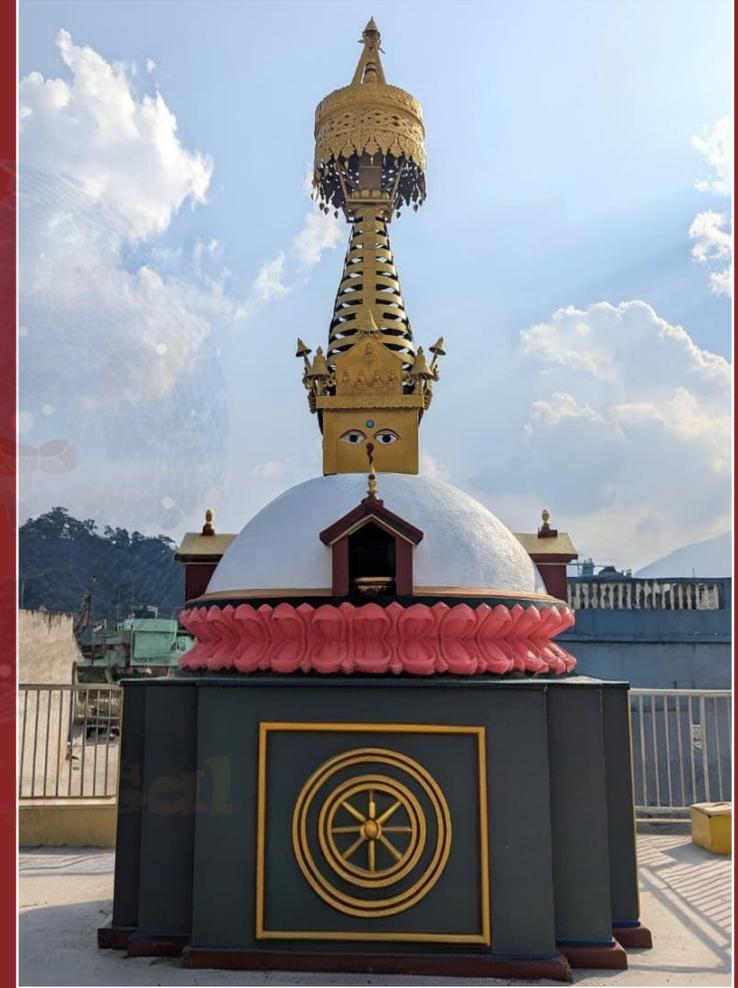

परित्राण पाठ

(शील प्रार्थना तथा बुद्धपूजा सहित)

रत्न विपस्सना विहार, सानो भन्याङ्ग, काठमाडौं

अनुवादकः

भिक्षु ज्ञानपूर्णिक महास्थविर 'अगमहापण्डित, धम्माचरिय'

सम्पादकः

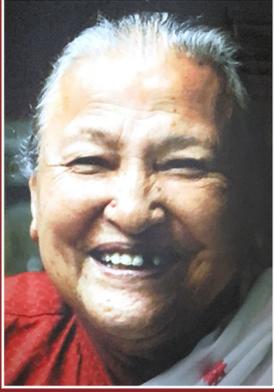
भिक्षु बोधिज्ञान महास्थविर 'कोविद'

Location Map

Ratna Vipassana Vihara
Sanobharyang, Kathmandu

निर्वाण कामना

दि. आमा पद्मदेवी ताम्राकार

जन्म:

वि.सं. १९८० वैशाख १३ गते बुधवार नवमी

दिवंगत:

वि.सं. २०७२ चैत ८ गते सोमवार

दि. बुबा हर्षरत्न ताम्राकार

जन्म:

वि.सं. १९७८ आश्विन शुक्ल (सिघः पुन्हि) बुधवार

दिवंगत:

वि.सं. २०७८ मंसिर २२ गते बुधवार
(विवाह पञ्चमी)

यस पुस्तक प्रकाशनको आनुभावले हाम्रा दिवंगत पूजनीय
आमा पद्मदेवी ताम्राकार तथा दिवंगत बुबा हर्षरत्न ताम्राकार को
सुगति सहित निर्वाण कामना गर्दछौं ।

प्रार्थी:

छोराहरू:

प्रत्येक रत्न ताम्राकार
प्रकाश रत्न ताम्राकार
प्रदीप रत्न ताम्राकार
विजय रत्न ताम्राकार
उदय रत्न ताम्राकार

छोरीहरू:

अनागारिका निर्मल ज्ञानी
पद्म शोभा तुलाधर
तथा
सकल ताम्राकार हाउस परिवार

रत्न विपस्सना विहारमा प्रतिस्थापित चैत्य

परित्राण पाठ

(शील प्रार्थना तथा बुद्ध पूजा सहित)

Dhamma.Digital

अनुवादकः

भिक्षु ज्ञानपूर्णिक महास्थविर 'अगमहापण्डित, धम्माचरिय'

सम्पादकः

भिक्षु बोधिज्ञान महास्थविर 'कोविद'

प्रकाशक : ताम्राकार हाउस
न्यू रोड शुक्रपथ, काठमाडौं नेपाल

संस्करण : नवौं - १००० प्रति
बु.स. - २५६९
ने.स. - ११४६
वि.सं. - २०८२
इ.सं. - २०२६

धर्मदान : रत्न विपस्सना विहारमा बुद्ध मूर्ति र
चैत्य प्रतिष्ठापनको अवसरमा

मुद्रण : आईडियल प्रिन्टिङ्ग प्रेस
ग्वाको, ललितपुर, फोन: ५४३०५२२

पुस्तक उपलब्ध हुने संस्था -
रत्न विपस्सना विहार, सानो भन्याङ्ग, चक्रपथ

प्रकाशकीय

सब्व दानं धम्मदानं जिनाति

हाम्रा पूज्य आमा पद्म देवी ताम्राकार र बुवा हर्ष रत्न ताम्राकारले अभिभावकको भूमिका निर्वाह गर्दै हामीलाई पालनपोषण गरी, शिक्षा-दीक्षा दिएर गृहस्थ जीवनमा राम्रोसँग स्थापित गराउनुभयो । उहाँहरूको यो गुण अनन्त छ । यस संसारमा अनन्त गुणले युक्त भनेका बुद्ध, धर्म र संघ (त्रिरत्न), माता-पिता अनि गुरुहरू नै हुन् ।

उहाँहरूकै पुण्य स्मृतिमा “सब्व दानं धम्मदानं जिनाति” भन्ने पावन वचनलाई शिरोधार्य गरी सद्धर्म दान गर्ने पवित्र उद्देश्यले यो परित्राण पुस्तक प्रकाशित गरेका छौं । यस पुस्तकका अनुवादक अग्गमहापण्डित, धम्माचरिय दिवंगत भिक्षु ज्ञानपूर्णाक महास्थविर गुरुवर भन्तेले भगवान् बुद्धका अमूल्य उपदेशहरूलाई सरल भाषामा अनुवाद गरेर हामीमाथि ठूलो कल्याण गर्नुभएको छ । भय, त्रास, उपद्रव र अन्तरायबाट मुक्ति दिलाउने यी सद्धर्म र परित्राण पाठहरूलाई हामीले आधुनिक प्रविधि QR Code मार्फत यस पुस्तकमा समेटेका छौं, जसले पाठकहरूलाई शुद्ध उच्चारणसहित धर्म श्रवण गर्ने अवसर प्रदान गर्नेछ ।

यस क्रममा छोराछोरीहरूको तर्फबाट भएको यो सानो प्रयास-भगवान् बुद्धको अमूल्य उपदेश र मुक्ति दिने परित्राणको साथै धर्मचक्र सूत्र, अनत्त लक्खण सूत्र, मैत्री भावना र चैत्य, भगवान् बुद्धको मूर्ति प्रतिष्ठापन गर्दा पढिने पाठहरू संग्रहित यस पुस्तक प्रकाशन-बाट प्राप्त हुने पुण्यले सकल ताम्राकार परिवारहरू दुःखबाट मुक्त होऊन् र हाम्रा पूज्य आमा-बुबाले निर्वाण प्राप्त गर्न सकून् भनी भित्री हृदयदेखि नै प्रार्थना र आशिका गर्दछौं। हाम्रो प्रार्थनालाई स्वीकार गरी यस पुस्तकको सम्पादन गरिदिनुभएकोमा श्रद्धेय भिक्षु बोधिज्ञान महास्थविर भन्तेज्यू प्रति कृतज्ञता व्यक्त गर्दै उहाँको सुस्वास्थ्यको मङ्गलमय शुभकामना व्यक्त गर्दछौं ।

बुद्धको शासन चिरकालसम्म रहिरहोस्, सबैको मङ्गल होस्

- ताम्राकार हाउस परिवार, न्यूरोड, काठमाडौं
२०८२ फागुन ५ मंगलवार

सम्पादकीय

सद्धर्म र साधनाको अनुपम उपहार

“सब्ब दानं धम्मदानं जिनाति” - अर्थात् सबै दानहरूमा धर्मदान नै सर्वोत्तम हो । मानव जीवनमा पुण्य सञ्चयका अनेक माध्यमहरू हुन्छन् । कसैले भौतिक संरचना बनाएर सेवा गर्छन् भने कसैले ज्ञान बाँडेर । ताम्राकार हाउस परिवारले यी दुवै मार्गलाई एकसाथ अंगाल्दै समाजमा एक अनुकरणीय उदाहरण प्रस्तुत गर्नुभएको छ । आफ्ना पूज्य माता पद्मदेवी ताम्राकार र पिता हर्षरत्न ताम्राकारको पुण्य स्मृतिमा उहाँको परिवारले ‘रत्न विपश्यना विहार’ को स्थापना गरी साधकहरूका लागि साधनाको द्वार खोल्दिनुभएको छ ।

प्रस्तुत पुस्तक अगमहापण्डित, धम्माचरिय दिवंगत भिक्षु ज्ञानपूर्णिम महास्थविर गुरुवर भन्तेको अनन्त सद्धर्म योगदानको उपज हो । उहाँले अनुवाद गर्नुभएका १२ परित्राण सूत्रलाई नेपाली भावार्थसहित समावेश गरिएको छ । यस नवम संस्करणमा गुरुवर भन्तेको पालि पाठ र नेपाली अनुवादलाई अझ व्यवस्थित बनाउनुका साथै आधुनिक प्रविधि QR Code को प्रयोग गरिएको छ । सम्बन्धित पाठमा रहेका यी कोडहरूलाई स्क्यान गरेर पाठकहरूले गुरुवर भन्तेकै सुमधुर स्वरमा परित्राण पाठ सुन्न सक्नुहुनेछ ।

यस संस्करणमा पाठकहरूको भावना र आवश्यकतालाई मध्यनजर गर्दै आधुनिक प्रविधि आर्टिफिसियल इन्टेलिजेन्स (Gemini AI) को समेत विशेष सहयोग लिई सामग्रीलाई थप छिटो र छरितो रूपमा परिमार्जन गरिएको छ । धम्मचक्रवृत्तन सुत्त, अनत्तलक्षण सुत्त, चैत्य तथा बुद्ध मूर्ति प्रतिष्ठापन विधिको साथै प्रत्येक खण्डको महत्त्व र आवश्यकतालाई डिजिटल प्रविधिमार्फत सरल ढङ्गले प्रस्तुत गरिएको छ ।

विशेषतः रत्न विपश्यना विहार परिसरमा नवनिर्मित चैत्य प्रतिष्ठापन गरिएको पावन अवसरमा यो ग्रन्थ प्रकाशित हुनु गौरवको कुरा हो । विहार र चैत्यले साधनाको लागि ‘स्थान’ दिन्छन् भने, गुरुवर भन्तेको यो ज्ञानले साधनाको ‘विधि’ प्रदान गर्दछ । माता-पिताले देखाउनुभएको सत्कर्मको बाटोमा हिँड्दै, उहाँहरूको पारलौकिक सुखको कामना सहित ताम्राकार परिवारले गरेको यो प्रविधिमैत्री धर्मदान प्रशंसनीय छ । यस धर्मकर्मबाट प्राप्त पुण्यले दिवङ्गत माता-पिता लगायत सकल ज्ञातिजनले निर्वाण प्राप्त गरून् भनी कामना गर्दछु ।

कृतज्ञता ज्ञापन तथा साधुवाद

यस 'परित्राण पाठ (शील प्रार्थना तथा बुद्धपूजा सहित)' पुस्तकलाई यसको वर्तमान डिजिटल र आधुनिक स्वरूपमा ल्याउन प्रत्यक्ष वा अप्रत्यक्ष रूपमा सहयोग पुर्याउनुहुने निम्न महानुभाव, प्रविधि र संस्थाहरूमा हार्दिक साधुवाद व्यक्त गर्दछु :

आइडियल प्रिन्टिङ्ग प्रेस: पुस्तकलाई आकर्षक कलेवर र स्पष्ट छपाइका साथ तयार पारिदिनुहुने ग्वार्कोस्थित आइडियल प्रेस परिवारलाई विशेष धन्यवाद ।

पाठ वाचक तथा सहयोगीहरू: गुरुवर भन्तेहरूको ओजस्वी स्वरलाई रेकर्डिङ र व्यवस्थापनमा सहयोग पुऱ्याउनुहुने सबैमा साधुवाद ।

डिजिटल प्रविधि र सहयोगीहरू (Gemini AI & QR Generator): पुस्तकको सामग्री परिमार्जन, अर्थ स्पष्टीकरण र १२ वटा महत्वपूर्ण QR Code हरूको सफल व्यवस्थापनमा सहयोग पुऱ्याउने Gemini AI र QR Generator प्रति आभार ।

आईटी तथा इन्टरनेट सेवा प्रदायकहरू: यो कार्यलाई सम्भव तुल्याउन आवश्यक इन्टरनेट सेवा, ल्यापटप तथा अन्य प्राविधिक उपकरण उपलब्ध गराउने सम्पूर्ण आईटी क्षेत्रका सहयोगीहरू प्रति कृतज्ञता ।

सामाजिक सञ्जाल र क्लाउड (Facebook & Google Drive): सद्वर्माका सामग्रीहरू संकलन, भण्डारण र प्रचार-प्रसारमा सहजता प्रदान गर्ने फेसबुक र गुगल ड्राइभ जस्ता प्रविधिहरू प्रति कृतज्ञता ।

सञ्चालक तथा दाताहरू: यस पुण्य कार्यको संकल्प गर्ने ताम्राकार हाउस परिवार र पुस्तक प्रकाशनका सम्पूर्ण दाता महानुभावहरूमा हार्दिक मंगलकामना ।

तपाईंहरू सबैको यो संयुक्त प्रयासले उपासक-उपासिकाहरूलाई सद्वर्माको बाटोमा लाग्न ठूलो उपकार पुग्नेछ ।

सब्वे सत्ता सुखी होन्तु !

भिक्षु बोधिज्ञान महास्थविर
विश्व शान्ति विहार, मीनभवन
२०८२ फागुन ५ मंगलबार

बिषय सूची

शीर्षक	पेज नं.
१. पञ्चशील	१-६
२. अष्टशील	७-१२
३. बुद्ध-पूजा	१३-२१
४. पुण्यानुमोदन	२२-२३
५. परित्राण पाठ	२४-६९
६. चतुरारम्ब भावना	७०-७२
७. सम्बुद्धे गाथा	७३-७४
८. चैत्य र भगवान् बुद्धको मूर्ति प्रतिस्थापन गर्ने विधि	७५-८०
९. अनिच्चावत संखारा	८१-८२
१०. मैत्री भावना	८३-८९
११. धम्मचक्रपुवव्रत सुत्त	९०-१०५
१२. अनत्तलक्षण सुत्त	१०६-११४

यस पुस्तकको डिजिटल कपी हेर्नको लागि
यो कोड स्क्यान गर्नुहोला ।

पञ्चशीलः

नैतिक जीवनको आधार र प्रार्थना विधि

बुद्ध धर्ममा पञ्चशील (Pancha-sila) गृहस्थ उपासक-उपासिकाहरूले दैनिक रूपमा पालना गर्नुपर्ने पाँचवटा आधारभूत नैतिक नियमहरू हुन् । यी शीलहरूको पालनाले व्यक्तिलाई अनुशासित बनाउनुका साथै समाजमा शान्ति र सद्भाव कायम गर्न मद्दत पुऱ्याउँछ । पञ्चशील ग्रहण गर्दा हामीले काय (शरीर), वाक् (वचन) र चित्त (मन) बाट हुन सक्ने अकुशल कर्महरूबाट टाढा रहने प्रतिज्ञा गर्दछौं ।

पञ्चशीलका पाँच प्रतिज्ञाहरू (सिक्खापद):

१. पाणातिपाता वेरमणी: प्राणी हिंसाबाट अलग रहने ।
२. अदिन्नादाना वेरमणी: चोरी नगर्ने (नदिएको वस्तु नलिनु) ।
३. कामेसु मिच्छाचारा वेरमणी: कामवासनामा मिथ्याचार वा व्यभिचार नगर्ने ।
४. मुसावादा वेरमणी: असत्य (भुटो) नबोल्ने ।
५. सुरामेरयमज्जपमादद्वाना वेरमणी: जाँड, रक्सी, लागुपदार्थ जस्ता होस गुमाउने चिजहरूबाट टाढा रहने ।

पञ्चशील प्रार्थना विधि (How to Request Precepts):

पञ्चशील ग्रहण गर्नुअघि भन्तेज्यू वा त्रिरत्नको सामुन्ने हात जोडेर निम्न अनुसार प्रार्थना गरिन्छ:

“ओकास ! अह भन्ते, तिसरणेन सह पञ्चशीलं धम्मं याचामि, अनुग्गहं कत्वा सीलं देथ मे भन्ते ।”

(अर्थात्: गुरुवर ! म त्रिशरणसहित पञ्चशीलको याचना गर्दछु, ममाथि अनुग्रह गरी शील प्रदान गर्नुहोस् ।)

भन्तेज्यूले “यमहं वदामि तं वदेथ” (मैले भनेको कुरा दोहोऱ्याउनुहोस्) भनेपछि उपासकले “आम भन्ते” भन्दै बुद्ध, धर्म र संघको शरण गमन गरी पाँचवटा शीलहरू क्रमशः उच्चारण गर्दछन् ।

QR Code स्क्यान गरी शुद्ध वाचन सुन्नुहोस् :

पाठकहरूले पञ्चशील प्रार्थनाको शुद्ध पालि उच्चारण र विधि सिक्न सकून् भन्ने उद्देश्यले यहाँ QR Code राखिएको छः

पञ्चशील प्रार्थना पालि संकलनः श्रद्धेय भन्तेज्यू र उपासकउपासिकाहरूको स्वरमा त्रिशरण र पञ्चशीलको शुद्ध पाठ सुन्नका लागि यो कोड स्क्यान गर्नुहोस् ।

पञ्चशीलको महत्त्वः

आत्म-सुरक्षा: शीलको पालनाले व्यक्तिलाई पश्चाताप र डरबाट मुक्त राख्छ ।

पारिवारिक शान्ति: व्यभिचार र लागुपदार्थबाट टाढा रहँदा परिवारमा विश्वास र सुख कायम हुन्छ ।

सुगति प्राप्त: शीलवान व्यक्तिको मृत्युपछि सुगति (राम्रो ठाउँमा जन्म) हुने बुद्धको वचन छ ।

साधनाको जग: शील नभईकन समाधि र प्रज्ञा (ज्ञान) प्राप्त गर्न असम्भव छ ।

शील प्रार्थना

पञ्चशील प्रार्थना विधि

उपासकोपासिका - ओकास द्वारत्तयेन कतं सब्बं अपराधं खमथ मे भन्ते ।
(तीन पटक)

भन्ते - आयु-आरोग्य-सम्पत्ति, सग्ग-सम्पत्तिमेव च ।
अथ निब्बान-सम्पत्ति, इमिना ते समिज्झतु ॥

उपासकोपासिका - साधु ! साधु !! साधु !!!
अहं भन्ते तिसरणेन सह पञ्चशीलं धम्मं याचामि
अनुगगहं कत्वा सीलं देथ मे भन्ते ।
दुतियम्पि। ततियम्पि।

भन्ते - यमहं वदामि तं वदेथ ।

उपासकोपासिका - आम भन्ते ।

नमो तस्स भगवतो अरहतो सम्मासम्बुद्धस्स ।
Dhamma.Digital (तीन पटक)

बुद्धं सरणं गच्छामि ।

धम्मं सरणं गच्छामि ।

संघं सरणं गच्छामि ।

दुतियम्पि बुद्धं सरणं गच्छामि ।

दुतियम्पि धम्मं सरणं गच्छामि ।

दुतियम्पि संघं सरणं गच्छामि ।

ततियम्पि बुद्धं सरणं गच्छामि ।
ततियम्पि धम्मं सरणं गच्छामि ।
ततियम्पि संघं सरणं गच्छामि ।

भन्ते - सरणगमनं परिपुष्णं ।

उपासकोपासिका - आम भन्ते ।

१. पाणातिपाता वेरमणी सिक्खापदं समादियामि ।
२. अदिन्नादाना वेरमणी सिक्खापदं समादियामि ।
३. कामेसु मिच्छाचारा वेरमणी सिक्खापदं समादियामि ।
४. मुसावादा वेरमणी सिक्खापदं समादियामि ।
५. सुरा-मेरय-मज्जपमादट्टाना वेरमणी सिक्खापदं समादियामि ।

उपासकोपासिका - आम भन्ते ।

भन्ते - तिसरणेन सह पञ्चसीलं धम्मं साधुकं सुरक्खितं
कत्वा अप्पमादेन सम्पादेथ ।

उपासकोपासिका - साधु ! साधु !! साधु !!!

Dhamma.Digital

पञ्चशील प्रार्थना विधिको अर्थ

क्षमा-प्रार्थना

उपासक/उपासिका - भन्ते, मैले काय, वाक् र चित्त तीन द्वारबाट केही अपराध गरेको भए, ती सबै कृपापूर्वक क्षमा गरिदिनु होला । (तीन पटक)

भन्ते - यस (पुण्य) बाट तपाईंलाई आयु, आरोग्य, सम्पत्ति, स्वर्ग सम्पत्ति र निर्वाण सम्पत्ति लाभ होस् ।

उपासकोपासिका - साधु । साधु ॥ साधु ॥

उपासक/उपासिका - भन्ते, म त्रिशरण सहित पञ्चशीलको शिक्षा (धर्म) माग्दछु, कृपागरी मलाई शील दिनुहोस् । (तीन पटक)

भन्ते - मैले भने जस्तै तिमीहरुले पनि भन ।

उपासक/उपासिका - आम भन्ते ।

नमस्कार

उहाँ भगवान अर्हत् सम्यक्सम्बुद्धलाई नमस्कार ।

(तीन पटक भन्ने)

शरणागमन अर्थ

(म) बुद्धको शरणमा जान्छु ।

(म) धर्मको शरणमा जान्छु ।

(म) संघको शरणमा जान्छु ।

दोश्रोबार पनि (म) बुद्धको शरणमा जान्छु ।
दोश्रोबार पनि (म) धर्मको शरणमा जान्छु ।
दोश्रोबार पनि (म) संघको शरणमा जान्छु ।

तेश्रोबार पनि (म) बुद्धको शरणमा जान्छु ।
तेश्रोबार पनि (म) धर्मको शरणमा जान्छु ।
तेश्रोबार पनि (म) संघको शरणमा जान्छु ।

पञ्चशीलको अर्थ

१. (मैले) प्राणीघात नगर्ने (शील) (शिक्षा) राम्रोसँग पालन (ग्रहण) गर्दछु ।
२. (मैले) चोरी नगर्ने (नदिइकन नलिने) शील (शिक्षा) राम्रोसँग पालन गर्दछु ।
३. (मैले) परस्त्री र परपुरुष गमन नगर्ने (शील) (शिक्षा) राम्रोसँग पालन गर्दछु ।
४. (मैले) भ्रूठ नबोल्ने शील (शिक्षा) राम्रोसँग पालन गर्दछु ।
५. (मैले) प्रमादका कारण भएका रक्सी, जाँड आदि नशालु पदार्थ सेवन नगर्ने शील (शिक्षा) राम्रोसँग पालन गर्दछु ।

भन्ते – त्रिशरण सहित पंचशील धर्मलाई राम्ररी सुरक्षित गरी अप्रमादपूर्वक पालन गर ।

उपासक/उपासिका - हवस् भन्ते ।

अष्टशीलः

आध्यात्मिक शृद्धता र साधनाको मार्ग

अष्टशील (आठवटा शील) विशेषगरी उपोसथ वा व्रत बसेको बेला उपासक-उपासिकाहरूले पालना गर्ने उच्च नैतिक नियमहरू हुन् । यसले गृहस्थ जीवनमा रहेर पनि भिक्षुहरूले जस्तै संयमित जीवन बिताउन मद्दत गर्दछ ।

१. अष्टशीलका आठ प्रतिज्ञाहरू (सिक्खापद)

१. पाणातिपाता वेरमणी: प्राणी हिंसा नगर्ने ।
२. अदिन्नादाना वेरमणी: चोरी नगर्ने ।
३. अब्रह्मचरिया वेरमणी: पूर्ण ब्रह्मचर्यमा रहने (पञ्चशीलमा कामेसु मिच्छाचाराको सट्टा यसमा पूर्ण त्याग हुन्छ) ।
४. मुसावादा वेरमणी: भुटो नबोल्ने ।
५. सुरामेरयमज्जपमादट्टाना वेरमणी: जाँड, रक्सी वा लागुपदार्थ सेवन नगर्ने ।
६. विकालभोजना वेरमणी: कुबेला (मध्याह्न १२ बजेपछि भोलिपल्ट सूर्योदय नभएसम्म) भोजन नगर्ने ।
७. नच्च-गीत-वादित-विसूकदस्सन-माला-गन्ध-विलेपन-धारण-मण्डन-विभूसनट्टाना वेरमणी: नाच-गान, मेला-तमाशा नहेर्ने र सुगन्धित द्रव्य वा श्रृंगारका वस्तुहरू प्रयोग नगर्ने ।
८. उच्चासयन-महासयना वेरमणी: विलासी र धेरै अग्लो ओछ्यानमा नसुत्ने ।

२. अष्टशीलको महत्त्व र लाभ

साधनाको तीव्रता: अष्टशीलको पालनाले इन्द्रियहरूलाई नियन्त्रणमा राख्न र ध्यान साधना (विपश्यना) मा गहिरो एकाग्रता प्राप्त गर्न मद्दत गर्दछ ।

ब्रह्मचर्यको अभ्यासः यसले कामवासना र शारीरिक सुखप्रतिको आसक्ति घटाउन सहयोग गर्छ ।

समयको सदुपयोगः विकाल भोजन र मनोरञ्जनको त्यागले बचेको समयलाई धर्म श्रवण र साधनामा लगाउन सकिन्छ ।

निर्वाणको ढोकाः अष्टशीललाई 'उपोसथ शील' पनि भनिन्छ, जसको फलले साधकलाई भविष्यमा मग्ग-फल र निर्वाण प्राप्तिका लागि योग्य बनाउँछ ।

३. अष्टशील प्रार्थना विधि र QR Code

अष्टशील ग्रहण गर्दा भन्तेज्यूसँग निम्न अनुसार याचना गरिन्छ :

“अहं भन्ते तिसरणेन सह अट्टङ्ग-समन्तागतं उपोसथसीलं धम्मं याचामि...।”

पाठकहरूले यसको शुद्ध उच्चारण र विधि सिक्नका लागि पुस्तकमा रहेको QR Code स्क्र्यान गरी नानीमाया पुनको स्वरमा अष्टशील प्रार्थना सुन्न सक्नेछन् ।

अष्टशील प्रार्थना विधि

उपासकोपासिका - ओकास द्वारत्तयेन कतं सब्बं अपराधं खमथ मे भन्ते ।
भन्ते - आयु-आरोग्य-सम्पत्ति, सग्ग-सम्पत्तिमेव च ।
अथ निब्बान-सम्पत्ति, इमिना ते समिज्झातु ॥

उपासकोपासिका - साधु ! साधु !! साधु !!!
अहं भन्ते तिसरणेन सह अट्टङ्ग-समन्नागतं
उपोसथसीलं धम्मं याचामि; अनुग्गहं कत्वा सीलं
देथ मे भन्ते !

दुतियम्पि

ततियम्पि

भन्ते - यमहं वदामि तं वदेथ ।

उपासकोपासिका - आम भन्ते ।

नमो तस्स भगवतो अरहतो सम्मासम्बुद्धस्स ।

Dhamma.Digital (तीन पटक भन्ते)

बुद्धं सरणं गच्छामि ।

धम्मं सरणं गच्छामि ।

संघं सरणं गच्छामि ।

दुतियम्पि बुद्धं सरणं गच्छामि ।

दुतियम्पि धम्मं सरणं गच्छामि ।

दुतियम्पि संघं सरणं गच्छामि ।

ततियम्पि बुद्धं सरणं गच्छामि ।

ततियम्पि धम्मं सरणं गच्छामि ।

ततियम्पि संघं सरणं गच्छामि ।

भन्ते – सरणगमनं परिपुष्णं ।

उपासकोपासिका – आम भन्ते ।

१. पाणातिपाता वेरमणी सिक्खापदं समादियामि ।
२. अदिन्नादाना वेरमणी सिक्खापदं समादियामि ।
३. अब्रह्मचरिया वेरमणी सिक्खापदं समादियामि ।
४. मुसावादा वेरमणी सिक्खापदं समादियामि ।
५. सुरा-मेरय-मज्जपमादट्टाना वेरमणी सिक्खापदं समादियामि ।
६. विकाल-भोजना वेरमणी सिक्खापदं समादियामि ।
७. नच्च, गीत, वादित, विसूकदस्सन-माला-गन्ध-विलेपन-धारण मण्डन-विभूसनट्टाना वेरमणी सिक्खापदं समादियामि ।
८. उच्चासयन-महासयना वेरमणी सिक्खापदं समादियामि ।

इदम्मे सीलं मग्गफल जाणस्स पच्चयो होतु ।

भन्ते – तिसरणेन सह अट्टङ्ग-समन्नागतं उपोसथं सीलं धम्मं
साधुकं सुरक्खितं कत्वा अप्पमादेन सम्पादेथ ।

उपासकोपासिका – साधु ! साधु !! साधु !!!

अष्टशील प्रार्थना विधिको अर्थ

क्षमा प्रार्थना

उपासक/उपासिका - भन्ते, मैले काय, वाक् र चित्त-तीन द्वारबाट केही अपराध गरेको भए ती सबै कृपापूर्वक क्षमा गरिदिनु होला । (तीन पटक भन्ने)

भन्ते - यस (पुण्य) बाट तपाईंलाई आयु, आरोग्य, सम्पत्ति, स्वर्ग सम्पत्ति र निर्वाण सम्पत्ति लाभ होस् ।

उपासक/उपासिका - साधु । साधु ॥ साधु ॥

उपासकोपासिका - भन्ते, म त्रिशरणसहित आठ अंगले सम्पन्न भएको उपोसथ शीलको शिक्षा (धर्म) माग्दछु, कृपा गरी मलाई शील दिनुहोस् ।

भन्ते, दोश्रोबार पनि । भन्ते तेश्रोबार पनि ।

भन्ते - मैले भने जस्तै तिमीहरुले पनि भन ।

उपासक/उपासिका - आम भन्ते ।

नमस्कार पालि अर्थ

उहाँ भगवान् अर्हत् सम्यक्सम्बुद्धलाई नमस्कार ।
(तीन पटक भन्ने)

शरणागमनको अर्थ

- (म) बुद्धको शरणमा जान्छु ।
- (म) धर्मको शरणमा जान्छु ।
- (म) संघको शरणमा जान्छु ।

दोश्रोबार पनि (म) बुद्धको शरणमा जान्छु ।
दोश्रोबार पनि (म) धर्मको शरणमा जान्छु ।
दोश्रोबार पनि (म) संघको शरणमा जान्छु ।

तेश्रोबार पनि (म) बुद्धको शरणमा जान्छु ।
तेश्रोबार पनि (म) धर्मको शरणमा जान्छु ।
तेश्रोबार पनि (म) संघको शरणमा जान्छु ।

अष्टशील पालि अर्थ

१. (मैले) प्राणीघात नगर्ने शील (शिक्षा) राम्रोसँग पालन (ग्रहण) गर्दछु ।
२. (मैले) चोरी नगर्ने (नदिइकन नलिने) शील (शिक्षा) राम्रोसँग पालन गर्दछु ।
३. (मैले) ब्रह्मचर्यामा रहने शील (शिक्षा) राम्रोसँग पालन गर्दछु ।
४. (मैले) भूठ नबोल्ने शील (शिक्षा) राम्रोसँग पालन गर्दछु ।
५. (मैले) प्रमादका कारण भएका रक्सी, जाँड आदि नशालु पदार्थ सेवन नगर्ने शील (शिक्षा) राम्रोसँग पालन गर्दछु ।
६. (मैले) विकाल (कुबेला) भोजन नगर्ने शील (शिक्षा) राम्रोसँग पालन (ग्रहण) गर्दछु ।
७. (मैले) नाच, गाना, बाद्यवादन र मेला-तमाशा नहेर्ने, माला, गन्ध, लेपन नलगाउने एवं शरीर-श्रृंगारको आभूषणवस्तु धारण नगर्ने शील (शिक्षा) राम्रोसँग पालन (ग्रहण) गर्दछु ।
८. (मैले) साज्जै उच्च र महान शैय्यामा नसुत्ने, नबस्ने शील (शिक्षा) राम्रोसँग पालन (ग्रहण) गर्दछु ।

भन्ते – त्रिशरण सहित अष्टशील धर्मलाई राम्ररी सुरक्षित गरी अप्रमादपूर्वक पालन गर ।

उपासक/उपासिका - हवस् भन्ते ।

बुद्ध-पूजा: श्रद्धा र कृतज्ञताको अभिव्यक्ति

बुद्ध-पूजा भगवान् बुद्धका अनन्त गुणहरूको स्मरण गर्दै उहाँप्रति श्रद्धा र कृतज्ञता व्यक्त गर्ने एक महत्वपूर्ण विधि हो । त्रिरत्न (बुद्ध, धर्म र संघ) को वन्दना गर्नाले र उहाँको श्रीचरणमा जल, दीप, पुष्प र भोजन अर्पण गर्नाले साधकको मनमा निर्मलता र एकाग्रता छाउँछ ।

पूजा गर्दा केवल सामग्री अर्पण गर्नु मात्र पर्याप्त हुँदैन, बरु त्यसका साथमा ती गाथाहरूको अर्थ र अनित्यताको भावना (जस्तै: फूल ओइलिएर भैँ शरीर पनि विनाश हुनेछ) हृदयङ्गम गर्नु आवश्यक हुन्छ ।

QR Code स्क्यान गरी शुद्ध वाचन सुन्नुहोस्

पाठकवर्गले पूजा गर्दा पालि गाथाहरूको शुद्ध उच्चारण सिक्न र लयबद्ध रूपमा सुन्न सकून् भन्ने उद्देश्यले यहाँ विशेष QR Code हरू राखिएका छन् :

बुद्धपूजा संकलन २०८२: बुद्ध-पूजाका सम्पूर्ण गाथाहरूको सामूहिक वाचन सुन्नका लागि ।

स्क्यान गर्ने विधि:

१. आफ्नो मोबाइलको Camera वा QR Code Scanner एप खोल्नुहोस् ।
२. मोबाइललाई माथि दिएको QR Code माथि केही बेर सिधा राख्नुहोस् ।
३. स्क्रिनमा देखा पर्ने Link मा क्लिक गरी बुद्ध वचन र गाथाहरू आफूहरूले पनि वाचन गर्दै मनमा धर्मप्रीतिको अनुभव गर्नुहोस् ।

विशेष लाभ: यसरी श्रद्धापूर्वक बुद्ध-पूजा गर्नाले र गाथाहरू सुन्नाले अज्ञानको अन्धकार हट्छ, र निर्वाण सुखको मार्ग प्रशस्त हुन्छ ।

बुद्ध-पूजा

त्रिरत्न-वन्दना

बुद्ध-वन्दना

बुद्धं पूजेमि । धम्मं पूजेमि । संघं पूजेमि ।

नमो तस्स भगवतो अरहतो सम्मासम्बुद्धस्स

इतिपि सो भगवा अरहं, सम्मासम्बुद्धो, विज्जाचरण-सम्पन्नो, सुगतो,
लोकविदू, अनुत्तरो पुरिसदम्मसारथि, सत्था देवमनुस्सानं, बुद्धो, भगवाति ।

नमो तस्स सम्मासम्बुद्धस्स ।

ये च बुद्धा अतीता च, ये च बुद्धा अनागता ।
पच्चुप्पन्ना च ये बुद्धा, अहं वन्दामि सब्बदा ॥

नत्थि मे सरणं अञ्जं, बुद्धो मे सरणं वरं ।

एतेन सच्चवज्जेन, होतु मे जयमंगलं ॥

उत्तमङ्गेन वन्देहं, पादपंसु वरुत्तमं ।

बुद्धे यो खलितो दोसो, बुद्धो खमतु तं ममं ॥

बुद्धं जीवितपरियन्तं, सरणं गच्छामि ।

धर्म-वन्दना

स्वाक्खातो भगवता धम्मो, सन्दिट्टिको, अकालिको, एहिपस्सिको,
ओपनेय्यिको, पच्चत्तं वेदितब्बो विञ्जूहीति ।

नमो तस्स नित्थानिकस्स धम्मस्स ।

ये च धम्मा अतीता च, ये च धम्मा अनागता ।

पच्चुप्पन्ना च ये धम्मा, अहं वन्दामि सब्बदा ॥

नत्थि मे सरणं अञ्जं, धम्मो मे सरणं वरं ।

एतेन सच्चवज्जेन, होतु मे जयमंगलं ॥

उत्तमङ्गेन वन्देहं, धम्मञ्च दुविधं वरं ।

धम्मो यो खलितो दोसो, धम्मो खमतु तं ममं ॥

धम्मं जीवितपरियन्तं, सरणं गच्छामि ।

संघ-वन्दना

सुप्पटिपन्नो भगवतो सावकसंघो, उजुप्पटिपन्नो भगवतो सावकसंघो,
आयप्पटिपन्नो भगवतो सावकसंघो, सामीचिप्पटिपन्नो भगवतो
सावकसंघो, यदिदं चत्तारि पुरिसयुगानि अट्ट पुरिसपुग्गला, एस भगवतो
सावकसंघो; आहुनेय्यो, पाहुनेय्यो, दक्खिण्यो, अञ्जलिकरणीयो,
अनुत्तरं पुञ्जक्खेत्तं लोकस्सा'ति ।

नमो तस्स अट्टारियपुग्गलमहासंघस्स ।

ये च संघा अतीता च, ये च संघा अनागता ।
पच्चुप्पन्ना च ये संघा, अहं वन्दामि सब्बदा ॥
नत्थि मे सरणं अञ्जं, संघो मे सरणं वरं ।
एतेन सच्चवज्जेन, होतु मे जयमंगलं ॥
उत्तङ्गेन वन्देहं, संघञ्च तिविधुत्तमं ।
संघे यो खलितो दोसो, संघो खमतु तं ममं ॥
संघं जीवितपरियन्तं, सरणं गच्छामि ।

(जल-पूजा)

अधिवासेतु नो भन्ते, पानीयं उपनामितं ।
अनुकम्पं उपादाय, पटिगण्हातु उत्तमं ॥१॥

(खाद्य-पूजा)

अधिवासेतु नो भन्ते, खज्जकं उपनामितं ।
अनुकम्पं उपादाय, पटिगण्हातु उत्तमं ॥२॥

(फलफूल-पूजा)

अधिवासेतु नो भन्ते, फलानि उपनामितं ।
अनुकम्पं उपादाय, पटिगण्हातु उत्तमं ॥३॥

(भोजन-पूजा)

अधिवासेतु नो भन्ते, भोजनं उपनामितं ।
अनुकम्पं उपादाय, पटिगण्हातु उत्तमं ॥४॥

(व्यञ्जन-पूजा)

अधिवासेतु नो भन्ते, व्यञ्जनं उपनामितं ।
अनुकम्पं उपादाय, पटिगण्हातु उत्तमं ॥५॥

(प्रदीप-पूजा)

घनसारप्पदित्तेन, दीपेन तमधिसिना ।
तिलोकदीपं सम्बुद्धं, पूजयामि तमोनुदं ॥६॥

(पुष्प-पूजा)

वण्ण-गन्ध-गुणोपेतं, एतं कुसुमसन्ततिं ।
पूजयामि मुनिन्दस्स, सिरीपाद-सरोरुहे ॥७॥
पूजेमि बुद्धं कुसुमेन नेन, पुञ्जेन मेतेन च होतु मोक्खं ।
पुप्फं मिलायाति यथा इदं मे, कायो तथा याति विनासभावं ॥८॥

(धूप-पूजा)

गन्ध-सम्भार-युत्तेन, धूपेनाहं सुगन्धिना ।
पूजये पूजनेय्यानं, पूजा भाजनमुत्तमं ॥९॥

चैत्य-पूजा

वन्दामि चैतियं सब्बं, सब्बठानेसु पतिट्ठितं ।
सारीरिक धातु महाबोधिं, बुद्धरूपं सकलं सदा ॥१०॥

(क्षमा-याचना)

कायेन वाचा चित्तेन, पमादेन मया कतं ।
अच्चयं खम मे भन्ते, भूरिपञ्चो तथागत ॥११॥

(आशिका)

इमाय बुद्ध-पूजाय, कताय सुद्ध-चेतसा ।
चिरं तिट्ठतु सद्धमो, लोको होतु सुखी सदा ॥१२॥

इमाय बुद्ध-पूजाय, यं पुञ्जं पसुतं मया ।
सब्बं तं अनुमोदित्वा, सब्बेपि तुट्टमानसा ॥१३॥
पूरेत्वा दान-सीलादि, सब्बापि दसपारमी ।
पत्वा यथिच्छित्तं बोधिं, फुस्सन्तु अमतं पदं ॥१४॥

प्रतिपत्ति-पूजा

इमाय धम्मानुधम्म-पटिपत्तिया बुद्धं पूजेमि ।
इमाय धम्मानुधम्म-पटिपत्तिया धम्मं पूजेमि ।
इमाय धम्मानुधम्म-पटिपत्तिया संघं पूजेमि ।
अद्धा इमाय पटिपत्तिया जातिजराव्याधिमरणम्हा
परिमुच्चिस्सामि ॥१५॥

कामना

इमिना पुञ्जकम्मेन, मा मे बालसमागमो ।
सतं समागमो होतु, याव निब्बानपत्तिया ॥१६॥
इदं मे पुञ्जं आसवक्खयावहं होतु ।
इदं मे पुञ्जं निब्बानस्स पच्चयो होतु ।
इदं मे पुञ्जं सब्बे सत्ता सुखिता भवन्तु ॥१७॥

Dhamma.Digital

त्रिरत्न वन्दना अर्थ

बुद्ध-वन्दनाको अर्थ

उहाँ भगवान् अर्हत्, सम्यक्सम्बुद्ध, सबै सद्विद्या एवं सदाचरणले संयुक्त, सुन्दर गति प्राप्त, लोक-लोकान्तर रहस्यको ज्ञाता, पुरुषहरूका शमन र दमन गर्ने अनुपम सारथी समान, देवता र मनुष्यहरूको शास्ता (गुरु), स्वयं बोध भएका एवं अरूलाई बोध गराउन सक्षम, सर्वश्रेष्ठ ऐश्वर्यले संयुक्त र सबै क्लेशबाट विमुक्त हुनुहुन्छ ।

उहाँ भगवान् सम्यक्सम्बुद्धलाई नमस्कार ।

पहिले जति बुद्धहरू हुनुभएका थिए, पछि जति बुद्धहरू हुनेछन् तथा वर्तमान कालमा जो जो बुद्धहरू हुनुहुन्छन्, उहाँहरू सबैलाई म सदा वन्दना गर्दछु ।

बुद्धबाहेक अरु मेरो शरण छैन । बुद्ध नै मेरो उत्तम शरण हो । यस सत्य-वचनको प्रभावले मेरो जयमङ्गल होस् ।

उहाँ भगवान् बुद्धको चरण-धूलोलाई श्रेष्ठोत्तम सम्झी म शिरले वन्दना गर्दछु । यदि अज्ञानतावश बुद्धप्रति मबाट कुनै अपराध हुन गएछ भने बुद्धले मलाई क्षमा गरुन् । आजीवन म बुद्धको शरणमा जान्छु ।

धर्म-वन्दनाको अर्थ

भगवान् बुद्धको धर्म खुलस्तसँग व्याख्या गरिएको, यही फल दिने, तत्काल फलदायक, 'आऊ र हेर' भन्न लायक, निर्वाणसम्म पुऱ्याइदिने र विद्वत्जनले स्वयं जान्न योग्य छन् ।

ती निर्वाणसम्म पुऱ्याइदिने धर्मलाई नमस्कार ।

पहिले भएका धर्मलाई पनि पछि हुने धर्मलाई पनि, अहिले भएको धर्मलाई पनि म सदा वन्दना गर्दछु ।

धर्मबाहेक मेरो अरु शरण छैन । धर्म नै मेरो उत्तम शरण हो । यस सत्यवचनको प्रभावले मेरो जय-मङ्गल होस् ।

दुई (लौकिक र लोकुत्तर) प्रकारले उत्तम धर्मलाई म शिरले वन्दना गर्दछु ।

यदि अज्ञानतावश धर्मप्रति मबाट केही अपराध हुन गएछ भने धर्मले मलाई क्षमा गरुन् । आजीवन म धर्मको शरणमा जान्छु ।

संघ-वन्दनाको अर्थ

भगवान् बुद्धका श्रावक-संघ सुमार्गगामी, भगवान् बुद्धका श्रावक-संघ सीधा मार्गगामी, भगवान् बुद्धका श्रावक संघ निर्वाण मार्गगामी, भगवान् बुद्धका श्रावक-संघ उचित मार्गगामी, उहाँहरू चार युगल र आठ पुरुष-पुद्गल हुनुहुन्छन्; उहाँहरू नै भगवान् बुद्धका श्रावक-संघ हुन्; जो आह्वान गर्न योग्य छन्; पाहुना गर्न योग्य छन्; । दान दिन योग्य छन्; हात जोड्न योग्य छन् र लोकको निमित्त सर्वश्रेष्ठ पुण्यक्षेत्र हुन् ।

ती आठ आर्यपुद्गल महासंघलाई नमस्कार ।

पहिले भइसकेका संघलाई पनि पछि हुने संघलाई पनि, अहिले भएको संघलाई पनि म सदा वन्दना गर्दछु ।

संघबाहेक मेरो अरु शरण छैन । संघ नै मेरो उत्तम शरण हो । यस सत्यवचनको प्रभावले मेरो जय-मङ्गल होस् ।

तीन (शील, समाधि, प्रज्ञा) प्रकारले उत्तम हुनुभएका संघलाई म शीरले वन्दना गर्दछु ।

यदि अज्ञानतावश संघप्रति मबाट केही अपराध हुन गएछ भने संघले मलाई क्षमा गरुन् । आजीवन म संघको शरणमा जान्छु ।

जल-पूजाको अर्थ

हे भगवान् ! हजुरलाई पिउने जल चढाउँछौं; स्वीकार गर्नुहोस् । हामीमाथि अनुकम्पा गर्नुभई ग्रहण गर्नुहोस् ॥१॥

खाद्य-पूजाको अर्थ

हे भगवान् ! हजुरलाई खाद्य-पदार्थ चढाउँछु, स्वीकार गर्नुहोस् ।

हामीमाथि अनुकम्पा गर्नुभई ग्रहण गर्नुहोस् ॥२॥

ब्यञ्जन-पूजाको अर्थ

हे भगवान् ! हजुरलाई ब्यञ्जन चढाउँछु, स्वीकार गर्नुहोस् ।
हामीमाथि अनुकम्पा गर्नुभई ग्रहण गर्नुहोस् ॥३॥

भोजन-पूजाको अर्थ

हे भगवान् ! हजुरलाई भोजन चढाउँछु, स्वीकार गर्नुहोस् ।
हामीमाथि अनुकम्पा गर्नुभई ग्रहण गर्नुहोस् ॥४॥

प्रदीप-पूजाको अर्थ

त्रिलोकको प्रकाश समान हुनुभएका अज्ञान-अन्धकारलाई नष्ट
गर्ने भगवान् बुद्धलाई अँध्यारो हटाउने चन्दनादि युक्त यस प्रदीपले
पूजा गर्दछु ॥५॥

पुष्प-पूजाको अर्थ

वर्ण र सुगन्धले संयुक्त यस पुष्पले शाक्यमुनिन्द्र भगवान्को
कमलको फूलजस्तो श्रीचरणमा पूजा गर्दछु ॥६॥

यस पुष्पले भगवान् बुद्धलाई पूजा गर्दछु, यस पुण्यले मलाई
मोक्ष प्राप्त होस् । यो पुष्प ओइलिएर गएभै मेरो यो शरीर पनि विनाश
भएर जानेछ ॥७॥

धूप-पूजाको अर्थ

पूजा गर्न उत्तम हुनु भएका पूजनीय भगवान् बुद्धलाई यस
सुगन्धयुक्त धूपले पूजा गर्दछु ॥८॥

चैत्य-पूजाको अर्थ

सबै ठाउँमा प्रतिष्ठित भएका चैत्यलाई, भगवान् बुद्धका
शारीरिक-धातुलाई, महाबोधि वृक्षलाई र बुद्ध-रूपलाई पनि म सधैं
वन्दना गर्दछु ॥९॥

क्षमा-याचनाको अर्थ

हे भगवान् ! प्रमादवश मेरो काय-वाक्-चित्तबाट केही भूल हुन गएछ भने, गम्भीरातिगम्भीर प्रज्ञावान् तथागतले मलाई क्षमा गर्नुहोस् ॥१०॥

आशिकाको अर्थ

शुद्ध-चित्तले गरेको यस बुद्ध-पूजाबाट प्राप्त भएको पुण्यको प्रभावले तथागतको धर्म चिरस्थायी होस्, सबै लोक सुखी होस् ॥११॥

यस बुद्ध-पूजाबाट मैले जति पुण्य प्राप्त गरें, ती सबै पुण्य अनुमोदन गरी सबैको मन संतुष्ट रहून् ॥१२॥

दान-शीलादि दशपारमी सबै पूर्णगरी इच्छानुसार बोधि प्राप्तगरी निर्वाणसुख अनुभव गरून् ॥१३॥

प्रतिपत्ति-पूजाको अर्थ

यस धर्मानुकूल धर्माचरणद्वारा म बुद्धलाई पूजा गर्दछु ।
यस धर्मानुकूल धर्माचरणद्वारा म धर्मलाई पूजा गर्दछु ।
यस धर्मानुकूल धर्माचरणद्वारा म संघलाई पूजा गर्दछु ।
यस धर्माचरणद्वारा अवश्य पनि म जाति, जरा, ब्याधि, मरणबाट मुक्त हुनेछ ॥१४॥

कामनाको अर्थ

यस पुण्यको प्रभावले मूर्खको संगत गर्न नपरोस् । निर्वाणप्राप्त नभएसम्म सत्पुरुषको संगत मिलोस् ॥१५॥

मेरो यस पुण्यले आश्रव-क्षय होस् ।

मेरो यस पुण्यले निर्वाण प्राप्त होस् ।

मेरो यस पुण्यले सबै सत्त्व सुखी होऊन् ॥१६॥

पुण्यानुमोदनः

पुण्यको साभेदारी र कृतज्ञताको अभिव्यक्ति

“पुण्यानुमोदन” को शाब्दिक अर्थ आफूले सम्पादन गरेको कुशल कर्म वा पुण्य कार्यबाट प्राप्त फललाई अरूलाई बाँड्नु र उनीहरूलाई पनि त्यसमा सहभागी गराउनु हो । बुद्ध धर्ममा पुण्य दान गर्नुलाई सबैभन्दा ठूलो उदारता मानिन्छ ।

१. यो किन गरिन्छ?

आफन्तहरूको हितका लागि: विशेष गरी आफ्ना दिवंगत पितृ तथा आफन्तहरूलाई पुण्य प्रदान गरी उनीहरूको सुगति र सुखको कामना गर्न “इदं नो ज्ञातिनं होतु...” भनी यो पाठ गरिन्छ ।

देवता र अन्य प्राणीहरूका लागि: हामीले गरेका राम्रा कामहरूको पुण्य देवता, यक्ष, नाग र सम्पूर्ण प्राणीहरूले पनि प्राप्त गरून् र उनीहरूले त्यसलाई स्वीकार (अनुमोदन) गरून् भनी यो गरिन्छ ।

पुण्य वृद्धि गर्न: जसरी एउटा दियोबाट हजारौं दियो वाल्दा उज्यालो भन्नु बढ्छ, त्यसरी नै पुण्य बाँड्दा आफ्नो पुण्य घट्दैन, बरु अझ वृद्धि भएर जान्छ ।

२. यसको महत्त्वः

कृतज्ञता व्यक्त गर्न: हामीलाई रक्षा गर्ने देवताहरू र जन्म दिने माता-पिता तथा आफन्तहरूप्रति सम्मान र कृतज्ञता प्रकट गर्ने यो एक आध्यात्मिक माध्यम हो ।

सम्पत्ति र सिद्धि प्राप्तिका लागि: देवता र प्राणीहरूले हाम्रो पुण्य अनुमोदन गरेपछि, उनीहरूले हामीलाई सबै प्रकारका सांसारिक र आध्यात्मिक सिद्धि प्राप्तिका लागि मद्दत गर्दछन् ।

अहंकारको नाश: “मैले पुण्य गरे” भन्ने अहंकारलाई त्यागेर “यो सबैको हितका लागि हो” भन्ने भावना जगाउन यसले मद्दत गर्छ ।

लोक कल्याणः “सब्बे सत्ता सुखिता भवन्तु” (सबै प्राणी सुखी होऊन्) भन्ने मूल मन्त्रलाई यसले सार्थक बनाउँछ ।

QR Code स्क्यान गरी पाठ सुन्नुहोस्:

पुण्यानुमोदनको शुद्ध वाचन सुन्न र अभ्यास गर्नका लागि पुस्तकमा रहेको यो QR Code उपयोगी हुनेछ :

पुण्यानुमोदना (Chanting): यो कोड स्क्यान गरी आफूले गरेको पुण्यलाई आफ्ना पितृ, देवता र सम्पूर्ण प्राणीहरूमा बाँड्ने विशेष विधि सिक्नुहोस् ।

पुण्यानुमोदन

इदं नो वातीनं होतु, सुखिता होन्तु वातयो । (स्वको)

मेरो यो पुण्य हाम्रा आफन्तहरूलाई प्राप्तहोस् । यस पुण्यका प्रभावले तिनीहरू सुखी रहून् ।

एत्तावता च अम्हेहि, सम्भतं पुञ्जसम्पदं ।

सब्बे देवा अनुमोदन्तु, सब्ब-सम्पत्ति सिद्धिया ॥

यहाँ सम्म हामीले प्राप्त गरेका पुण्य सम्पादनलाई सबै देवताहरूले सम्पूर्ण सिद्धि प्राप्तिका लागि अनुमोदन (स्वीकार) गरून् ।

एत्तावता च अम्हेहि, सम्भतं पुञ्जसम्पदं ।

सब्बे सत्ता अनुमोदन्तु, सब्ब-सम्पत्ति सिद्धिया ॥

यहाँ सम्म हामीले प्राप्त गरेका पुण्य सम्पादनलाई सबै सत्त्वहरूले सम्पूर्ण सिद्धि प्राप्तिका लागि अनुमोदन (स्वीकार) गरून् ।

एत्तावता च अम्हेहि, सम्भतं पुञ्जसम्पदं ।

सब्बे भूता अनुमोदन्तु, सब्ब-सम्पत्ति सिद्धिया ॥

यहाँ सम्म हामीले प्राप्त गरेका पुण्य सम्पादनलाई सबै प्राणीहरूले सम्पूर्ण सिद्धि प्राप्तिका लागि अनुमोदन (स्वीकार) गरून् ।

परित्राण पाठः

सुरक्षा र मङ्गलको आध्यात्मिक कवच

“परित्राण” (पालि: परित्त) को शाब्दिक अर्थ 'सबै प्रकारका दुःख, भय र अन्तरायबाट पूर्ण रूपले रक्षा गर्नु' हो । भगवान् बुद्धले आफ्ना श्रावकहरूलाई प्राकृतिक विपत्ति, रोगव्याधि र अदृश्य बाधाहरूबाट सुरक्षा प्रदान गर्न यी पवित्र सूत्रहरूको देशना गर्नुभएको थियो ।

आवाहन र परित्राण पाठको उद्देश्यः

परित्राण पाठको प्रारम्भमा गरिने आवाहन सुत्त को मुख्य उद्देश्य सम्पूर्ण दिशाका देवताहरू, नागहरू र यक्षहरूलाई भगवान् बुद्धको मङ्गलमय उपदेश सुन्नका लागि निमन्त्रणा गर्नु र सुरक्षाको वातावरण सिर्जना गर्नु हो ।

१२ परित्राण अन्तर्गतका सूत्रहरूः

१. आवाहन सुत्तः देव-गणहरूलाई धर्म श्रवणका लागि निमन्त्रणा ।
२. मङ्गल सुत्तः ३८ प्रकारका उत्तम मङ्गलहरूको उपदेश ।
३. रतन सुत्तः त्रिरत्नको सत्य शक्तिले महामारी र भय निवारणका लागि ।
४. मेत्त सुत्तः सबै प्राणीहरूप्रति मैत्री भावना जगाउन ।
५. खन्ध सुत्तः विषालु प्राणी र हिंसाबाट सुरक्षाका लागि ।
६. मोर परित्तः विहान र बेलुकाको समयमा आत्म-रक्षा र सुरक्षित यात्राका लागि ।
७. वट्ट परित्तः अग्नि र प्राकृतिक प्रकोपबाट बचनका लागि ।
८. ध्वजग सुत्तः भय र त्रास उत्पन्न भएको बेला साहसका लागि ।
९. आटानाटिय सुत्तः अदृश्य शक्ति र अमनुष्यहरूबाट हुने बाधा हटाउन ।
१०. अङ्गुलिमाल परित्तः सुत्केरी व्यथा र स्वास्थ्य लाभका लागि ।
११. बोज्झङ्ग सुत्तः शारीरिक र मानसिक रोग व्याधि निको पार्न ।
१२. पुब्बण्ह सुत्तः दुस्वप्न र अशुभ लक्षणहरूको फल नाश गर्न ।

QR Code स्क्यान गरी धर्म श्रवण गर्नुहोस्:

पाठकहरूले श्रद्धेय गुरुवर भन्तेको ओजस्वी स्वरमा यी १२ परित्राणहरूको शुद्ध पालि वाचन सुनेर लाभ लिन सकून् भन्ने उद्देश्यले यहाँ QR Code राखिएको छ:

१२ परित्राण पाठ (पूर्ण): अगममहापण्डित, धम्माचरिय स्व. भिक्षु ज्ञानपूर्णक महास्थविरको सुमुधुर स्वरमा परित्राण सुन्नका लागि यी कोडहरू स्क्यान गर्नुहोस् ।

१२ परित्राण पाठ क्रमशः...
(५३ मिनेट)

परित्राण पाठको महत्त्व र लाभ:

मानसिक शान्ति: यसको श्रवणले मनको डर, चिन्ता र तनाव कम गर्छ ।

सुरक्षा: घर-परिवारमा सुख, शान्ति र सुरक्षाको वातावरण सृजना गर्छ ।

स्वास्थ्य लाभ: विरामी परेको बेला श्रद्धापूर्वक सुन्नाले रोग प्रतिरोध क्षमता बढ्छ ।

Dhamma.Digital

विशेष सुभाव: दैनिक बिहान र बेलुका घरमा यी परित्राण पाठहरू बजाउनाले वा पाठ गर्नाले नकारात्मक ऊर्जा हट्छ र सद्धर्मको रक्षा हुन्छ ।

विभिन्न ठाउँमा भएका महापरित्राण
परित्राण तथा अन्य विभिन्न पाठ सुन्नका
लागि यो कोड स्क्यान गर्नुहोला ।

परित्राण

आवाहन सूक्तं

समन्ता चक्रवालेसु, अत्रागच्छन्तु देवता ।
सद्धम्मं मुनिराजस्स, सुणन्तु सग्गामोक्खदं ॥
परित्तस्सवनकालो अयं भद्दन्ता !

नमो तस्स भगवतो अरहतो सम्मासम्बुद्धस्स ॥

ये सन्ता सन्तचित्ता, तिसरणसरणा,
एत्थ लोकन्तरे वा, भुम्मा भुम्मा च देवा,

गुणगणगहणं, ब्यावटा सब्बकालं ।
एते आयन्तु देवा, वरकनकमये,

मेरुराजे वसन्तो, सन्तो सन्तोसहेतुं ,
मुनिवरवचनं, सोतुमग्गं समग्गा ॥

सब्बेसु चक्रवालेसु, यक्खा देवा च ब्रह्मनो,
यं अम्हेहि कतं पुञ्जं, सब्बसम्पत्तिसाधकं ॥
सब्बे तं अनुमोदित्वा, समग्गा सासने रता,
पमादरहिता होन्तु, आरक्खासु विसेसतो ॥

सासनस्स च लोकस्स, वुड्ढी भवतु सब्बदा ।
सासनम्पि च लोकञ्च, देवा रक्खन्तु सब्बदा ॥

सद्धिं होन्तु सुखी सब्बे, परिवारेहि अत्तनो ।
अनीघा सुमना होन्तु, सह सब्बेहि जातिभि ॥
राजतो वा, चोरतो वा, मनुस्सतो वा, अमनुस्सतो वा,
अग्गितो वा, उदकतो वा, पिसाचतो वा, खाणुकतो वा,
कण्टकतो वा, नक्खत्ततो वा, जनपदरोगतो वा,

असद्धम्मतो वा, असन्दिद्धितो वा, असप्पुरिसतो वा,
चण्ड हत्थि अस्स भिग गोण कुक्कुर अहि विच्छिक्क
मणिसप्पदीपि अच्छ, तरच्छ, सूकर महिंस यक्ख रक्खसादीहि
नाना भयतो वा, नाना रोगतो वा,
नाना उपद्दवतो वा, आरक्खं गणहन्तु ।

(आवाहन सुत्तं निद्धितं)

मंगल सुत्तं

यं मङ्गलं द्वादसहि, चिन्तयिंसु सदेवका ।
सोत्थानं नाधिगच्छन्ति, अट्ठतिंसञ्च मङ्गलं ॥
देसितं देवदेवेन, सब्बपापविनासनं ।
सब्बलोकहितत्थाय, मङ्गलं तं भणाम हे ॥

एवं मे सुत्तं -

एकं समयं भगवा सावत्थियं विहरति जेतवने अनाथपिण्डकस्स
आरामे । अथ खो अञ्जतरा देवता अभिक्कन्ताय रत्तिया अभिक्कन्तवण्णा
केवलकप्पं जेतवनं ओभासेत्वा येन भगवा तेनुपसङ्गमि; उपसङ्गमित्वा
भगवन्तं अभिवादेत्वा एकमन्तं अट्ठासि । एकमन्तं ठिता खो सा देवता
भगवन्तं गाथाय अज्झभासि ।

बहू देवा मनुस्सा च, मङ्गलानि अचिन्तयुं ।
आकङ्कमाना सोत्थानं, ब्रूहि मङ्गल'मुत्तमं ॥१॥

असेवना च बालानं, पण्डितानञ्च सेवना ।
पूजा च पूजनेय्यानं, एतं मङ्गल'मुत्तमं ॥२॥

पतिरूपदेसवासो च, पुब्बे च कतपुञ्जता ।
अत्तसम्मापणिधि च, एतं मङ्गल'मुत्तमं ॥३॥

बाहुसच्चञ्च सिप्पञ्च, विनयो च सुसिक्खितो ।
सुभासिता च या वाचा, एतं मङ्गल'मुत्तमं ॥४॥

मातापितु - उपट्टानं, पुत्तदारस्स सङ्गहो ।

अनाकुला च कम्मन्ता, एतं मङ्गल'मुत्तमं ॥५॥

दानञ्च धम्मचरिया च, ज्ञातकानञ्च सङ्गहो ।
अनवज्जानि कम्मनि, एतं मङ्गल'मुत्तमं ॥६॥

आरती विरती पापा, मज्जपाना च संयमो ।
अप्पमादो च धम्मेषु , एतं मङ्गल'मुत्तमं ॥७॥

गारवो च निवातो च, सन्तुट्ठि च कतञ्चुता ,
कालेन धम्मसवनं, एतं मङ्गल'मुत्तमं ॥८॥

खन्ती च सोवचस्सता, समणानञ्च दस्सनं ।
कालेन धम्मसाकच्छा, एतं मङ्गल'मुत्तमं ॥९॥

तपो च ब्रह्मचरियञ्च, अरियसच्चान-दस्सनं ।
निब्बानसच्छिकरिया च, एतं मङ्गल'मुत्तमं ॥१०॥

फुट्टस्स लोकधम्मोहि, चित्तं यस्स न कम्पति ।
असोकं विरजं खेमं, एतं मङ्गल'मुत्तमं ॥११॥

एतादिसानि कत्वान, सब्बत्थ मपराजिता ।
सब्बत्थ सोत्थिं गच्छन्ति, तं तेसं मङ्गल'मुत्तमं ॥१२॥

(मङ्गल-सुत्तं निवृत्तं)

रतन सुत्तं

पणिधानतो पट्टाय तथागतस्स दस पारमियो, दस उपपारमियो,
दस परमत्थपारमियो'ति समतिंस पारमियो पञ्च महापरिच्चागे,
लोकत्थचरियं ज्ञातत्थचरियं बुद्धत्थचरियन्ति तिस्सो चरियायो, पच्छिमभवे
गम्भवोक्कन्तिं, जातिं, अभिनिक्खमनं, पधानचरियं, बोधिपल्लङ्गे मारविजयं,
सब्बञ्जुत-ञ्जाणप्पटिवेधं, धम्मचक्कप्पवत्तनं, नवलोकुत्तरधम्ममे'ति सब्बेपि
मे बुद्धगुणे आवज्जेत्वा वेसालिया तीसु पाकारन्तरेसु तियामरत्तिं परित्तं
करोन्तो आयस्मा आनन्दत्थेरो विय कारुञ्जित्तं उपट्टपेत्वा ।

कोटीसतसहस्सेसु, चक्कवालेसु देवता ।
यस्साणं पटिगगणहन्ति, यञ्च वेसालिया पुरे ॥
रोगामनुस्सदुब्धिक्ख, सम्भूतं तिविधं भयं ।
खिप्पमन्तरधापेसि, परित्तं तं भणाम हे ॥

यानीध भूतानि समागतानि,
भुम्मानि वा यानि व अन्तलिक्खे ।
सब्बेव भूता सुमना भवन्तु,
अथोपि सक्कच्च सुणन्तु भासितं ॥१॥

तस्मा हि भूता निसामेथ सब्बे,
मेत्तं करोथ मानुसिया पजाय ।
दिवा च रत्तो च हरन्ति ये बलिं ।
तस्मा हि ने रक्खथ अप्पमत्ता ॥२॥

यकिञ्चि वित्तं इध वा हरं वा,
सगोसु वा यं रतनं पणीतं ।
न नो समं अत्थि तथागतेन,
इदम्पि बुद्धे रतनं पणीतं ।
एतेन सच्चेन सुवत्थि होतु ॥३॥

खयं विरागं अमतं पणीतं,
यदज्झगा सक्खमुनी समाहितो ।
न तेन धम्मेन समत्थि किञ्चि,
इदम्पि धम्मे रतनं पणीतं ।
एतेन सच्चेन सुवत्थि होतु ॥४॥

यं बुद्धसेट्ठो परिवण्णयी सुचिं,
समाधि-मानन्तरिकञ्चमाहु ।
समाधिना तेन समो न विज्जति,
इदम्पि धम्मे रतनं पणीतं ।
एतेन सच्चेन सुवत्थि होतु ॥५॥

ये पुग्गला अट्टसतं पसट्ठा,
चत्तारि एतानि युगानि होन्ति ।
ते दक्खिण्येय्या सुगतस्स सावका,
एतेसु दिन्नानि महप्फलानि ।
इदम्पि संघे रतनं पणीतं ।
एतेन सच्चेन सुवत्थि होतु ॥६॥

ये सुप्पयुत्ता मनसा दल्लेन,
निक्कामिनो गोतमसासनम्हि ।
ते पत्तिपत्ता अमतं विगट्ठय,
लद्धा मुधा निब्बुतिं भुञ्जमाना ।
इदम्पि संघे रतनं पणीतं,
एतेन सच्चेन सुवत्थि होतु ॥७॥

यथिन्दरखीलो पठविस्सितो सिया,
चतुम्भि वातेहि असम्पकम्पयो ।
तथूपमं सप्पुरिसं वदामि,
यो अरियसच्चानि अवेच्च परस्सति ।
इदम्पि संघे रतनं पणीतं,
एतेन सच्चेन सुवत्थि होतु ॥८॥

ये अरियसच्चानि विभावयन्ति,
गम्भीरपञ्चेन सुदेसितानि ।
किञ्चापि ते होन्ति भुसं पमत्ता,
न ते भवं अट्टम-मादियन्ति ।
इदम्पि संघे रतनं पणीतं,
एतेन सच्चेन सुवत्थि होतु ॥९॥

सहावस्स दस्सनसम्पदाय,
तयस्सु धम्मा जहिता भवन्ति ।
सक्कायदिट्ठि विचिकिच्छितञ्च,
सीलव्वतं वापि यदत्थि किञ्चि ।
चतूह-पायेहि च विप्पमुत्तो,
छच्चाभिठानानि अभव्वकातुं ।
इदम्पि संघे रतनं पणीतं,
एतेन सच्चेन सुवत्थि होतु ॥१०॥

किञ्चापि सो कम्मं करोति पापकं,
कायेन वाचा उद चेतसा वा
अभव्वो सो तस्स पटिच्छादाय
अभव्वता दिट्ठपदस्स वुत्ता ।
इदम्पि संघे रतनं पणीतं,
एतेन सच्चेन सुवत्थि होतु ॥११॥

वनप्पगुम्बे यथ फुस्सितग्गे,
गिम्हान मासे पठमस्मिं गिम्हे ।
तथूपमं धम्मवरं अदेसयि,
निव्वानगागामिं परमं हिताय ।
इदम्पि बुद्धे रतनं पणीतं,
एतेन सच्चेन सुवत्थि होतु ॥१२॥

वरो वरञ्जू वरदो वराहरो,

अनुत्तरो धम्मवरं अदेसयि ।
इदम्पि बुद्धे रतनं पणीतं,
एतेन सच्चेन सुवत्थि होतु ॥१३॥

खीणं पुराणं नवं नत्थि सम्भवं,
विरत्तचित्तायतिके भवस्मिं ।
ते खीणबीजा अविरुल्लिच्छन्दा,
निब्बन्ति धीरा यथायं पदीपो ।
इदम्पि संघे रतनं पणीतं,
एतेन सच्चेन सुवत्थि होतु ॥१४॥

यानीध भूतानि समागतानि,
भुम्मानि वा यानि व अन्तलिक्खे ।
तथागतं देवमनुस्सपूजितं,
बुद्धं नमस्साम सुवत्थि होतु ॥१५॥

यानीध भूतानि समागतानि,
भुम्मानि वा यानि व अन्तलिक्खे ।
तथागतं देवमनुस्सपूजितं,
धम्मं नमस्साम सुवत्थि होतु ॥१६॥

यानीध भूतानि समागतानि,
भुम्मानि वा यानि व अन्तलिक्खे ।
तथागतं देवमनुस्सपूजितं
संघं नमस्साम सुवत्थि होतु ॥१७॥

(रतन-सुत्तं निद्वितं)

मेत्त-सुत्तं

यस्सानुभावतो यक्खा, नेव दस्सेन्ति भीसनं ।
यम्मि चेवा'नुयुञ्जन्तो, रत्तिन्दिव'मतन्दितो ।
सुखं सुपति सुत्तो च, पापं किञ्चि न पस्सति ।
एवमादिगुणूपेतं, परित्तं तं भणाम हे ॥

करणीय' मत्थकुसलेन;
यन्त सन्तं पदं अभिसमेच्च ।
सक्को उजू च सुहुजू च;
सुवचो चस्स मुदु अनतिमानी ॥१॥

सन्तुस्सको च सुभरो च
अप्पकिच्चो च सल्लहुकवुत्ति ।
सन्तिन्द्रियो च निपको च ,
अप्पगब्भो कुलेस्व'ननुगिद्धो ॥२॥

न च खुद्द'माचरे किञ्चि,
येन विञ्जू परे उपवदेय्युं ।
सुखिनो व खेमिनो होन्तु,
सब्बे सत्ता भवन्तु सुखितत्ता ॥३॥

ये केचि पाण भूतत्थि,
तसा वा थावरा व अनवसेसा ।
दीघा वा ये व महन्ता,
मज्झिमा रस्सका अणुकथूला ॥४॥

दिट्ठा वा ये व अदिट्ठा,
ये व दूरे वसन्ति अविदूरे ।
भूता वा सम्भवेसी वा,
सब्बे सत्ता भवन्तु सुखितत्ता ॥५॥

न परो परं निकुब्बेथ,
नातिमञ्जेथ कत्थञ्चि नं कञ्चि ।
ब्यारोसना पटिघसञ्जा,
नाञ्जमञ्जस्स दुक्ख'मिच्छेय्य ॥६॥

माता यथा नियं पुत्त-
मायुसा एकपुत्त'मनुरक्खे ।
एवम्पि सब्बभूतेसु,
मानसं भावये अपरिमाणं ॥७॥

मेत्तञ्च सब्बलोकस्मिं,
मानसं भावये अपरिमाणं ।
उद्धं अधो च तिरियञ्च
असम्बाधं अवेर'मसपत्तं ॥८॥

तिट्ठं चरं निसिन्नो व,
सयानो वा यावतास्स विगतमिद्धो ।
एतं सतिं अधिद्वेय्य,
ब्रह्म'मेतं विहार'मिधमाहु ॥९॥

दिट्ठिञ्च अनुपगम्म,
सीलवा दस्सनेन सम्पन्नो ।
कामेसु विनेय्य गेधं,
न हि जातु'ग्गब्भसेय्यं पुनरेती'ति ॥१०॥
(मेत्त-सुत्तं निट्ठितं)

खन्ध-सुत्तं

सब्बासीविसजातीनं, दिब्बमन्तागदं विय ।
यं नासेति विसं घोरं, सेसञ्चापि परिस्सयं ॥
आणाक्खेत्तमिह सब्बत्थ, सब्बदा सब्बपाणिनं ।
सब्बसोपि निवारेति, परित्तं तं भणाम हे ।

विरूपक्खेहि मे मेत्तं, मेत्तं एरापथेहि मे ।
छब्ब्यापुत्तेहि मे मेत्तं, मेत्तं कणहागोतमकेहि च ॥१॥

अपादकेहि मे मेत्तं, मेत्तं द्विपादकेहि मे ।
चतुप्पदेहि मे मेत्तं, मेत्तं बहुप्पदेहि मे ॥२॥

मा मं अपादको हिंसि, मा मं हिंसि द्विपादको ।
मा मं चतुप्पदो हिंसि, मा मं हिंसि बहुप्पदो ॥३॥

सब्बे सत्ता सब्बे पाणा, सब्बे भूता च केवला ।
सब्बे भद्रानि पस्सन्तु, मा किञ्चि पाप'मागमा ॥४॥

अप्पमाणो बुद्धो, अप्पमाणो धम्मो ।
अप्पमाणो संघो, पमाणवन्तानि सरीसपानि ॥५॥
अहि विच्छिका सतपदी, उण्णनाभी सरबू मूसिका ।
कता मे रक्खा, कतं मे परित्तं ॥६॥

पटिक्कमन्तु भूतानि, सो'हं नमो भगवतो ।
नमो सत्तन्नं सम्मासम्बुद्धानं ॥७॥

(खन्ध सुत्तं निद्धितं)

मोर-सुत्तं

पूरेन्तं बोधिसम्भारे, निव्वत्तं मोरयोनिंयं ।
येन संविहितारक्खं, महासत्तं वनेचरा ॥
चिरस्सं वायमन्तापि, नेव सक्खिसु गण्हितुं ।
ब्रह्ममन्तन्ति अक्खातं, परित्तं तं भणाम हे ।

उदेत'यं चक्खुमा एकराजा,
हरिस्सवण्णो पथविप्पभासो ।
तं तं नमस्सामि हरिस्सवण्णं पथविप्पभासं,
तया'ज्ज गुत्ता विहरेमु दिवसं ॥१॥

ये ब्राह्मणा वेदगू सब्बधम्मो,
ते मे नमो ते च मं पालयन्तु ।
नमत्थु बुद्धानं, नमत्थु बोधिया
नमो विमुत्तानं ,नमो विमुत्तिया ।
इमं सो परित्तं कत्वा, मोरो चरति एसना ॥२॥

अपेत'यं चक्खुमा एकराजा,
हरिस्सवण्णो पथविप्पभासो ।
तं तं नमस्सामि हरिस्सवण्णं पथविप्पभासं,
तया'ज्ज गुत्ता विहरेमु रत्तिं ॥३॥

ये ब्राह्मणा वेदगू सब्बधम्मो,
ते मे नमो ते च मं पालयन्तु ।
नमत्थु बुद्धानं, नमत्थु बोधिया,
नमो विमुत्तानं , नमो विमुत्तिया ।
इमं सो परित्तं कत्वा,
मोरो वासमकप्पयी'ति ॥४॥

(मोर-सुत्तं निट्ठितं)

वट्ट-सुत्तं

पूरेन्तं बोधिसम्भारे, निब्बत्तं वट्टजातियं ।
यस्स तेजेन दावग्गि, महासत्तं विवज्जयि ।
थेरस्स सारिपुत्तस्स, लोकनाथेन भासितं ।
कप्पट्ठायिं महातेजं, परित्तं तं भणाम हे ॥

अत्थि लोके सीलगुणो, सच्चं सोचेय्य'नुट्टया ।
तेन सच्चेन काहामि, सच्चकिरिय'मनुत्तरं ॥१॥

आवज्जेत्वा धम्मबलं, सरित्वा पुब्बके जिने ।
सच्चबल-मवस्साय, सच्चकिरिय-मकास'हं ॥२॥

सन्ति पक्खा अपतना, सन्ति पादा अवञ्चना ।
माता पिता च निक्खन्ता, जातवेद पटिक्कम ॥३॥

सह सच्चे कते तुट्ठ्यं, महापज्जलितो सिखी ।
वज्जेसि सोलस करिसानि, उदकं पत्वा यथा सिखी ॥
सच्चेन मे समो नत्थि, एसा मे सच्चपारमी ॥४॥
(वट्ट-सुत्तं निद्धितं)

धजग-सुत्तं

यस्सा'नुस्सरणेनापि, अन्तलिकखेपि पाणिनो ।
पतिट्ठ'मधिगच्छन्ति, भूमियं विय सब्बथा ॥
सब्बुपद्दवजालम्हा, यक्खचोरादिसम्भवा ।
गणना न च मुत्तानं, परित्तं तं भणाम हे ॥

एवं मे सुत्तं,

एकं समयं भगवा सावत्थियं विहरति जेतवने अनाथपिण्डकस्स आरामे । तत्र खो भगवा भिक्खू आमन्तेसि “भिक्खवो”ति । “भदन्ते”ति ते भिक्खू भगवतो पच्चस्सोसुं । भगवा एतदवोच -

भूतपुब्बं भिक्खवे देवा सुरसङ्गामो समुपव्यूहो अहोसि । अथ खो भिक्खवे सक्को देवानमिन्दो देवे तावतिंसे आमन्तेसि “सचे मारिसा देवानं सङ्गामगतानं उप्पज्जेय्य भयं वा छम्भितत्तं वा लोमहंसो वा ममेव तस्मिं समये धजगं उल्लोकेय्याथ । ममं हि वो धजगं उल्लोकयत्तं यं भविस्सति भयं वा छम्भितत्तं वा लोमहंसो वा, सो पहीयिस्सति ॥१॥

नो चे मे धजगं उल्लोकेय्याथ । अथ पजापतिस्स देवराजस्स धजगं उल्लोकेय्याथ । पजापतिस्स हि वो देवराजस्स धजगं उल्लोकयत्तं यं भविस्सति भयं वा छम्भितत्तं वा लोमहंसो वा, सो पहीयिस्सति ॥२॥

नो चे पजापतिस्स देवराजस्स धजगं उल्लोकेय्याथ । अथ वरुणस्स देवराजस्स धजगं उल्लोकेय्याथ । वरुणस्स हि वो देवराजस्स धजगं उल्लोकयत्तं यं भविस्सति भयं वा छम्भितत्तं वा लोमहंसो वा, सो पहीयिस्सति ॥३॥

नो चे वरुणस्स देवराजस्स धजगं उल्लोकेय्याथ । अथ ईसानस्स देवराजस्स धजगं उल्लोकेय्याथ । ईसानस्स हि वो देवराजस्स धजगं उल्लोकयत्तं यं भविस्सति भयं वा छम्भितत्तं वा लोमहंसो वा, सो पहीयिस्सती'ति ।४॥

तं खो पन भिक्खवे !

सक्कस्स वा देवानमिन्दस्स धजग्गं उल्लोकयतं,
पजापतिस्स वा देवराजस्स धजग्गं उल्लोकयतं,
वरुणस्स वा देवराजस्स धजग्गं उल्लाकयतं,
ईसानस्स वा देवराजस्स धजग्गं उल्लोकयतं,
यं भविस्सति भयं वा छम्भितत्तं वा लोमहंसो वा
सो पहीयेथापि नो पि पहीयेथ ॥५॥

तं किस्स हेतु ?

सक्को हि भिक्खवे ! देवानमिन्दो अवीतरागो, अवीतदोसो, अवीतमोहो
भीरू छम्भी उत्रासी पलायी'ति ॥६॥

अहञ्च खो भिक्खवे ! एवं वदामि—'सचे तुम्हाकं भिक्खवे अरञ्जगतानं
वा, रुक्खमूलगतानं वा सुञ्जागारगतानं वा, उपज्जेय्य भयं वा छम्भितत्तं
वा लोमहंसो वा, ममेव तस्मिं समये अनुस्सरेय्याथ, "इतिपि सो भगवा
अरहं, सम्मासम्बुद्धो, विज्जाचरणसम्पन्नो, सुगतो, लोकविदू , अनुत्तरो
पुरिसदम्मसारथि , सत्था देवमनुस्सानं, बुद्धो, भगवा'ति ॥७॥

ममं हि वो भिक्खवे ! अनुस्सरतं यं भविस्सति भयं वा छम्भितत्तं वा,
लोमहंसो वा , सो पहीयिस्सति ॥८॥

नो चे मं अनुस्सरेय्याथ । अथ धम्मं अनुस्सरेय्याथ—'स्वाक्खातो भगवता
धम्मो, सन्दिट्ठिको, अकालिको, एहिपस्सिको, ओपनेय्यिको, पच्चत्तं
वेदितब्बो विञ्जूही'ति ।

धम्मं हि वो भिक्खवे ! अनुस्सरतं यं भविस्सति भयं वा छम्भितत्तं वा
लोमहंसो वा, सो पहीयिस्सति ॥९॥

नो चे धम्मं अनुस्सरेय्याथ; अथ संघं अनुस्सरेय्याथ “सुप्पटिपन्नो भगवतो सावकसंघो, उजुप्पटिपन्नो भगवतो सावकसंघो, जायप्पटिपन्नो भगवतो सावकसंघो, सामीचिप्पटिपन्नो भगवतो सावकसंघो, यदिदं चत्तारि पुरिसयुगानि अट्ट पुरिसपुग्गला एस भगवतो सावकसंघो; आहुनेय्यो, पाहुनेय्यो, दक्खिणेय्यो, अञ्जलिकरणीयो, अनुत्तरं पुञ्जक्खेत्तं लोकस्सा’ ति” ॥

संघं हि वो भिक्खवे ! अनुस्सरतं यं भविस्सति भयं वा छम्भितत्तं वा लोमहंसो वा, सो पहीयिस्सति ॥१०॥

तं किस्स हेतु ?

तथागतो हि भिक्खवे ! अरहं सम्मासम्बुद्धो वीतरागो वीतदोसो वीतमोहो अभीरू अछम्भी अनुत्रासी अपलायी’ति ॥

इदमवोच भगवा, इदं वत्वान सुगतो अथापरं एतदवोच सत्था ॥११॥

अरञ्जे रुक्खमूले वा , सुञ्जागारे व भिक्खवो ।
अनुस्सरेथ सम्बुद्धं, भयं तुम्हाकं नो सिया ॥१२॥

नो चे बुद्धं सरेय्याथ, लोकजेट्ठं नरासभं । Digital
अथ धम्मं सरेय्याथ, निय्यानिकं सुदेसितं ॥१३॥

नो चे धम्मं सरेय्याथ, निय्यानिकं सुदेसितं ।
अथ संघं सरेय्याथ, पुञ्जक्खेत्तं अनुत्तरं ॥१४॥

एवं बुद्धं सरन्तानं, धम्मं संघञ्च भिक्खवो ।
भयं वा छम्भितत्तं वा, लोमहंसो न हेस्सती’ति ॥१५॥
(धजग्ग-सुत्तं निट्ठितं)

आटानाटिय सुत्तं

अप्पसन्नेहि नाथस्स, सासने साधुसम्मते ।
अमनुस्सेहि चण्डेहि, सदा किब्बिसकारिभि ॥

परिसानं चतस्सन्नं, अहिंसाय च गुत्तिया ।
यं देसेसि महावीरो, परित्तं तं भणाम हे ।

विपस्सिस्स च नमत्थु, चक्खुमन्तस्स सिरीमतो ।
सिखिस्सा पि च नमत्थु, सब्बभूतानुकम्पिनो ॥१॥

वेस्सभुस्स च नमत्थु, न्हातकस्स तपस्सिनो ।
नमत्थु ककुसन्धस्स, मारसेनापमद्दिनो ॥२॥

कोणागमनस्स नमत्थु, ब्राह्मणस्स वुसीमतो ।
कस्सपस्स च नमत्थु, विप्पमुत्तस्स सब्बधि ॥३॥

अङ्गीरसस्स नमत्थु, सक्क्यपुत्तस्स सिरीमतो ।
यो इमं धम्मं देसेसि, सब्बदुक्खापनूदनं ॥४॥

ये चापि निब्बुता लोके, यथाभूतं विपस्सिसुं ।
ते जना अपिसुणाथ, महन्ता वीतसारदा ॥५॥

हितं देवमनुस्सानं, यं नमस्सन्ति गोतमं ।
विज्जाचरणसम्पन्नं, महन्तं वीतसारदं ॥६॥

एते चञ्जे च सम्बुद्धा, अनेकसतकोटियो ।
सब्बे बुद्धा समसमा, सब्बे बुद्धा महिद्धिका ॥७॥

सब्बे दसबलूपेता, वेसारज्जेहु'पागता ।
सब्बे ते पट्टिजानन्ति, आसभण्ठान'मुत्तमं ॥८॥

सीहनादं नदन्ते ते, परिसासु विसारदा ।
ब्रह्मचक्रं पवत्तेन्ति, लोके अप्पटिवत्तियं ॥९॥

उपेता बुद्धधम्मोहि, अट्टारसहि नायका ।
वात्तिंसलक्खणूपेता, सीतानुव्यञ्जना धरा ॥१०॥

व्यामप्पभाय सुप्पभा, सब्बे ते मुनिकुञ्जरा ।
बुद्धा सब्बञ्जुनो एते, सब्बे खीणासवा जिना ॥११॥

महापभा महातेजा, महापञ्जा महब्बला ।
महाकारुणिका धीरा, सब्बेसानं सुखावहा ॥१२॥

दीपा नाथा पतिट्ठा च , ताणा लेणा च पाणिनं ।
गतीबन्धू महेस्सासा, सरणा च हितेसिनो ॥१३॥

सदेवकस्स लोकस्स, सब्बे एते परायणा ।
ते साहं सिरसा पादे, वन्दामि पुरिसुत्तमे ॥ १४॥

वचसा मनसा चे व, वन्दामे'ते तथागते ।
सयने आसने ठाने, गमने चापि सब्बदा ॥ १५॥

सदा सुखेन रक्खन्तु, बुद्धा सन्तिकरा तुवं ।
तेहि त्वं रक्खितो सन्तो, मुत्तो सब्बभयेहि च ॥१६॥

सब्बरोगा विनीमुत्तो, सब्बसन्तापवज्जितो ।
सब्बवेर'मतिक्कन्तो, निब्बुतो च तुवं भव ॥१७॥

तेसं सच्चेन सीलेन, खन्तिमेत्ताबलेन च ।
ते पि तुम्हेनुरक्खन्तु , अरोगेन सुखेन च ॥१८॥

पुरत्थिमस्मिं दिसाभागे, सन्ति भूता महिद्धिका ।
ते पि तुम्हेनुरक्खन्तु, अरोगेन सुखेन च ॥१९॥

दक्खिणस्मिं दिसाभागे, सन्ति देवा महिद्धिका ।
ते पि तुम्हेनुरक्खन्तु, अरोगेन सुखेन च ॥२०॥

पच्छिमस्मिं दिसाभागे, सन्ति नागा महिद्धिका ।
ते पि तुम्हेनुरक्खन्तु, अरोगेन सुखेन च ॥२१॥

उत्तरस्मिं दिसाभागे, सन्ति यक्खा महिद्धिका ।
ते पि तुम्हेनुरक्खन्तु, अरोगेन सुखेन च ॥२२॥

पुरत्थिमेन धतरट्ठो, दक्खिणेन विरुल्हको ।
पच्छिमेन विरूपक्खो, कुवेरो उत्तरं दिसं ॥२३॥

चत्तारो ते महाराजा, लोकपाला यसस्सिनो ।
तेपि तुम्हेनुरक्खन्तु, अरोगेन सुखे च ॥२४॥

आकासट्ठा च भूमट्ठा, देवा नागा महिद्धिका ।
तेपि तुम्हेनुरक्खन्तु, अरोगेन सुखेन च ॥२५॥

इद्धिमन्तो च ये देवा, वसन्ता इध सासने ।
तेपि तुम्हेनुरक्खन्तु, अरोगेन सुखेन च ॥२६॥

सब्बीतियो विवज्जन्तु, सोको रोगो विनस्सतु ।
मा ते भवन्त्वन्तरायो, सुखी दीघायुको भव ॥२७॥

अभिवादनसीलिस्स, निच्चं वुड्ढापचायिनो ।
चत्तारो धम्मा वड्ढन्ति, आयु वण्णो सुखं बलं ॥२८॥

(आटानाटिय-सुत्तं निद्धितं)

अंगुलिमाल-सुत्तं

परित्तं यं भणन्तस्स, निसिन्तट्ठानधोवनं ।
उदकम्पि विनासेति, सब्बमेव परिस्सयं ॥
सोत्थिना गब्भवुट्ठानं, यञ्च साधेति तङ्घणे ।
थेरस्सङ्गुलिमालस्स, लोकनाथेन भासितं ॥
कप्पट्ठायिं महातेजं, परित्तं तं भणाम हे !

यतो'हं भगिनि अरियाय जातिया जातो ।
नाभिजानामि सञ्चिच्च पाणं जीविता वोरपेता ।
तेन सच्चेन सोत्थि ते होतु सोत्थि गब्बस्स ॥
(अंगुलिमाल-सुत्तं निट्ठितं)

बोज्झङ्ग सुत्तं

संसारे संसरन्तानं, सब्बदुक्खविनासने ।
सत्त धम्मं च बोज्झङ्गे, मारसेनापमद्दने ॥

बुज्झित्वा ये चि मे सत्ता, तिभवा मुत्त'कुत्तमा ।
अजाति'मजराव्याधिं, अमत्तं निब्भयं गता ॥

एवमादिगुणूपेतं, अनेकगुणसङ्गहं ।
ओसधञ्च इमं मन्तं, बोज्झङ्गञ्च भणाम हे ।

बोज्झङ्गो सतिसङ्घातो, धम्मानं विचयो तथा ।
वीरियं पीतिपस्सद्धि, बोज्झङ्गा च तथापरे ॥१॥

समाधुपेक्खाबोज्झङ्गा, सत्ते ते सब्बदस्सिना
मुनिना सम्मदक्खाता, भाविता बहुलीकता ॥२॥

संवत्तन्ति अभिञ्जाय, निब्बानाय च बोधिया ।
एतेन सच्चवज्जेन, सोत्थि ते होतु सब्बदा ॥३॥

एकस्मिं समये नाथो, मोगगल्लानञ्च कस्सपं ।
गिलाने दुक्खिते दिस्वा, वोज्झङ्गे सत्त देसयि ॥४॥

ते च तं अभिनन्दित्वा, रोगा मुच्चिसु तङ्गणे ।
एतेन सच्चवज्जेन, सोत्थि ते होतु सब्बदा ॥५॥

एकदा धम्मराजापि, गेलञ्जेना'भिपीलितो ।
चुन्दत्थेरेन तंयेव, भणापेत्वान सादरं ॥६॥

सम्मोदित्वान आबाधा, तम्हा वुट्ठासि ठानसो ।
एतेन सच्चवज्जेन, सोत्थि ते होतु सब्बदा ॥७॥

पहीना ते च आबाधा, तिण्णन्नम्पि महेसिनं ।
मग्गाहता किलेसाव, पत्ता'नुपत्तिधम्मतं ।
एतेन सच्चवज्जेन, सोत्थि ते होतु सब्बदा ॥८॥

(वोज्झङ्ग-सुत्तं निट्ठितं)

Dhamma.Digital

पुब्बण्ह-सुत्तं

यं दुन्निमित्तं अवमङ्गलञ्च,
यो चा'मनापो सकुणस्स सद्दो ।
पापग्गहो दुस्सुपिनं अकन्तं,
बुद्धानुभावेन विनासमेन्तु ॥१॥

यं दुन्निमित्तं अवमङ्गलञ्च,
यो चा'मनापो सकुणस्स सद्दो ।
पापग्गहो दुस्सुपिनं अकन्तं,
धम्मानुभावेन विनासमेन्तु ॥२॥

यं दुन्निमित्तं अवमङ्गलञ्च,
यो चा'मनापो सकुणस्स सद्दो ।
पापग्गहो दुस्सुपिनं अकन्तं,
संघानुभावेन विनासमेन्तु ॥३॥

दुक्खप्पत्ता च निद्दुक्खा,
भयप्पत्ता च निब्भया ।
सोकप्पत्ता च निस्सोका,
होन्तु सब्बेपि पाणिनो ॥४॥

एत्तावत्ता च अम्हेहि, सम्भतं पुञ्जसम्पदं ।
सब्बे देवा अनुमोदन्तु, सब्बसम्पत्ति सिद्धिया ॥५॥

दानं ददन्तु सद्दाय, सीलं रक्खन्तु सब्बदा ।
भावनाभिरता होन्तु, गच्छन्तु देवता गता ॥६॥

सब्बे बुद्धा बलप्पत्ता, पच्चेकानञ्च यं बलं ।
अरहन्तानञ्च तेजेन, रक्खं वन्धामि सब्बसो ॥ ७॥

यंकिञ्चि वित्तं इध वा हुरं वा,
सग्गेसु वा'यं रतनं पणीतं ।
न नो समं अत्थि तथागतेन,
इदम्पि बुद्धे रतनं पणीतं ।
एतेन सच्चेन सुवत्थि होतु ॥८॥

यंकिञ्चि वित्तं इध वा हुरं वा,
सग्गेसु वा'यं रतनं पणीतं ।
न नो समं अत्थि तथागतेन,
इदम्पि धम्मं रतनं पणीतं ।
एतेन सच्चेन सुवत्थि होतु ॥९॥

यंकिञ्चि वित्तं इध वा हुरं वा,
सग्गेसु वा'यं रतनं पणीतं ।
न नो समं अत्थि तथागतेन,
इदम्पि संघे रतनं पणीतं ।
एतेन सच्चेन सुवत्थि होतु ॥१०॥

भवतु सब्बमङ्गलं, रक्खन्तु सब्बदेवता ।
सब्बबुद्धानुभावेन, सदा सोत्थि भवन्तु ते ॥११॥

भवतु सब्बमङ्गलं, रक्खन्तु सब्बदेवता ।
सब्बधम्ममानुभावेन, सदा सोत्थि भवन्तु ते ॥१२॥

भवतु सब्बमङ्गलं, रक्खन्तु सब्बदेवता ।
सब्बसंघानुभावेन, सदा सोत्थि भवन्तु ते ॥१३॥

महाकारुणिको नाथो, हिताय सब्बपाणिनं ।

पूरेत्वा पारमी सब्बा, पत्तो सम्बोधि'मुत्तमं ।
एतेन सच्चवज्जेन, सोत्थि ते होतु सब्बदा ॥१४॥

जयन्तो बोधिया मूले, सक्यानां नन्दिवड्ढनो ।
एवमेव जयो होतु, जयस्सु जयमङ्गले ॥१५॥

अपराजितपल्लंके, सीसे पुथुविपुक्खले ।
अभिसेके सब्बबुद्धानं, अग्गपत्तो पमोदति ॥१६॥

सुनक्खत्तं सुमङ्गलं, सुप्पभातं सुहुट्ठितं ।
सुखणो सुमुहुत्तो च, सुयिट्ठं ब्रह्मचारिसु ॥१७॥

पदक्खिणं कायकम्मं, वाचाकम्मं पदक्खिणं ।
पदक्खिणं मनोकम्मं, पणीधि ते पदक्खिणे ॥१८॥

पदक्खिणानि कत्वान, लभन्तत्थे पदक्खिणे ।
ते अत्थलद्धा सुखिता, विरुल्हा बुद्धसासने ।
अरोगा सुखिता होथ, सह सब्बेहि जातिभि ॥१९॥

(पुब्बण्ह-सुत्तं निट्ठितं)

परित्राण सूत्र (अर्थ)

आवाहन सूत्रको अर्थ

उनी भगवान् अर्हत् सम्यक्सम्बुद्धलाई नमस्कार ।

सम्पूर्ण चक्रवालमा विराजमान देवताहरू मुनिराज तथागतले देशना गर्नुभएको स्वर्ग र मोक्ष प्राप्त हुने सद्धर्म श्रवणको निम्ति यस ठाउँमा श्रवणार्थ पाल्नुहोस् । (हे भदन्तहरू हो ! यो सद्धर्म श्रवण गर्ने समय हो ।) (तीन पटक)

उनी भगवान् अर्हत् सम्यक्सम्बुद्धलाई नमस्कार ।

यस लोकान्तरमा शान्त भैरहेका शान्तचित्त भैरहेका त्रिशरण गइरहेका, भूमिमा रहेका, आकाशमा रहेका देवताहरू, फेरि सर्वदा लौकिक र लोकोत्तर गुणउपकार लाभ गर्ने आशा लिएका देवताहरू उत्तम कनकमय सुवर्णले परिपूर्ण पर्वतराजमा वास गर्ने सज्जन देवताहरू सन्तुष्टि हेतु भैरहेको तथागतको उत्तम धर्मोपदेश सुन्नको निम्ति सबै मिलेर आउनुहोस् । सम्पूर्ण चक्रवालमा रहेका देवताहरू, ब्रह्माहरू, यक्षहरू, सम्पूर्ण सम्पत्ति पूर्ण हुने हामीले गरेको यस पुण्यलाई अनुमोदन गरी सबै मिलेर यो शासनमा आनन्द मान्ने होऊन् । प्रमादरहित भई विशेष गरी रक्षा गर्नुपर्ने ।

बुद्धशासनको र लोकको सधैं उन्नति बृद्धि होऊन्, शासनलाई र लोकलाई पनि सधैं देवताहरूले रक्षा गरून्, सम्पूर्ण सत्त्वप्राणीहरू आफ्नो आफ्नो परिवारसहित दुःखवेदनारहित र हर्षित उत्साहित होऊन् ।

राजभय, चोरभय, मनुष्यभय, अमनुष्यभय, आगोको भय, पानीको भय, पिशाचभय, नदीमा गाडेका बाँसका किल्लाको भय, काँडाको भय, नक्षत्रको भय, गाउँ गाउँमा हुने सरुवारोगको भय, असत्धर्मको भय, असत्दृष्टिको भय, असत्पुरुषको भय, फेरि दुष्ट भैरहेका हात्ती, घोडा, गोरु, कुकुर, कनसुल्लो, विच्छे, फणधारी सर्प, चितुवा, भालु, तरच्छ, सुँगूर, भैसी, यक्ष र राक्षस आदिको कारणबाट हुने अनेक भय, रोग उपद्रवलाई नाश गरी रक्षा गर्ने कामलाई सबै देवताहरूले ग्रहण गरून् ।

मंगल सूत्रको अर्थ

जुन मंगलको निम्ति देवता र मनुष्यहरूले कल्याणको चिन्तनगरी १२ वर्षसम्म छलफल गरेर पनि पत्ता लगाउन सकेनन् । त्यसबेला सम्पूर्ण पापनाश हुने ३८ मंगल विधानलाई देवाधिदेव भगवान् बुद्धले देशना गर्नुभयो । सोही मङ्गल सबै लोकको हितको निम्ति भन्दछु ।

यस्तो मैले सुनेको छु:-

एक समय भगवान् श्रावस्तीमा अनाथपिण्डिक महाजनले बनाएको जेतवनाराममा विहार गर्नुभएको थियो । त्यसबेला एक देवता रातको द्वितीयप्रहरमा आफ्नो तेजले सारा जेतवन उज्यालो तुल्याई जहाँ भगवान् हुनुहुन्थ्यो, त्यहाँ आएर भगवान्लाई अभिवादन गरी एकातिर उभिए । एकातिर उभिएका उनी देवताले भगवान्सँग गाथाद्वारा सोधे-

कल्याणको आकांक्षा लिएर धेरै देवताहरू र मनुष्यहरूले मंगलको विषयमा विचार गरिसके । अब कृपया तपाईंले उत्तममङ्गल बारेमा बताउनुहोस् ॥१॥

भगवान् भन्नुहुन्छ :- मूर्खहरूको संगत नगर्नु, पण्डितहरूको सङ्गत गर्नु र पूज्यहरूको पूजा गर्नु - यी उत्तममङ्गल हुन् ॥२॥

अनुकूल स्थानमा बास गर्नु, पूर्वजन्मको पुण्य लाभी हुनु र आफूलाई सम्यक्मार्गमा लगाउनु - यी उत्तममङ्गल हुन् ॥३॥

बहुश्रुत हुनु, शिल्प सिक्नु, विनयी (नरमी) हुनु, सुशिक्षित हुनु, सुभाषण-मीठो वचन बोल्नु- यी उत्तममङ्गल हुन् ॥४॥

माता पिताको सेवा गर्नु, पुत्र स्त्रीहरूको पालन पोषण गर्नु, आकुल व्याकुल नहुने काम गर्नु- यी उत्तममङ्गल हुन् ॥५॥

दान दिनु, धर्माचरण गर्नु, दाजु भाई बन्धुहरूको संग्रह गर्नु र निर्दोष (दोषरहित) काम गर्नु- यी उत्तममङ्गल हुन् ॥६॥

काय, वाक्, चित्तद्वारा पापलाई त्याग्नु, मद्यपान नगर्नु र धार्मिक कार्यहरूमा अप्रमादी तथा होशियारी हुनु- यी उत्तममङ्गल हुन् ॥७॥

गौरव गर्नु, नम्र स्वभाव हुनु, सन्तुष्ट हुनु, कृतज्ञ हुनु र

बेलाबखतमा धर्मको श्रवण गर्नु- यी उत्तममंगल हुन् ॥८॥

सहनशील हुनु, आज्ञाकारी हुनु, श्रमणहरूको दर्शन गर्नु र बेलाबखतमा धर्मको छलफल गर्नु- यी उत्तममङ्गल हुन् ॥९॥

तपस्या गर्नु, ब्रह्मचर्यको पालन गर्नु, आर्यसत्य धर्मको बोध गर्नु, निर्वाणलाई साक्षात्कार गर्नु - यी उत्तममङ्गल हुन् ॥१०॥

लाभ, अलाभ, यश, अशय, निन्दा, प्रशंसा, सुख र दुःख यी आठ प्रकारको लोकधर्मबाट चित्तकम्प नहुनु, शोकरहित हुनु, राग, द्वेष, मोहरूपी रज नहुनु र निर्भय हुनु - यी उत्तममङ्गल हुन् ॥११॥

यस प्रकारको कर्म गरेर सबै ठाउँमा अपराजित (नहार्ने) भएर (मानिसहरू) कल्याण प्राप्त गर्छन् - यी उनीहरू (देव-मनुष्यहरू) को निम्ति उत्तममंगल हुन् ॥१२॥

रत्न सूत्रको अर्थ

हे सत्पुरुषगण, उनी भगवान् बुद्धले सुमेध तपस्वीको जन्ममा दीपंकर तथागतसमक्ष बुद्धत्व प्रार्थना गरेको देखि आरम्भ गरेर तथागतको दशपारमिता, दशउपपारमिता, दशपरमार्थ-पारमिता जम्मा गरी तीस पारमिता पूर्ण गरी पाँच महात्यागगरी, लोकार्थ चर्या, ज्ञातीहरूलाई गर्नुपर्ने ज्ञात्यार्थ चर्या र बुद्धार्थ चर्या, यी तीन चर्या पूर्ण गरी बुद्ध होइने पछिल्लो जन्ममा माताको गर्भमा प्रवेश, जन्म, महाभिनिष्क्रमण, कठोर तपस्या, बोधिवृक्षको मूलमा मारविजय, सर्वज्ञताज्ञान लाभ, धर्मचक्र प्रवर्तन र नव लोकोत्तरधर्म प्रचार इत्यादि सबै प्रकारको भगवान् बुद्धको गुण स्मरण गरी वैशाली नगरको सबै तीन तह भएका प्राकार पर्खालका बीचमा रातको तीनयाम (प्रहर) भर परित्राण पाठ गर्ने आयुष्मान् आनन्द स्थविरको जस्तै करुणापूर्ण चित्त लिएर-

जुन रतन-सुत्त परित्राणको ऋद्धि प्रभावआणा आदेशलाई शय हजार कोटि चक्रवालको देवब्रह्माहरूद्वारा पालना भएको तथा जसको दुःख र भय चाँडै नै हटेर गएको थियो । हामी पनि त्यस परित्राणलाई पाठ गर्दछौं । पाठ गरौं ।

यस बखतमा यस पृथ्वीमा वा अन्तरीक्षमा जतिपनि भूत (अमनुष्य देवता) हरू उपस्थित छन्, उनीहरू सबैको चित्त प्रसन्न होऊन् र म तथागतको यस उपदेशलाई ध्यानपूर्वक श्रवण गरून् ॥१॥

सबै भूत (अमनुष्य देवताहरू) म तथागतले उपदेश सुन्नको निमित्त प्रेरणा दिएर आइसकेकोले तिमीहरूले कान थापी ध्यान पुऱ्याएर दत्तचित्तले सुन्नुपऱ्यो । तिमीहरू सबैले ती मनुष्य मात्रको प्रति दत्तचित्त भएर मैत्री राखून् र अप्रमादी बनेर उनीहरूको रक्षा गरून्, जसले रातोदिन तिमीहरू समक्ष पूजनीय वस्तुहरू ल्याई पूजा गर्दछन् ॥२॥

यस मनुष्य लोकमा र नाग गरूडादि परलोकमा जे जति सम्पत्ति छन्, फेरि देवलोक ब्रह्मलोकमा जुन प्रणीत रत्न छन्, ती कुनै रत्न पनि तथागत बुद्धरत्न समान श्रेष्ठ छैनन् । बुद्धमा यही उत्तम रत्नत्व छन्, यो सत्यवचनको प्रभावद्वारा सत्त्वहरूको स्वस्ति एवं कल्याण होस् ॥३॥

आर्यमार्ग समाधिद्वारा समाहित चित्त शाक्य कुलोत्पन्न शाक्यमुनिले वासना क्लेशलाई क्षीण गरेर विराग अमृतरूपी निर्वाणधर्म प्राप्त गर्नुभयो । त्यस धर्मको जोडा अरू कुनै धर्म छैन । धर्ममा यही उत्तम रत्नत्व छन् । यो सत्यवचनको प्रभावद्वारा सत्त्वहरूको स्वस्ति एवं कल्याण होस् । ४॥

श्रेष्ठोत्तम बुद्धले क्लेश रहितभई अतिपरिशुद्ध जुन आर्यमार्ग समाधिलाई विभिन्न प्रकारले उल्लेखगरी प्रशंसा गर्नुभएको छ । त्यस आर्यमार्ग समाधिलाई नै आफ्नो अनन्तरमा तुरून्त फल दिनसक्ने आन्तरिक समाधि भनी सबै तथागत बुद्धहरूले आज्ञा गरेका थिए । त्यस आर्यमार्ग समाधि समान अर्को कुनै समाधि छँदै छैन । धर्ममा यही उत्तम रत्नत्व छ । यो सत्यवचनको प्रभावद्वारा सत्त्वहरूको स्वस्ति एवं कल्याण होस् ॥५॥

बुद्धादि सत्पुरुषहरूद्वारा प्रशंसित जो ती आठ आर्यपुद्गलहरू छन्, ती आर्यपुद्गलहरू मार्ग फलद्वय समानरूपले जोड्दा चार जोडा हुन्छन् । तथागत सुगतका शिष्यश्रावक ती आर्यपुद्गलहरू

असलदान सहीदान ग्रहण गर्न योग्य दाक्षिण्यहरू हुनुहुन्छन् । ती आर्यपुद्गलहरू प्रति दिइने दान प्रदानहरू महान फलदायी हुन्छन् । आर्यश्रावक संघमा यही उत्तम रत्नत्व छन् । यो सत्यवचनको प्रभावद्वारा सत्त्वहरूको स्वस्ति एवं कल्याण होस् ॥६॥

दृढ स्थिर समाधिद्वारा प्रबल रूपले उद्योग एवं अभ्यासगरी गौतम तथागतको शासनमा क्लेशबाट उन्मुक्त भइसकेका अरहन्त आर्यहरू निर्वाणधातुमा आलम्बन ग्रहण गरी पुगिसक्नु भएपछि एक कौडी पनि व्यय गर्न नपर्ने गरी सजिलैसित लाभ गरेर फलसमापत्ति शान्तधातु रस सेवन गरेर अरहत्तफलमा पुगिसक्नु भएका छन् । अरहन्त संघमा यही उत्तम रत्नत्व छन् । यो सत्यवचनको प्रभावद्वारा सत्त्वहरूको स्वस्ति एवं कल्याण होस् ॥७॥

पृथ्वीमा धसेर स्थिर अति दृढ इन्द्रकील (स्तम्भ) लाई चारै दिशाबाट आउने हुरी बतासले चलमलाउन कम्प गर्न नसक्ने जस्तै जो त्यो श्रोतापन्न सत्पुस्खलाई त्यस इन्द्रकील स्तम्भसमान व्यक्तिको रूपमा म तथागतले भन्दछु । यो पनि संघमा रहेको प्रणीत रत्नत्व हो । यो सत्यवचनको प्रभावद्वारा सत्त्वहरूको स्वस्ति एवं कल्याण होस् ॥८॥

गम्भीर प्रज्ञावान् हुनुभएका सर्वज्ञ तथागतले सर्वोत्तम रूपमा उपदेशित आर्यसत्यलाई मार्गज्ञानद्वारा बोध गरी प्रकट रूपले जानिराख्नु भएका सत्तत्त्वत्तुपरम श्रोतापन्न पुद्गलहरूमा सुखऐश्वर्यद्वारा मस्तभई तिव्र रूपले प्रमादी भइरहेता पनि आठौं जन्म ग्रहण गर्ने स्वभाव छैनन् । यो पनि संघमा रहेको प्रणीत रत्नत्व हो । यो सत्यवचनको प्रभावद्वारा सत्त्वहरूको स्वस्ति एवं कल्याण होस् ॥९॥

श्रोतापन्न पवित्र पुद्गलले श्रोतापत्ति मार्गज्ञानद्वारा सम्पन्न भइसकेपछि तुरुन्तै सत्कायदृष्टि, विचिकित्सा र शीलव्रत तीन धर्महरू सँगसँगै केही क्लेशहरूलाई पूर्णतः हटाइसकेको हुन्छ । त्यो श्रोतापन्न पवित्र व्यक्ति चार अपायबाट पनि प्रमुक्त भइसकेको हुन्छ । अभिठान नामक हीन स्थूल कारण समूह दोषकर्मलाई पनि गर्न अयोग्य भइसकेको हुन्छ । यो पनि श्रोतापन्न संघमा रहेको प्रणीत रत्नत्व हो । यो

सत्यवचनको प्रभावद्वारा सत्त्वहरूको स्वस्ति एवं कल्याण होस् ॥१०॥

श्रोतापन्न व्यक्तिले शरीर, वचन र मनले नराम्रो पापकर्म केही गरेर उल्लंघन गरिएको छ भने पनि त्यस व्यक्तिले त्यस पापकर्मलाई लुकाएर राख्न सक्दैन । मार्गज्ञानद्वारा निर्वाण देखिसकेको आर्य श्रोतापन्न आफूले गरेको पापकर्म लुकाइराख्न अयोग्य भइसकेको कुरा तथागतले आज्ञा गर्नुभएको हो । यो सत्यवचनको प्रभावद्वारा सत्त्वहरूको स्वस्ति एव कल्याण होस् ॥११॥

गृष्म ऋतु मध्ये त्यस ऋतुको अधिल्लो भाग चैत्र महिनामा राम्ररी फुल फुलिरहेको शाखा प्रशाखाहरूले पूर्णतः ढाकिएको घनाजंगल शोभायमान हुनेजस्तै शब्द र अर्थले सम्पन्न भई त्यस घनाजंगल समान भएको निर्वाण प्राप्ति कारण उत्तम उपदेश पिटकलाई सर्वोच्च निर्वाण-धातु हित र अर्थको निमित्त तथागतले देशना गरी राखिसक्नुभएको छ । यो पनि बुद्धमा रहेको प्रणीत रत्नत्व हो । यो सत्यवचनको प्रभावद्वारा सत्त्वहरूको स्वस्ति एवं कल्याण होस् ॥१२॥

उत्तम मनोवृत्ति भएको भई धेरैजसो देव मनुष्यहरूद्वारा कामना गर्न योग्य भई पवित्र पुद्गल हुनुभएको, सर्वोत्तम निर्वाणलाई जानी बुझी उत्तमधर्मलाई प्रदान गर्न जान्नुभएको पुरानो आचरण क्रम उत्तम मार्गलाई ल्याउन सक्नुभएको सर्वोत्तम तथागतले नानाविध धर्मदेशना गर्न सक्नुभएको छ । यो पनि बुद्धमा रहेको प्रणीत रत्नत्व हो । यो सत्यवचनको प्रभावद्वारा सत्त्वहरूको स्वस्ति एवं कल्याण होस् ॥१३॥

अरहन्त उत्तम आर्यहरूमा पहिलेको पुरानो अतीतकर्म पनि क्षीण भइसक्यो । उत्पन्न हुने नयाँ कर्म पनि अभाव भइसक्यो, पछि उत्पन्न हुनसक्ने नयाँ जन्ममा आशक्त हुने चित्त पनि सकिसक्यो । वहाँ अरहन्त उत्तम आर्यहरूमा प्रतिसन्धि बीज पनि क्षीण भएका भइसके । निरन्तर नयाँ जन्म उत्पन्न हुनु वृद्धि हुनु प्रतिको आशक्ति छन्द पनि नरहेका भइसके । वहाँ अरहन्त प्रज्ञावान धीरहरू यो तेलको बत्ति शान्त भएर जानेजस्तै संसारचक्र घुमिरहेको श्रृंखला टुटी जाति जम्मै थुपारेर निरोध र शान्त भइसक्यो । यो पनि अरहन्त संघमा रहेको

प्रणीत रत्नत्व हो । यो सत्यवचनको प्रभावद्वारा सत्त्वहरूको स्वस्ति एवं कल्याण होस् ॥१४॥

यस बखतमा यस पृथ्वीमा वा अन्तरीक्षमा जति पनि देवताहरू समागम भइसकेका छन् । ती सबै हामी देवताहरूले देव मनुष्य सबैद्वारा गौरव र पूजा गर्न योग्य हुनुभएको तथागत कहलाइने भगवान् बुद्धलाई नमस्कार गर्दछौं । सत्त्वहरूको स्वस्ति एवं कल्याण होस् ॥१५॥

यस बखतमा यस पृथ्वीमा वा अन्तरीक्षमा जति पनि देवताहरू समागम भइसकेका छन् । ती सबै हामी देवताहरूले देव मनुष्य सबैद्वारा गौरव र पूजा गर्न योग्य हुनुभएको तथागत कहलाइने भगवान् बुद्धको (धर्मलाई) नमस्कार गर्दछौं । सत्त्वहरूको स्वस्ति एवं कल्याण होस् ॥१६॥

यस बखतमा यस पृथ्वीमा वा अन्तरीक्षमा जति पनि देवताहरू समागम भइसकेका छन् । ती सबै हामी देवताहरूले देव मनुष्य सबैद्वारा गौरव र पूजा गर्न योग्य हुनुभएको तथागत कहलाइने भगवान् बुद्धको (संघलाई) नमस्कार गर्दछौं । सत्त्वहरूको स्वस्ति एवं कल्याण होस् ॥१७॥

मैत्री सूत्रको अर्थ

हे सत्पुरुषहरू, मैत्रीसूत्र परित्राणको आनुभावद्वारा धेरै देवयक्षहरूले भयंकर आलम्बन देखाउन सकेका छैनन् । त्यस मैत्रीसूत्र परित्राणमा रातदिन निरन्तर अटूट रूपमा लागी उद्योग र अभ्यास गरिरहने व्यक्तिले सुखपूर्वक सयन गर्न पाउनेछ । निदाउनसक्ने छ । निदाइ-रहँदा दुःस्वप्न देख्नुपर्ने छैन । इत्यादि गुणानिशंसले परिपूर्ण मैत्रीसूत्र परित्राण पाठ गरौं ।

शान्त शीतल निर्वाणलाई प्रतिवेधगरी जान्न बुझ्न चाहने अर्थ र हितमा दक्षता भएको व्यक्तिले आचरणीय त्रिविध शिक्षा आचरणहरूको आचरण गर्नुपर्दछ । त्यो व्यक्ति समर्थ भएको हुनुपर्छ, सीधा सादा ऋजु भएको हुनुपर्छ, अति नै ऋजु भएको हुनुपर्छ, अनुशासन गर्न सजिलो,

मृदु, कोमल स्वभाव भएको, निराभिमानी, सन्तोषी, भरण पोषण गर्न सजिलो, अल्पकृत्य, सरल वृत्ति भएको, शान्त दान्त इन्द्रिय सम्पन्न, परिपक्व बुद्धिमान, जंगली असभ्य स्वभाव नभएको र कुलगृहस्थीप्रति ममता र आशक्ति नभएको हुनुपर्छ ।

धेरै अन्य प्रज्ञावानहरूले निन्दा र उपहास गरिने दुश्चरित्र हीनकर्म जतिसुकै सानो भएपनि गर्नुहुँदैन । सत्त्वहरू शारीरिक सुख भएका होऊन्, भय उपद्रव दूरभई शान्त शीतल रमणीय होऊन्, मानसिक सुख भएकाहरू पनि होऊन् ।

सबै त्रसित हुने पृथग्जन शैक्ष्यहरू त्रसित नहुने अरहन्त पुद्गलहरू, लामा शरीर भएका सत्त्वहरू, स्थूल, मध्यस्थ सानो शरीर भएका सत्त्वहरू, अणुमात्रका सत्त्वहरू, मोटाएका सत्त्वहरू, दृष्ट वा अदृष्ट सत्त्वहरू, दूरस्थ वा समीपस्थ सत्त्वहरू, पछि उत्पन्न नहुने, उत्पन्न भइसकेका, उत्पन्न भइरहेका अरहन्तहरू, भविष्यमा नयाँ जन्म लिनुपर्ने शैक्ष पृथग्जनहरू, संसारमा भएका यी सबै सत्त्वहरूको शरीर र मन दुवै सुखी होऊन् ।

एउटाले अर्कोलाई छलकपट नगर्नु, जुनसुकै क्षेत्रमा भए पनि कसैलाई अपमान र अवहेलना नगर्नु, शरीर र वचनद्वारा कष्ट पुऱ्याई सास्ति गर्नु र द्वेषचित्तले परस्पर एउटाले अर्कोलाई दुःखदिने इच्छा नगर्नु ।

जन्मदातृ आमाले आफ्नो औरसपुत्र एकलौटी छोरोको प्राणको बाजिराखेर समेत सदैव रक्षा गरिरहने जस्तै नै सम्पूर्ण सत्त्वहरूप्रति प्रमाणरहित भएको मैत्रीचित्तको भाविता र बृद्धि गर्नुपर्छ ।

माथि अरूपभूमि तलको कामभूमि र माभको रूपभूमि सम्पूर्ण लोकमा प्रमाणरहित भएको मैत्रीचित्तलाई संकीर्णता नहुनेगरी दोष नामक आन्तरिक शत्रु नहुने गरी, बाह्य शत्रु पनि नहुने गरी भाविता र वृद्धि गर्नुपर्छ ।

उभिरहँदा, गइरहँदा, बसिरहँदा वा पल्टिरहँदा जबसम्म जागा रहिरहन्छन्, तबसम्म मैत्रीध्यान स्मृतिलाई दृढताका साथ धारण एवं

अधिष्ठान गर्नुपर्छ । यो बुद्धशासनमा यस मैत्रीध्यान स्मृतिद्वारा बास गरिरहनुलाई ब्रह्मविहार (प्रणीत श्रेष्ठ विहार) भनी तथागतहरूले आज्ञा गरिराखिसक्नु भएका छन् ।

त्यस मैत्रीध्यान प्राप्त गरिसक्नुभएको योगीले आत्मदृष्टि उपादान नरहने गरी लोकोत्तर शीलसम्पन्न श्रोतापत्तिमार्गज्ञानयुक्त भई वस्तु आलम्बन कामगुणमा क्लेशद्वारा आशक्त हुनुलाई बिल्कुल हटाइसकेर निस्सन्देह फेरि एकबार प्रतिसन्धि रहन नपर्ने भएको छ ।

स्कन्ध सूत्रको अर्थ

यो लोकमा चार प्रकारका घोर विषधारी सर्पहरूको भयलाई यो परित्राणले दिव्यशक्ति भएको मन्त्रले जस्तै विनाश गर्दछ । फेरी एक लाख कोटी चक्रवालमा जुन आज्ञा चलने आणा-खेत छन्, त्यहाँका सबै प्राणीहरूको सम्पूर्ण भयलाई निवारण गर्न समर्थ भएको यो परित्राणलाई हे सज्जन हो ! हामीले पाठ गर्नुपर्न्यो ।

विरूपाक्ष नागराजाहरूलाई मेरो मैत्रीभाव रहोस् । एरापथ नागराजाहरूलाई पनि मेरो मैत्रीभाव रहोस् । छब्यापुत्र नागराजाहरूलाई पनि मेरो मैत्रीभाव रहोस् । कण्हागोतमक नागराजहरूलाई पनि मेरो मैत्रीभाव रहोस् ॥१॥

खुट्टा नभएका प्राणीहरूलाई पनि मेरो मैत्रीभाव रहोस्, दुई खुट्टा मात्र भएका प्राणीहरूलाई पनि मेरो मैत्रीभाव रहोस्, चार खुट्टा मात्र भएका प्राणीहरूलाई पनि मेरो मैत्रीभाव रहोस्, धेरै खुट्टा भएका प्राणीहरूलाई पनि मेरो मैत्रीभाव रहोस् ॥२॥

पाउ नभएका प्राणीहरूले मलाई हिंसा नगरोस्, दुई पाउ मात्र भएका प्राणीहरूले पनि मलाई हिंसा नगरोस्, चार पाउ भएका प्राणीहरूले पनि मलाई हिंसा नगरोस् ॥३॥

सबै सत्त्वहरू, सबै प्राणीहरू, सबै भूतहरू, सबै जीवधारीको असल दृष्टि भै असल महा-उत्तम भएको देखिनुपर्ने देखियोस्, कसैको कुदृष्टि नहोस् ॥४॥

अप्रमाण नौ बुद्धको गुण, अप्रमाण छ धर्मको गुण, अप्रमाण नौ संघहरूको गुण । सर्प, बिच्छे, कनसुल्लो, माकुरो, छेपारो, मुसा आदि आदि घिस्रेर जाने प्राणी द्वेषादि क्लेशधारी हुनाले प्रमाण भएका भन्छन् । यिनीहरूलाई पनि रक्षा हुने काम गरी सकैं, मैले परित्राण गरिसकैं ॥५,६॥

अब यहाँ बिषधारीहरूले छोडेर जानुपन्थो । मैले उनी भगवान् बुद्धलाई नमस्कार गरे । विपस्वी आदि सात सम्यक्सम्बुद्धलाई नमस्कार गरे ॥७॥

मौर सूत्रको अर्थ

सर्वज्ञज्ञान प्राप्त गर्नुभन्दा पहिले तीस पारमिता पूर्ण गरी बक्सँदा एक पटक मयुरको जातमा जन्मनु हुँदा मोर परित्राणद्वारा सुरक्षित हुनुभएका महासत्त्वलाई जंगलका ब्याधाहरूले धेरै कालसम्म कोशिस गरेर पनि पक्रन नसकेको हुनाले तथागतले यस मोर परित्राणलाई "महोत्तम महामन्त्र" भनी आज्ञा हुनुभयो । तसर्थ सज्जन हो ! हामीहरूले पनि यो परित्राण पाठ गरौं ।

लोकहरूको नेत्रसमान सुवर्णवर्ण एकराजा पृथ्वीलाई प्रकाश गर्ने श्री सूर्य उदय भयो । त्यसकारण उनी सूर्यलाई मेरो नमस्कार । हे सूर्य ! आज दिनभर तपाईंको आधारमा हामी विचरण गर्छौं ॥९॥

जुन ब्राह्मणहरू सम्पूर्ण धर्मका ज्ञाता हुनुहुन्छन्, उनी तथागतहरूलाई मेरो नमस्कार छ । वहाँहरूले पनि मेरो रक्षा गरुन् । बुद्धहरूलाई नमस्कार । बोधिलाई नमस्कार । विमुक्तारहुनु भएकालाई पनि नमस्कार । विमुक्तिलाई पनि नमस्कार । यसरी परित्राण पाठ गरेर त्यो मयुरले आफुलाई आरक्षा गरी चर्न जान्थ्यो ॥१२॥

लोकहरूको नेत्रसमान सुवर्णवर्ण एकराजा पृथ्वीलाई प्रकाश गर्ने सूर्य अस्त भै गयो । उनी दिवाकरलाई फेरी नमस्कार । फेरी उनकै आरक्षामा रहेर आजको रात बिताउँछु ।

जुन ब्राह्मणहरू सम्पूर्ण धर्मका ज्ञाता हुनुहुन्छन्, उनी तथागतहरूलाई मेरो नमस्कार छ । वहाँहरूले पनि मेरो रक्षा गरुन् । बुद्धलाई नमस्कार । बोधिलाई अर्थात् अर्हतमार्ग तथा सर्वज्ञज्ञानलाई नमस्कार । क्लेशबाट विमल पुद्गलहरूलाई पनि नमस्कार । विमुक्ति (अर्हतफल) लाई पनि नमस्कार । यस प्रकार परित्राण पाठद्वारा सुरक्षित गरी त्यो मयुर वास गर्थो ॥३॥

वट्ट सूत्रको अर्थ

सर्वज्ञज्ञान प्राप्त गर्नुभन्दा अगाडी तीस पारमिता पूरा गरी बक्सँदा एक पटक बट्टाईको जातमा जन्मनुहुँदा आफू बसेको जंगलमा डढेलो लाग्यो । त्यस बखत उनी महासत्त्वले वट्टसुत्त पाठ गरी सो डढेलो शान्त गर्नुभयो । महान् तेज भएको कल्पभर स्थिर हुने यो वट्टसूत्र भनी तथागतले सारिपुत्रलाई आज्ञा गर्नुभयो । सज्जन हो ! तसर्थ हामीहरूले पनि यो परित्राण पाठ गरौं ।

लोकमा काय, वाक् र चित्त शुद्ध हुने प्राणी उपर करुणा भएको शीलगुण छ । यस्तो सत्यवचनद्वारा अनुत्तर सत्यबललाई भरोसा आधार लिएर गरिने सत्य प्रतिज्ञा मैले गरेको छु ॥१॥

सत्य धर्मको बललाई सम्भेर पहिले हुनुभएका तथागतहरूलाई मैले अनुस्मरण गर्दछु, सत्य बललाई भरोसा आधार लिएर गरिने सत्य प्रतिज्ञा मैले गरेको छु ॥२॥

पखेता भएर पनि उड्न सक्दैन, (जानेको छैन), खुट्टा पनि छ, तर हिड्न जानेको छैन । मेरी आमा बाबु बाहिर गैसके । हे वनाग्नी ! तिमीले मलाई दुःख न दे, हटेर जाऊ ॥३॥

यति मैले सत्यक्रिया गर्दा दावाग्नी पानी छ्यापेको जस्तै निभेर गयो । हे सारिपुत्र ! मेरो निम्ति यो सत्यशील वा सत्यवचन समान ठूलो धर्म अरु छैन । यही मेरो सत्यपारमिता हो ॥४॥

ध्वजाग्र सूत्रको अर्थ

आकाशस्थित प्राणीहरूलाई पनि जुन सूत्रको स्मरणमात्रले पृथ्वीमा प्रतिष्ठा पाएजस्तै निर्भयपूर्वक प्रतिष्ठा पाइने छन्; यक्ष चोर आदिहरूबाट सम्भाव्य सम्पूर्ण उपद्रवहरूको जालबाट जुन सूत्रको स्मरणमात्रले मुक्त भएर गएकाहरूको संख्या अनगिन्ति छ; त्यो ध्वजाग्र सूत्र (धजग्गसुत्त) हे सज्जनहरू हो ! हामीले पनि पाठ गरौं ।

यसरी मैले सुनेको छु- एक समय भगवान् श्रावस्तीमा अनाथपिण्डिक सैठको आराम जेतवनमा विहार गरी बस्नुभएको थियो । त्यहाँ भगवान्ले 'हे भिक्षुगण !' भनी बोलाउनु भयो । 'भन्ते !' भनी ती भिक्षुहरूले भगवान्लाई उत्तर दिए । अनि भगवान्ले यसो भन्नु भयो - हे भिक्षुगण ! पहिले भएर गएको देवासुर संग्राम घनघोर रूपमा थियो । हे भिक्षुगण ! त्यसबेला देवताका राजा शक्रदेव इन्द्रले त्रयत्रिंश देवताहरूलाई बोलाउनु भयो । मारिष ! संग्राममा गइरहेका देवताहरूलाई डर लाग्ने, शरीर कम्प हुने वा रौं ठाडो ठाडो हुने भयो भने त्यसबेला मेरो नै ध्वजाको टुप्पो हेर्नु । यो सत्य कुरा हो, मेरो ध्वजाको टुप्पो हेरी रहने तिमीहरूलाई जुन डरलाग्ने शरीर कम्प हुने वा रौं ठाडो हुने हो, त्यो हटेर जान्छ ॥१॥

यदि मेरो ध्वजाको टुप्पो हेर्न सकिएन भने प्रजापति नाम गरेको देवराजको ध्वजाको टुप्पोलाई हेर्नु । यो सत्य कुरा हो, प्रजापति नाम गरेको देवराजको ध्वजाको टुप्पोलाई हेर्ने तिमीहरूलाई डरलाग्ने शरीर कम्प हुने, रौं ठाडो हुने त्यो भय हटेर जान्छ ॥२॥

यदि प्रजापति नाम गरेको देवराजको ध्वजाको टुप्पो हेर्न सकिएन भने वरुण नाम गरेको देवराजको ध्वजाको टुप्पोलाई हेर्नु । यो सत्य कुरो हो, वरुण नाम गरेको देवराजको ध्वजाको टुप्पोलाई हेर्ने तिमीहरूलाई डरलाग्ने, शरीर कम्प हुने, रौं ठाडो ठाडो हुने त्यो भय हटेर जान्छ ॥३॥

यदि वरुण नाम गरेको देवराजको ध्वजाको टुप्पो हेर्न सकिएन

भने ईशान नाम गरेको देवराजको ध्वजाको टुप्पोलाई हेर्नु । यो सत्य कुरा हो । ईशान नाम गरेको देवराजको ध्वजाको टुप्पोलाई हेर्ने तिमीहरूलाई डरलाग्ने, शरीर कम्प हुने रौं ठाडो ठाडो हुने त्यो भय हटेर जान्छ ॥४॥

हे भिक्षुगण ! देवताका राजा शक्रको त्यो ध्वजाको टुप्पो हेरिरहने ती देवताहरूलाई पनि, प्रजापति नाम गरेको देवराजको ध्वजाको टुप्पोलाई हेरिरहने ती देवताहरूलाई पनि, वरुण नाम गरेको देवराजको ध्वजाको टुप्पोलाई हेरिरहने ती देवताहरूलाई पनि, ईशान नाम गरेको देवराजको ध्वजाको टुप्पोलाई हेरिरहने ती देवताहरूलाई पनि जुन डरलाग्ने, शरीर कम्प हुने रौं ठाडो ठाडो हुने हुन्छ, त्यो भय हटेर जान पनि सक्छ । नजान पनि सक्छ ॥५॥

त्यो कुन हेतुले ? भने हे भिक्षुगण ! देवताहरूका राजा शक्र देवेन्द्र राग रहित भएको छैन, द्वेष रहित भएको छैन, मोह रहित भएको छैन, कातर छ, थर थर काम्ने गर्दछ, त्रास मान्छ, भाग्ने सक्छ ॥६॥

हे भिक्षुगण ! म यो भन्छु जङ्गलमा बसेका, रूखमुनि बसेका शून्य ठाउँमा बसेका तिमीहरूलाई यदि डरलाग्ने शरीर कम्प हुने, रौं ठाडो ठाडो हुने भय उत्पन्न भयो भने त्यसबेला म तथागतको गुण अनुस्मरण गर्नु - उनी भगवान् अर्हत्, सम्यक्सम्बुद्ध, विद्या र आचरणले युक्त, सुगत, लोकविद्, अनुत्तर पुरुष दम्य सारथी, देवमनुष्यका शास्ता, बुद्ध, भाग्यवान हुनुहुन्छ ॥७॥

यो सत्य कुरा हो, हे भिक्षुगण ! म तथागतको गुणलाई अनुस्मरण गर्ने तिमीहरूलाई जुन डरलाग्ने, शरीर कम्प हुने, वा रौं ठाडो ठाडो हुने, भय हुने हो, त्यो भय हटेर जान्छ ॥८॥

म तथागतको गुण यदि अनुस्मरण गर्न सकिएन भने मैले उपदेश दिइराखेको धर्मको गुणलाई यसरी स्मरण गर्नु- भगवान् बुद्धले देशना गर्नुभएको धर्म स्वाख्यात छ, सान्दृष्टिक छ, अकालिक छ, एहिपस्सिक छ, ओपनेयिक छ, विद्वानहरूले आफैले अनुभव गरी बोध हुन सकिने छ भनी स्मरण गर्नु ।

यो सत्य कुरा हो, हे भिक्षुगुण ! धर्मको गुणलाई अनुस्मरण गर्ने तिमीहरूलाई जुन डर लाग्ने शरीर कम्प हुने वा रौं ठाडो ठाडो हुने, भय हुने हो, त्यो भय हटेर जान्छ ॥९॥

यदि धर्मको गुण अनुस्मरण गर्न सकिएन भने यसरी संघको गुणलाई अनुस्मरण गर्नु- भगवान् बुद्धका श्रावक संघहरू सुप्रतिपन्न छन्, ऋजुप्रतिपन्न छन्, निर्वाण प्रतिपन्न छन्, सामीचि प्रतिपन्न छन्, उनी संघ मार्ग र फलको हिसाबले चार जोडा वा आठ पुद्गल छन्, भगवान्का उनी श्रावक संघहरू आमन्त्रण गर्न योग्य, पाहुना सत्कार गर्न योग्य, दक्षिणा दिन योग्य, हात जोडी बित्ति गर्न योग्य तथा तीनै लोकमा अनुत्तर पुण्य रोप्ने असल क्षेत्र समान हुनुहुन्छ ।

यो कुरा सत्य हो, हे भिक्षुगण ! संघको गुणलाई अनुस्मरण गर्ने तिमीहरूलाई जुन डर लाग्ने, शरीर कम्प हुने वा रौं ठाडो ठाडो हुने, भय हुने हो, त्यो भय हटेर जान्छ ॥१०॥

त्यो किनभने - हे भिक्षुगण ! तथागत अर्हत् सम्यक्सम्बुद्ध रागरहित हुनुहुन्छ, द्वेषरहित हुनुहुन्छ, मोहरहित हुनुहुन्छ, नडराउने, नकाम्ने, नतर्सिने, नभाग्ने हुनुहुन्छ । भगवान्ले यस्तो भन्नुभयो ॥११॥

सुगतले यो भन्नु भएपछि फेरी भन्नुभयो - हे भिक्षुगण ! जंगलमा वा रूखमुनि वा शून्य ठाउँमा सम्बुद्धको गुण तिमीहरूले स्मरण गर्नुद्वारा तिमीहरूलाई भय हुँदैन ॥१२॥

लोकमा जेष्ठ हुनु भएका, नरमध्ये उत्तम हुनु भएका भगवान् बुद्धको गुणलाई सम्झन सकेन भने यसरी संसारबाट पारलाग्ने राम्रोसँग देशना गरिराखेको धर्मको गुण स्मरण गर्नु ॥१३॥

संसारबाट पारलाग्ने, राम्रोसँग देशना गरिराखेको धर्मको गुणलाई यदि सम्झन सकेन भने अनुत्तरपुण्यबीज रोप्न अति उत्तम क्षेत्र समान संघको गुणलाई स्मरण गर्नु ॥१४॥

हे भिक्षुगण ! यसरी बुद्धगुणलाई, धर्मगुणलाई, संघगुणलाई अनुस्मरण गरिरहने तिमीहरूलाई जुन डरलाग्ने, शरीर कम्प हुने वा रौं ठाडो ठाडो हुने भय हो, त्यो हुँदैन ॥१५॥

आटानाटिय सूत्रको अर्थ

तथागतको सद्धर्ममा अप्रसन्न भई सर्वदा दुष्ट चण्डाल भइरहेको अमनुष्य र यक्षगणहरूले तथागतको शासनमा रहेका परिषद्हरूलाई हिंसा गरी हिंडेको हुनाले महावीर हुनुभएका बुद्ध भगवान्‌ले उनीहरूको सुरक्षाको निम्ति यस परित्राणसूत्र देशना गर्नुभयो । त्यस परित्राणलाई हामी पनि पाठ गर्दछौं ।

उनी चक्षुमान तथा श्री सौभाग्ययुक्त 'विपश्ची' तथागतलाई नमस्कार छ । फेरि सम्पूर्ण लोकलाई दया गर्ने 'सिखी' तथागतलाई पनि नमस्कार छ ॥१॥

अकुशललाई परिशुद्ध गरी निर्मल तपश्चर्या गर्ने "विश्वभू" तथागतलाई नमस्कार छ । फेरि सम्पूर्ण मार सेनालाई विजय गर्ने "ऋकुछन्द" तथागतलाई पनि नमस्कार छ ॥२॥

अकुशल निर्मूल गरी पाँच प्रकारको वशीभावले संयुक्त हुनुभएका कनकमुनि तथागतलाई नमस्कार छ । फेरि सम्पूर्ण क्लेशबाट विमुक्त हुनुभएका "काश्यप" तथागतलाई पनि नमस्कार छ ॥३॥

जसले सम्पूर्ण दुःखलाई हटाउने यो धर्मदेशना गर्नुभयो उनी रश्मियुक्त श्री सौभाग्य ऐश्वर्यादि सम्पन्न, शाक्यकुमार हुनुभएका गौतम बुद्धलाई नमस्कार छ ॥४॥

लोकमा शान्त भइसक्नुभएका यथार्थदर्शी उनी तथागतहरूले चुक्लीवचन कहिल्यै बोल्नुभएन र महान उत्तम भई भय त्रासबाट पनि मुक्त हुनुभयो ॥५॥

तीन विद्या आठ विद्या र पन्ध्र आचरण धर्मले सम्पन्न भै महान भयत्रासबाट मुक्त तथा देव मनुष्यहरूको हितकारी गौतम बुद्धलाई नमस्कार छ ॥६॥

उनी सबै बुद्धहरू दशबल र चार वैशारद्यज्ञानले सम्पन्न हुनुहुन्छ, उत्तम वृषभ पुरुष स्थान अर्थात् सर्वज्ञ हुनुहुन्छ ॥८॥

उनी तथागतहरूले परिषद्को बीचमा सूरवीर भई सिंहनाद

गरेर लोकमा कसैले घुमाउन नसकेको महोत्तम धर्मचक्रलाई प्रवर्तन गर्नुभयो ॥९॥

ब्रह्मादिदेव मनुष्यका मार्गदर्शक उनी तथागत अठार बुद्धगुणले युक्त बत्तीस लक्षणले संयुक्त र अस्सी अनुव्यञ्जन धारण गर्नुभएका हुनुहुन्छ ॥१०॥

उनी तथागतहरूको रश्मी व्याम (चार चार हात) फैलिएको र भिक्षुहरूको भन्दा उत्तम भएको तथा सर्वज्ञज्ञानलाई जानी आश्रवक्षय भई पञ्चमार विजय गर्नुभएका हुनुहुन्छन् ॥११॥

महान प्रज्ञा, महान तेज, महान बल, महान करुणावन्त तथा धैर्य उद्योगप्राप्त हुनुभई सम्पूर्ण सत्त्वलाई सुखदिने हुनुहुन्छन् ॥१२॥

सम्पूर्ण सत्त्वका द्वीप, अनाथका नाथ, प्रतिस्था, रक्षक निश्शरणका शरण स्थान, सेवा भक्तिको स्थान, बन्धु समान, प्राणी मात्रको हित गर्ने भण्डार र स्मरण गर्न योग्य हुनुहुन्छन् ॥१३॥

उनी तथागतहरू देवमनुष्यहरूका आधार हुनुहुन्छन् । तसर्थ मैले उनी पुरूषोत्तम तथागतका चरण शिरले सादर वन्दना गर्दछु ॥१४॥

उनी तथागतहरूलाई शयनकाल, स्थितकालमा, गमन कालमा, बसिरहेको कालमा र सर्वकालमा पनि वचन र मनद्वारा वन्दना गर्दछु ॥१५॥

उनी तथागतहरूले तिमीहरूलाई सर्वदा सुखपूर्वक रक्षा गरुन् । तथागतद्वारा रक्षित तिमीहरूलाई शान्ति तथा सम्पूर्ण भयत्रासबाट मुक्त होओस् ॥१६॥

सम्पूर्ण रोग सम्पूर्ण सन्ताप र सम्पूर्ण वैरीबाट मुक्त भएर तिमीहरूलाई शान्ति प्राप्त होओस् ॥१७॥

उनी तथागतहरूको सत्य शील क्षान्ति मैत्री बलको आनुभावले हामीहरूलाई आरोग्य र सुख प्राप्त भई उनी तथागतद्वारा हामीहरूको रक्षा होओस् ॥१८॥

पूर्व दिशामा अत्यन्त ऋद्धिवान् भूत (गन्धर्व देवता) हरू छन् ।

उनीहरूले पनि हामीलाई आरोग्यता र सुखपूर्वक रक्षा गरून् ॥१९॥

दक्षिण दिशामा अत्यन्त ऋद्धिवान् क्रुम्भाण्ड देवताहरू छन् ।
उनीहरूले पनि हामीलाई आरोग्यता र सुखपूर्वक रक्षा गरून् ॥२०॥

पश्चिम दिशामा पनि अत्यन्त ऋद्धिवान् नागहरू छन् ।
उनीहरूले पनि हामीलाई आरोग्यता र सुखपूर्वक रक्षा गरून् ॥२१॥

उत्तर दिशामा पनि अत्यन्त ऋद्धिवान् यक्षहरू छन् । उनीहरूले
पनि हामीलाई आरोग्यता र सुखपूर्वक रक्षा गरून् ॥२२॥

पूर्व दिशाबाट धृतराष्ट्र देवराज, दक्षिण दिशाबाट बिरुढक
देवराज, पश्चिम दिशाबाट विरुपाक्ष देवराज, उत्तर दिशाबाट कुवेर
देवराज ॥२३॥

उनी चतुर्महाराजाहरू लोकलाई पालन गर्न सपरिवार
रहनुभएका छन् । उनीहरूले पनि हामीलाई आरोग्यता र सुखपूर्वक
रक्षा गरून् ॥२४॥

भूमिमा वास गर्ने र आकाशमा वास गर्ने महान ऋद्धिधारी
देवता र नागहरू छन् । उनीहरूले पनि हामीलाई आरोग्यता र
सुखपूर्वक रक्षा गरून् ॥२५॥

यो बुद्धको शासनमा अनेक ऋद्धिवन्त देवताहरू छन् ।
उनीहरूले पनि हामीलाई आरोग्यता र सुखपूर्वक रक्षा गरून् ॥२६॥

सम्पूर्ण उपद्रव मोचन होओस्, शोक रोग पनि विनाश भएर
जाओस्, ती अन्तरायहरू पनि नभै सुखी र दीर्घायु प्राप्त होस् ॥२७॥

त्रिरत्नलाई श्रद्धा राखी पूजादि सेवा वन्दना गर्नुमा उद्योग
अभ्यास गरिरहेका, शीलगुणले सम्पन्न भएका र दिनहुँ वयोवृद्ध र
ज्ञानवृद्धहरूलाई आदर सत्कार गर्ने अभ्यास भएका व्यक्तिलाई आयु,
वर्ण, सुख, बल यी चार प्रकारको वृद्धि हुनेछ ॥२८॥

अंगुलिमाल सूत्रको अर्थ

यो परित्राण पाठ गर्ने स्थविरको आसन धोएको पानीले पनि सम्पूर्ण विध्न नाश हुनेछ । फेरि यो परित्राणको पाठ गरी जल पिलाई दियो भने प्रसव वेदनाले ग्रस्त भइरहेकी जननीलाई सुविस्तासाथ चाँडै नै प्रसव हुनेछ । लोकनाथ हुनुभएका तथागतले अंगुलिमाल स्थविरलाई देशना गर्नुभएको महान तेज आनुभाव भएको कल्पभर (आयुकल्प) सम्म रहने परित्राणलाई पाठ गर्छौं ।

“हे बहिनी, मैले जुन समयदेखि आर्य उत्तमभावले जन्म हुनेमा जन्म भएँ, त्यस बेलादेखि नै प्राणघात गर्ने इच्छाले कुनै प्राणीलाई हिंसा गरेको छैन । यो सत्यवचनको प्रभावले तिमीलाई सुख आनन्द होओस् । फेरि गर्भमा रहेको सत्त्व (बालक) लाई पनि सुविस्ता सुख आनन्द होओस् ।”

बोध्यंग सूत्रको अर्थ

संसारचक्रमा घुमिरहेका सत्त्वहरूका सम्पूर्ण दुःख विनाश भई क्लेशरूपी मारको सेनासहित दमन हुने अर्हत्मार्गमा सात प्रकारका बोधि अङ्ग छन् । सो सात प्रकारका बोधि अङ्ग यथार्थ बुझ्ने व्यक्ति तीन भवबाट मुक्त भए । मुक्त हुने व्यक्तिलाई जन्म, जरा, ब्याधि, मरण, भय, शोक, रोगादि केही नभएको निर्वाणपद प्राप्त भयो । यस्तो अनेक गुणले सम्पन्न भइरहेको तथा महौषध र मन्त्रसमान यो बोध्यङ्ग सूत्रलाई हामी पनि पाठ गर्दछौं ।

स्मृति बोध्यङ्ग, धर्म विचय बोध्यङ्ग, वीर्य बोध्यङ्ग, प्रीति बोध्यङ्ग, प्रश्रब्धि बोध्यङ्ग त्यसपछि ॥१॥

समाधि बोध्यङ्ग र उपेक्षा बोध्यङ्ग, यी सात बोध्यङ्ग (बोधिज्ञानको अङ्ग) भइरहेकालाई सर्वदर्शी तथागतले लोकहितको निम्ति सम्यकरूपले देशना गर्नुभयो ॥२॥

फेरि अर्हत्त्वमार्गको ज्ञानको निम्ति अभिञ्जाणको निम्ति र

निर्वाणको निम्ति पनि धेरै पटक भावना गर्नुपर्दछ । यो सत्यवचनको प्रभावले तिमीलाई सदा श्वस्ति सुख वृद्धिहोस् ॥३॥

एक समय महामौद्गल्यायन र काश्यपलाई रोग भइरहेको बुद्धले देख्नु भई यही सात प्रकारको बोध्यङ्गसूत्र देशना गर्नुभयो ॥४॥

त्यसलाई अभिनन्दन गर्नाले उहाँहरू तत्क्षणमै रोगबाट मुक्त हुनुभयो । यो सत्यवचनको प्रभावले तिमीलाई सदा श्वस्ति सुख वृद्धिहोस् ॥५॥

एक समय धर्मराजा तथागतलाई नै रोगले ग्रस्त भइरहेको बखतमा चुन्द स्थविरले बोध्यङ्गसूत्र पाठ गरिदिनुभयो ॥६॥

त्यस बखतमा भगवान् बुद्ध प्रसन्न भएर उहाँको त्यो रोग पनि तत्क्षणमै शान्त भएर रोगबाट मुक्त हुनुभयो । यो सत्यवचनको प्रभावले तिमीलाई सदा श्वस्ति सुख वृद्धिहोस् ॥७॥

उहाँहरू तीनजनाको रोग पनि मार्गज्ञानद्वारा हुत्याई दिएको क्लेशभै फेरी उत्पन्न नहुने तरिकाले निरोगिता प्राप्त भयो । यो सत्यवचनको प्रभावले तिमीलाई सदा श्वस्ति सुख वृद्धिहोस् ॥८॥

पूर्वान्ह सूत्रको अर्थ

जुन कुनिमित्त, अमंगल, चराचुरुङ्गीहरूको कुशब्द, पापग्रह दुस्वप्न आदि हुने हो । ती सबै बुद्धको आनुभावले विनाश भएर जाओस् ॥९॥

जुन कुनिमित्त, अमंगल, चराचुरुङ्गीहरूको कुशब्द, पापग्रह दुस्वप्न आदि हुने हो । ती सबै धर्मको आनुभावले विनाश भएर जाओस् ॥१०॥

जुन कुनिमित्त, अमंगल, चराचुरुङ्गीहरूको कुशब्द, पापग्रह दुस्वप्न आदि हुने हो । ती सबै संघको आनुभावले विनाश भएर जाओस् ॥११॥

दुःख, भय, शोक भइरहेका प्राणीहरूलाई दुःख, भय, शोक, नहुने होस् ॥४॥

यो हामीले दानपुण्य भावभक्ति गरेको धर्मलाई श्री सम्पत्ति सिद्ध गर्ने आशा राखेका सबै देवताहरूले अनुमोदन गरुन् ॥५॥

श्रद्धापूर्वक दान गरोस्, सर्वदा शील पालन गरोस्, भावनारत होस् र धर्म श्रवणार्थ पाल्नुभएका देवताहरू आफ्नो आफ्नो स्थानमा पाल्नुहोस् ॥६॥

श्रद्धाबलधारी सबै तथागतहरू, प्रत्येक बुद्धहरू र अरहन्तहरूको तेजबलज्ञानद्वारा सम्पूर्ण स्थानमा रक्षाबन्धन गर्नु ॥७॥

यस लोक र नाग गरुड लोकहरूमा जे जति सम्पत्तिहरू छन्, फेरी स्वर्गमा जुन अनर्घ रत्न छन्; ती सबै रत्न भन्दा बुद्धरत्न उत्तम हुन् । बुद्धमा यहि उत्तम रत्नत्व छ । यो सत्यद्वारा कल्याणहोस् ॥८॥

यस लोकमा र नाग गरुड लोकहरूमा जे जति सम्पत्तिहरू छन्, फेरी स्वर्गमा जुन अनर्घ रत्न छन्; ती सबै भन्दा धर्मरत्न उत्तम हुन् । धर्ममा यहि उत्तम रत्नत्व छ । यो सत्यद्वारा कल्याण होस् ॥९॥

यस लोकमा र नाग गरुड लोकहरूमा जे जति सम्पत्तिहरू छन्, फेरी स्वर्गमा जुन अनर्घ रत्न छन्; ती सबै भन्दा संघरत्न उत्तम हुन् । संघमा यहि उत्तम रत्नत्व छ । यो सत्यद्वारा कल्याणहोस् ॥१०॥

तिमीलाई सबै प्रकारको मंगल होस्, सम्पूर्ण देवताहरूले रक्षा गरुन्, सम्पूर्ण बुद्धहरूको आनुभावले सधैं सुखीहोस् ॥११॥

तिमीलाई सबै प्रकारको मंगल होस्, सम्पूर्ण देवताहरूले रक्षा गरुन्, सम्पूर्ण धर्मको आनुभावले सधैं सुखीहोस् ॥१२॥

तिमीलाई सबै प्रकारको मंगलहोस्, सम्पूर्ण देवताहरूले रक्षा गरुन्, सम्पूर्ण संघको आनुभावले सधैं सुखीहोस् ॥१३॥

महान करुणाले युक्त हुनुभएका नाथ (भगवान् बुद्धले) सम्पूर्ण प्राणीहरूलाई हितोपकार गर्नुको निम्ति सम्पूर्ण पारमिता पूर्ण गर्नुभई उत्तम सम्बोधि (ज्ञानमा पुग्नुभयो), लाभ गर्नुभयो, यो सत्यवचनको

प्रभावले तिमीलाई सदैव सुख आनन्द होस् ॥१४॥

शाक्य कुमारहरूलाई प्रसन्न गर्नुहुने भगवान् बुद्धले बोधिवृक्ष मुनि मार विजय गर्नुभएको थियो जस्तै तिमीहरूलाई शत्रु विजय हुने हेतु भइरहेको मंगलद्वारा जय होस् ॥१५॥

सम्पूर्ण बुद्धहरूको अभिषेक हुने शोभाले युक्त पृथ्वी माथी पृथ्वीको शिरजस्तै भइरहेको अपराजित उत्तम बुद्धत्वमा प्राप्त हुने भएका भगवान् प्रमुदित हुनुभयो ॥१६॥

त्यस्तै सुनक्षत्र, सुमंगल, सुप्रभात असल उन्नति वृद्धिहोस्, फेरी उत्तमक्षण शुभमूर्त पनि होस्, उत्तम आचरण गर्ने पुद्गलहरूलाई राम्रोसँग पूजा गरिने होस् ॥१७॥

उत्तम कायकर्म, उत्तम वचीकर्म, उत्तम मनोकर्म भई उत्तमकर्ममा स्थिर भइरहने होस् ॥१८॥

ती देवमनुष्यहरूले असल कर्महरू गरेर उत्तमफल लाभ गरे, उत्तमफल प्राप्त गरी सत्पुरुषहरू सुखी भएर भगवान् बुद्धको शासनमा उन्नति वृद्धिभई सबै आफन्तहरू सहित निरोगी सुखी होस् ॥१९॥

Dhamma.Digital

चतुरारक्ख भावना:

आध्यात्मिक सुरक्षा र चित्त शुद्धिको मार्ग

“चतुरारक्ख भावना” भनेको साधकको चित्तलाई सबै प्रकारका अकुशल विचारहरूबाट सुरक्षित राख्न र आध्यात्मिक प्रगतिको मार्ग प्रशस्त गर्न बुद्धले सिकाउनुभएका चारवटा विशेष भावनाहरू हुन् । यसले साधकलाई चारै तर्फबाट सुरक्षा प्रदान गर्ने ‘अभेद्य कवच’ को रूपमा काम गर्दछ ।

१. चतुरारक्ख भावनाका चार पक्षहरू र तिनको अर्थ:

१. बुद्धानुस्सति (बुद्धको गुण स्मरण): अनन्त गुणका खानी बुद्धलाई वन्दना गर्नाले मनमा श्रद्धा र आत्मविश्वास पैदा हुन्छ। यसले भय र त्रासलाई हटाउँछ ।
२. मेत्ता भावना (मैत्री): सबै प्राणीहरूप्रति शत्रुता त्यागेर “सबै सुखी र अवैर होऊन्” भन्ने कामना गर्नाले मनमा शान्ति र सद्भाव छाउँछ । यसले रिस र द्वेषलाई शान्त पार्छ ।
३. असुभ भावना (अशुचि): यो शरीर स्वभावैले घिनलाग्दो र दुर्गन्धित छ भन्ने यथार्थ बोध गर्नाले रूप र शरीरप्रतिको मोह (आसक्ति) कम हुन्छ ।
४. मरणानुस्सति (मृत्यु): संसारका सबै प्राणीहरू मरेर जानेछन् र म पनि एकदिन अवश्य मर्नेछु भन्ने सत्यलाई स्वीकार गर्नाले जीवनको अनित्यता बोध हुन्छ र सत्कर्ममा लाग्न प्रेरणा मिल्छ ।

२. यसको महत्त्व र आवश्यकता किन?

मानसिक शान्ति र एकाग्रता: दैनिक रूपमा यी चार भावनाहरूको अभ्यास गर्नाले चित्त छिट्टै एकाग्र हुन्छ र विपश्यना साधनाका लागि उपयुक्त आधार तयार हुन्छ ।

सुरक्षाको अनुभूति: बुद्ध र धर्मको वन्दना गर्नाले आन्तरिक शक्ति प्राप्त हुन्छ, जसले बाह्य अवरोध र अन्तरायहरूबाट सुरक्षा प्रदान गर्दछ ।

विकारहरूको शमन: यसले लोभ (असुभ भावनाबाट), द्वेष (मेत्ता भावनाबाट) र मोह (बुद्धानुस्सति र मरणानुस्सतिबाट) जस्ता मानसिक विकारहरूलाई कम गर्न मद्दत गर्दछ ।

सन्तुलित जीवः मृत्यु र शरीरको अनित्यता बोध गर्नाले मानिसलाई घमण्ड र लोभबाट टाढा राखी सन्तुलित र अर्थपूर्ण जीवन जिउन सिकाउँछ ।

डिजिटल अभ्यासको अवसर:

पाठकहरूले यो पाठ गर्दा शुद्ध उच्चारण र भाव सिक्न सकून् भनी माझखण्ड (Majhakhanda) तथा विभिन्न ठाउँमा रेकर्ड गरिएको विशेष भिडियोको QR Code पुस्तकको ४८ औं पृष्ठमा समावेश गरिएको छ । यस कोडलाई स्क्यान गरी पाठकहरूले घरमै बसेर श्रद्धापूर्वक यो रक्षात्मक भावनाको अभ्यास गर्न सक्नेछन् ।

चतुरारक्ष भावना

नमामि बुद्धं गुण-सागरन्तं,
सत्ता सदा होन्तु सुखी अवेरा ।
कायो जिगुच्छो सकलो दुगन्धो,
गच्छन्ति सब्बे मरणं अहञ्च ।

अर्थ:-

(नमस्कार छ, गुणका खानी सागर समान बुद्धलाई
सुखी होऊन सत्त्वहरू सदैव अवैर पनि
घिनलाग्दो र दुर्गन्धित हो यो शरीर
सबै मरिजाने जस्तै म पनि एकदिन मर्नुपर्ने छ ।)

नमामि धम्मं सुगतेन देसितं,
सत्ता सदा होन्तु सुखी अवेरा ।
कायो जिगुच्छो सकलो दुगन्धो,
गच्छन्ति सब्बे मरणं अहञ्च ।

अर्थ:-

(नमस्कार छ बुद्धोदेशित धर्मलाई
सुखी होऊन सत्त्वहरू सदैव अवैर पनि
घिनलाग्दो र दुर्गन्धित हो यो शरीर
सबै मरिजाने जस्तै म पनि एकदिन मर्नुपर्ने छ ।)

**नमामि संघं मुनिराज-सावकं,
सत्ता सदा होन्तु सुखी अवेरा ।
कायो जिगुच्छो सकलो दुगन्धो,
गच्छन्ति सब्बे मरणं अहञ्च ।**

अर्थ:-

(नमस्कार छ तथागतका श्रावक संघलाई
सुखी होऊन सत्त्वहरू सदैव अवैर पनि
घिनलाग्दो र दुर्गन्धित हो यो शरीर
सबै मरिजाने जस्तै म पनि एकदिन मर्नुपर्ने ५ ।)

Dhamma.Digital

सम्बुद्धे गाथाः

अनन्त बुद्धहरूको वन्दना र सुरक्षा

“सम्बुद्धे गाथा“ एक अत्यन्त प्रभावशाली वन्दना हो, जसमा यस कल्पमा र पूर्व कल्पहरूमा भइसक्नुभएका अनन्त बुद्ध, धर्म र संघप्रति उच्च श्रद्धा व्यक्त गरिएको छ ।

१. गाथाको भावार्थ (Meaning):

असंख्य बुद्धहरूको वन्दना: यस गाथा मार्फत तण्डुल आदि २८ बुद्धहरू, र उहाँहरू भन्दा अगाडि भइसक्नुभएका ५ लाख १२ हजार बुद्धहरूलाई शिरले वन्दना गरिन्छ ।

अनन्त त्रिरत्न: गङ्गा नदीको बालुवा बरु गन्नु सकिएला, तर निर्वाण प्राप्त गरिसक्नुभएका बुद्धहरूको संख्या अनन्त छ । ती सबै बुद्धहरूले देशना गर्नुभएको सद्वर्तमान र उहाँहरूका आर्य श्रावक संघलाई यसमा आदरपूर्वक नमस्कार गरिएको छ ।

२. पाठको आनुभाव र महत्त्व (Power & Significance):

उपद्रव र अन्तरायको विनाश: यस गाथाको सबैभन्दा ठूलो विशेषता नै ‘नमस्कारको शक्ति’ (नमस्कारानुभाव) हो । श्रद्धापूर्वक यो गाथा पाठ गर्नाले जीवनमा आउने सबै प्रकारका उपद्रव, विघ्न-बाधा र अन्तरायहरू पूर्ण रूपले विनाश भएर जान्छन् ।

पुण्य सञ्चय र मङ्गल: अनन्त बुद्धहरूको स्मरण गर्नाले मनमा अगाध श्रद्धा उत्पन्न हुन्छ, जसले साधकको कल्याण र जयमङ्गल गराउँछ ।

मानसिक शान्ति: यो गाथाको पाठले मनलाई एकाग्र बनाउन र आध्यात्मिक सुरक्षाको अनुभूति गराउन मद्दत गर्दछ ।

QR Code स्क्यान गरी पाठ सुन्नुहोस्:

पाठकहरूले यस गाथाको शुद्ध उच्चारण र ओजस्वी वाचन सुनेर लाभ लिन सक्नु भन्ने उद्देश्यले यहाँ QR Code राखिएको छ :

सम्बुद्धे गाथा (Chanting): यो कोड स्क्यान गरी अनन्त बुद्धहरूको वन्दना सुन्नुहोस् र आफ्नो जीवनका सबै बाधाहरू हटाउन पुण्य सञ्चय गर्नुहोस् ।

सम्बुद्धे गाथा

सम्बुद्धे अट्ठवीसञ्च, द्वादसञ्च सहस्सके ।
पञ्चसतसहस्सानि, नमामि सिरसामहं ॥१॥
अप्पका वालुका गङ्गा, अनन्ता निब्बुता जिना ।
तेसं धम्मञ्च संघञ्च, आदरेन नमामहं ॥ २ ॥
नमक्कारानुभावेन, हित्वा सब्बे उपद्दवे ।
अनेक अन्तरायापि, विनस्सन्तु असेसतो ॥ ३ ॥

अर्थ -

तण्हङ्गरादि २८ बुद्ध फेरि पहिले बुद्ध हुनु भएका पाँच लाख बाह्र हजार बुद्धहरूलाई मैले नमस्कार गरें ।

गंगामा रहेको बालुवा बरू कम हुन सक्छ । लोकमा बुद्ध हुनु भइसकेकाहरू त्यो भन्दा अनन्त भइसक्यो । वहाँ बुद्धहरूले देशना गर्नु भएको धर्म र आर्य श्रावकहरूलाई आदरपूर्वक नमस्कार गर्दैछु ।

वहाँ बुद्ध, धर्म र संघहरूलाई नमस्कार गरेको पुण्यका आनुभावले सबै उपद्रव हटेर अनेक प्रकारका अन्तराय विघ्न पनि केहि नरहिकन विनाश भएर जाऊन् ।

Dhamma.Digital

चैत्य र बुद्ध मूर्ति प्रतिष्ठापनः एक वैश्विक सद्वर्म परम्परा

बुद्ध धर्ममा चैत्य र बुद्ध मूर्तिको प्रतिष्ठापन गर्नु भनेको केवल एउटा भौतिक संरचना बनाउनु मात्र नभई सद्वर्म, शान्ति र करुणाको जीवन्त केन्द्र स्थापना गर्नु हो । रत्न विपश्यना विहारमा नवनिर्मित चैत्य यसैको एक उत्कृष्ट प्रतीक हो । आज यो परम्परा एसियाको सीमा नाघेर विश्वका हरेक महाद्वीपमा फैलिएको छ ।

१. नेपाल र एसियाली मुलुकहरूमा परम्परा

एसिया बुद्ध धर्मको उद्गम स्थल भएकाले यहाँ चैत्य र मूर्ति प्रतिष्ठापनका प्राचीन र विविध शैलीहरू छन्:

नेपाल: काठमाडौं उपत्यकामा घरको चोक र गल्लीहरूमा चैत्य (चिभाः) स्थापना गर्ने मौलिक परम्परा छ । हिमाली भेगमा गाउँ र डाँडाकाँडाहरूमा सुरक्षा र कल्याणका लागि 'छोर्तेन' प्रतिष्ठापन गरिन्छ ।

थाइल्याण्ड र म्यानमार: थाइल्याण्डमा बुद्ध मूर्तिलाई निकै सम्मानका साथ सुनको जलप लगाएर भव्य विहारहरूमा राखिन्छ । म्यानमारमा 'पगोडा' शैलीका चैत्यहरूमा बुद्धका शारीरिक धातुहरू (Relics) विधिवत् रूपमा प्रतिष्ठापन गर्ने चलन छ ।

श्रीलङ्का : यहाँका ठूला सेता र गोलाकार 'डागोबा' हरूमा बुद्धका धातुलाई विशेष शोभा यात्रासहित प्रतिष्ठापन गरिन्छ ।

जापान र चीन: जापानमा बहु-तल्ले प्यागोडा र चीनमा विशाल मूर्तिहरूमा 'नेत्र-उन्मीलन' (आँखा खोल्ने) विधिमारफत आध्यात्मिक चेतना भर्ने गरिन्छ ।

२. अफ्रिकामा बुद्ध धर्मको प्रभाव

अफ्रिकामा पछिल्ला दशकहरूमा बुद्ध धर्म एक शान्तिपूर्ण जीवन पद्धतिको रूपमा स्थापित हुँदैछ:

दक्षिण अफ्रिका: यहाँका ठूला सहरहरू र 'नान् हुआ' (Nan Hua) जस्ता विशाल विहारहरूमा बुद्ध मूर्ति र चैत्यहरू प्रतिष्ठापन गरिएका छन् ।

मैत्रीको प्रतीक: द्वन्द्वग्रस्त क्षेत्रहरूमा स्थापना गरिएका बुद्ध मूर्तिहरूले स्थानीय मानिसहरूलाई जातीय विभेद भन्दा माथि उठेर मैत्री र करुणाको सन्देश दिइरहेका छन् ।

३. युरोप, अमेरिका र अष्ट्रेलियामा आधुनिक प्रचलन

पश्चिमा जगतमा बुद्ध धर्मलाई एउटा वैज्ञानिक र व्यवहारिक दर्शनको रूपमा लिने गरिन्छ :

युरोप (फ्रान्स, बेलायत, जर्मनी): फ्रान्सको 'प्लम भिलेज' वा बेलायतका विपश्यना केन्द्रहरूमा सौम्य बुद्ध मूर्तिहरू प्रतिष्ठापन गरिएका छन् । यहाँ बाहिरी तामभ्राम भन्दा पनि 'भित्री शान्ति' र 'ध्यानको वातावरण' लाई बढी जोड दिइन्छ ।

अमेरिका र अष्ट्रेलिया: यहाँका विहार र ध्यान केन्द्रहरूमा चैत्य प्रतिष्ठापन गर्दा आधुनिक वास्तुकला र परम्परागत शैलीको मिश्रण पाइन्छ । अमेरिकामा धेरैजसो चैत्यहरूलाई "पिस प्यागोडा" (Peace Pagoda) को रूपमा स्थापना गरिन्छ, जसले विश्व शान्तिको प्रतिनिधित्व गर्दछ। अष्ट्रेलियाको 'ग्रेट स्टुप' (Great Stupa) जस्ता संरचनाहरूले त्यहाँको सांस्कृतिक विविधतालाई जोड्ने काम गरेका छन् ।

४. प्रतिष्ठापनको विधि र प्रभाव

विधि: प्रतिष्ठापनको समयमा भिक्षु संघद्वारा विशेष परित्राण पाठ र बुद्ध वन्दना गरिन्छ, जसले उक्त स्थानलाई आध्यात्मिक ऊर्जाले भरिदछ । चैत्यको गर्भमा बुद्धका धातु, सद्धर्मका ग्रन्थ र रत्नहरू राखेर विधिवत् रूपमा 'प्राण-प्रतिष्ठा' गरिन्छ ।

प्रभाव: चैत्य र बुद्ध मूर्तिको दर्शनले अशान्त मनलाई शान्त पार्छ र साधकलाई ध्यान (विपश्यना) मा गहिरो एकाग्रता प्राप्त गर्न मद्दत गर्दछ । यस्ता पवित्र संरचनाहरूले समाजमा सकारात्मक ऊर्जा फैलाउँछन् र भावी पुस्तालाई बुद्धको मार्गप्रति आकर्षित गरिरहन्छन् ।

चैत्य र बुद्ध मूर्ति प्रतिष्ठापन विधि
पाठ सुन्नका लागि यो कोड स्क्यान गर्नुहोला ।

चैत्य, भगवान बुद्धको मूर्ति प्रतिष्ठापन गर्ने विधि

१. अनेक जाति संसारं-सन्धाविस्सं अनिब्बिसं ।
गहकारं गवेसन्तो-दुक्खा जाति पुनप्पुनं ॥
गहकारक दीट्ठो'सि-पुन गेहं न काहसि ।
सब्बा ते फासुका-भग्गा, गहकूटं विसंखतं ।
विसंखारगतं चित्तं-तण्हानं खयमज्झगा ॥

(स्वको)

धम्मपद (१५३, १५४)

(अनेक जन्म बित्यो गृह निर्माण गर्नेलाई खोज्दा खोज्दै ! मेरो हरएक जन्म दुःखमय भएर बित्यो । अब हे गृह निर्माण गर्ने बुद्धि हो ! मैले तलाई देखिसकें, फेरी तैले गृह बनाउन सक्ने छैन । तेरो घर बनाउने काठपात जम्मै भाँच्दिसकें, घरको धुरी पनि खसाली दिएँ, मेरो चित्त संस्काररहित भई तृष्णाको विनाश भईसक्यो ।)

२. अविज्जापच्चया सङ्खारा;
सङ्खारपच्चया विज्जाणं;
विज्जाणपच्चया नामरूपं;
नामरूपपच्चया सलायतनं;
सलायतनपच्चया फस्सो;
फस्सपच्चया वेदना;
वेदनापच्चया तण्हा;
तण्हापच्चया उपादानं;
उपादानपच्चया भवो;
भवपच्चया जाति;
जातिपच्चया जरामरण-सोकपरिदेवदुक्खदोमनस्सु-पायासा सम्भवन्ति;
एवमेतस्स केवलस्स दुक्खक्खन्धस्स समुदयो होति ।

३. यदा हवे पातुभवन्ति धम्मा,
आतापिनो भायतो ब्राह्मणस्स ।
अथस्स कङ्गा वपयन्ति सब्बा,
यतो पजानाति सहेतु धम्मं ॥१॥

(जुन बेला आतप्तयुक्त ध्यान गर्ने ब्राहमणलाई धर्म चतुरार्यसत्य प्रादुर्भाव हुन्छ, त्यसबेला सहेतु (हेतु प्रत्यय) धर्मलाई अवबोध गरी त्यसको सबै शंकाहरू दूर भएर जान्छन् ।)

४. अविज्जायत्वेव असेस-विराग-निरोधा सङ्खारनिरोधो;
सङ्खारनिरोधा - विञ्जाणनिरोधो,
विञ्जाणनिरोधा- नामरूपनिरोधो
नामरूपनिरोधा - सलायतननिरोधो,
सलायतननिरोधा- फस्सोनिरोधो
फस्सनिरोधा - वेदनानिरोधो,
वेदनानिरोधा - तण्हानिरोधो
तण्हानिरोधा - उपादाननिरोधो,
उपादाननिरोधा - भवनिरोधो
भवनिरोधा - जातिनिरोधो
जातिनिरोधा-जरामरण-सोकपरिदेवदुक्खदोमनस्सुपायासा निरुञ्झन्ति:
एवमेतस्स केवलस्स दुक्खक्खन्धस्स निरोधो होति ।

५. यदा हवे पातुभवन्ति धम्मा,
आतापिनो भायतो ब्राह्मणस्स ।
अथस्स कञ्चा वपयन्ति सब्बा,
यतो खयं पच्चयानं अवेदि ॥२॥

(जुन बेला आतप्तयुक्त ध्यान गर्ने ब्राहमणलाई धर्म (चतुरार्य सत्य) प्रादुर्भाव हुन्छ, त्यसबेला प्रत्ययहरूको क्षय (निर्वाण) विदित गरी उसको सबै शंकाहरू दूर भएर जान्छन् ।)

६.(क) अविज्जापच्चया सङ्खारा;
सङ्खारपच्चया विञ्जाणं;
विञ्जाणपच्चया नामरूपं;
नामरूपपच्चया सलायतनं;
सलायतनपच्चया फस्सो;

फस्सपच्चया वेदना;
वेदनापच्चया तण्हा;
तण्हापच्चया उपादानं;
उपादानपच्चया भव;
भवपच्चया जाति;
जातिपच्चया जरामरण-सोकपरिदेवदुक्खदोमनस्सुपायासा सम्भवन्ति;
एवमेतस्स केवलस्स दुक्खक्खन्धस्स समुदयो होति ।

(ख) अविज्जायत्वेव असेस-विराग-निरोधा सङ्खारनिरोधो;
सङ्खारनिरोधा - विज्जाणनिरोधो ,
विज्जाणनिरोधा - नामरूपनिरोधो,
नामरूपनिरोधा - सलायतननिरोधो ,
सलायतननिरोधा - फस्सनिरोधो ,
फस्सनिरोधा - वेदनानिरोधो ,
वेदनानिरोधा - तण्हानिरोधो ,
तण्हानिरोधा - उपादाननिरोधो ,
उपादाननिरोधा - भवनिरोधो
भवनिरोधा - जातिनिरोधो
जातिनिरोधा जरामरण-सोकपरिदेवदुक्खदोमनस्सुपायासा निरुज्झन्ति:
एवमेतस्स केवलस्स दुक्खक्खन्धस्स निरोधो होति ।

७. यदा हवे पातुभवन्ति धम्मा,
आतापिनो भायतो ब्राह्मणस्स ।
विधूपयं तिट्ठति मारसेनं,
सुरियो व ओभासयमन्तलिक्खं ॥३॥

(जुन बेला आतप्तयुक्त ध्यान गर्ने ब्राहमणलाई धर्म प्रादुर्भाव हुन्छ त्यसबेला आकासमा सूर्य उदय भएपछि अन्धाकार विध्वंस भए जस्तै उसले मार विध्वंस गरी बन्छ ।)

८.

१. हेतुपच्चयो	१३. कम्मपच्चयो
२. आरम्मणपच्चयो	१४. विपाकपच्चयो
३. अधिपतिपच्चयो	१५. आहारपच्चयो
४. अनन्तरपच्चयो	१६. इन्द्रियपच्चयो
५. समनन्तरपच्चयो	१७. भानपच्चयो
६. सहजातपच्चयो	१८. मग्गपच्चयो
७. अञ्जमञ्जपच्चयो	१९. सम्पयुत्तपच्चयो
८. निस्सयपच्चयो	२०. विप्पयुत्तपच्चयो
९. उपनिस्सयपच्चयो	२१. अत्थिपच्चयो
१०. पूरेजातपच्चयो	२२. नत्थिपच्चयो
११. पच्छाजातपच्चयो	२३. विगतपच्चयो
१२. आसेवनपच्चयो	२४. अविगतपच्चयोति ॥ ३ को)

९. जयन्तो बोधिया मूले, सक्यानं नन्दिवड्ढनो ।

एवमेव जयो होतु, जयस्सु जयमङ्गले ॥

अ-पराजित पल्लङ्के, सीसे पुथुविपुक्खले ।

अभिसेके सब्ब-बुद्धानं, अग्गपत्तो पमोदति ॥

सुनक्खत्तं सुमङ्गलं, सु-प्पभातं सु-हुट्ठितं ।

सुखणो सुमुहुत्तो च, सुयिड्ढं ब्रह्मचारिसु ॥

पदक्खिणं कायकम्मं, वाचाकम्मं पदक्खिणं ।

पदक्खिणं मनोकम्मं, पणीधि ते पदक्खिणे ॥

पदक्खिणानि कत्वान, लभन्तत्थे पदक्खिणे ।

ते अत्थ-लद्धा सुखिता, विरुल्हा बुद्ध-सासने ।

अ-रोगा सुखिता होन्तु, सह सब्बेहि जातिभि ॥

अनिच्चावत सङ्खाराः

अनित्यताको बोध र शान्तिको मार्ग

यो गाथा बुद्ध धर्ममा सबैभन्दा बढी उच्चारण गरिने र गहिरो अर्थ बोकेको उपदेशहरू मध्ये एक हो। यसले संसारको वास्तविक स्वभावलाई उजागर गर्दछ।

१. कुन बेला पाठ गरिन्छ?

अन्तिम संस्कारमा: विशेष गरी मृत्यु संस्कारको समयमा मृतकको गुण सम्झिँदै र जीवनको नश्वरता बुझाउन यो गाथा पाठ गरिन्छ।

पूजा र परित्राणको अन्त्यमा: बुद्ध-पूजा वा कुनै पनि धार्मिक अनुष्ठानको अन्त्यमा 'पुण्यानुमोदन' गर्दा वा जीवनको यथार्थ मनन गर्न यो गाथा वाचन गर्ने परम्परा छ।

साधनाको समयमा: विपश्यना वा अन्य ध्यान साधनाको समयमा शरीर र मानसिक अवस्थाको अनित्यता (Anicca) बोध गर्न साधकहरूले यसको मनन गर्छन्।

२. गाथाको अर्थ र महत्त्व:

सत्यको बोध: सम्पूर्ण संस्कारित धर्महरू (उत्पन्न भएका वस्तुहरू) अनित्य छन्। उत्पन्न हुनु र विनाश हुनु नै यिनको स्वाभाविक धर्म हो।

दुःखबाट मुक्ति: जब हामी कुनै पनि वस्तु वा शरीर सधैं रहिरहन्छ भन्ने भ्रमबाट मुक्त हुन्छौं, तब मात्र मानसिक शान्ति सम्भव हुन्छ।

परम सुख (निर्वाण): उत्पन्न भएर विनाश हुने यी संस्कारहरूको पूर्ण निरोध वा शान्ति हुनु नै 'निर्वाण' हो, जुन परम सुख हो।

३. पाठकहरूका लागि आनुभावः

यस गाथाको पाठले मानिसलाई शोक र आसक्तिबाट टाढा रहन मद्दत गर्छ। मृत्युलाई डरको रूपमा भन्दा पनि एक स्वाभाविक प्रक्रियाको रूपमा स्वीकार गर्ने शक्ति प्रदान गर्दछ।

QR Code स्क्यान गरी पाठ सुन्नुहोस्:

यस गाथाको लयबद्ध वाचन र गहिरो भाव बुझ्नका लागि पुस्तकमा रहेको QR Code उपयोगी हुनेछ:

अनिच्चावत सङ्घारा (Chanting): यो कोड स्क्यान गरी अनित्यताको बोध गराउने पवित्र गाथा सुन्नुहोस् र मनमा शान्तिको अनुभव गर्नुहोस् ।

अनिच्चावत सङ्खारा

अनिच्चावत सङ्घारा; उप्पादवय धम्मिनो ।

उपज्जित्वा निरूज्झन्ति; तेसं वूपसमो सुखो ॥

(सम्पूर्ण संस्कार धर्म अनित्य हो, उत्पन्न हुने र विनाश हुने यो स्वाभाविक धर्म हो, उत्पन्न भएर विनाश भएर जाने संस्कार धर्मलाई नष्ट पारि पठाउनु नै “निर्वाण-परम सुख” हो ।)

मैत्री भावनाः

विश्व शान्ति र आत्मिक सुखको मार्ग

‘मैत्री’ को अर्थ सबै प्राणीहरूप्रति द्वेषरहित भएर हित र सुखको कामना गर्नु हो। भगवान् बुद्धले सिकाउनुभएको यो साधनाले मनको रिस, राग र द्वेषलाई हटाएर प्रेम, करुणा र शान्ति भर्ने काम गर्दछ। मैत्री भावनाको अभ्यासले साधकलाई मात्र नभई वरपरको वातावरणलाई पनि शान्त र सुरक्षित राख्न मद्दत गर्दछ।

यस पुस्तकमा विशेष गरी “अहं अवेरो होमि” (म वैरभाव रहित होऊँ) बाट सुरु हुने मैत्री भावनाको पाठलाई समावेश गरिएको छ, जसले आफूबाट सुरु भई सम्पूर्ण विश्वका प्राणीहरूको सुखको कामना गर्दछ।

QR Code स्क्यान गरी मैत्री साधना गर्नुहोस्

पाठकहरूले घरमै बसेर वा विहारमा साधना गर्दा गुरुवर भन्तेहरूको मार्गनिर्देशनमा मैत्री भावनाको अभ्यास गर्न सक्नु भन्ने उद्देश्यले यहाँ QR Code राखिएको छः

अहं अवेरो होमि (मैत्री भावना): १० मिनेट १६ सेकेन्डको विशेष मैत्री भावना अभ्यासका लागि यो कोड स्क्यान गर्नुहोस्। यो अभ्यासले मनलाई तुरुन्तै शान्त र एकाग्र बनाउन मद्दत गर्नेछ।

मैत्री भावनाका ११ लाभहरूः

१. सुखपूर्वक सुत्न सकिने।
२. सुखपूर्वक ब्युक्तिन सकिने।
३. नराम्रो सपना नदेखिने।
४. मानिसहरूको प्रिय भइने।
५. अमनुष्य (अदृश्य शक्ति) हरूको प्रिय भइने।
६. देवताहरूले रक्षा गर्ने।
७. आगो, विष र हतियारले क्षति नपुऱ्याउने।
८. चित्त तुरुन्तै एकाग्र हुने।
९. अनुहारको कान्ति प्रसन्न रहने।
१०. होस हवासमै मृत्यु हुने।
११. निर्वाण प्राप्त नभए पनि ब्रह्मलोकमा जन्म हुने।

विशेष अभ्यासः दैनिक विहान र बेलुका कम्तीमा १० मिनेट यो QR Code स्क्यान गरी मैत्री भावनाको अभ्यास गर्नाले पारिवारिक र सामाजिक जीवनमा सद्भाव कायम रहनेछ।

मैत्री भावना

अहं अवेरो होमि अब्यापज्जो होमि

म शत्रु भय नभएको हुनसकुं, मानसिक दुःख नभएको हुनसकुं

अनीघो होमि सुखी अत्तानं परिहरामि

म शारीरिक दुःख नभएको हुनसकुं, म आफ्नो जीवन सुखपूर्वक बिताउँदै जानसकुं

मम माता पितरो आचरिया च ज्ञातिमिता च सब्रह्मचारिनो च

मेरो आमा बुबा, गुरु आचार्य, ज्ञातिबन्धु, साथी भाईहरू,

अवेरा होन्तु अब्यापज्जा होन्तु अनीघा होन्तु

उनीहरू सबै शत्रुभय नभएका होऊन् । मानसिक दुःख नभएका होऊन्, शारीरिक दुःख नभएका होऊन्

सुखी अत्तानं परिहरन्तु

आ-आफ्ना जीवन सुखपूर्वक बिताउँदै जानसकून् ।

इमस्मिं आरामे सब्बे योगिनो

यस क्षेत्रभिन्नका सबै योगीहरू (ध्यान अभ्यासरत व्यक्तिहरू)

अवेरा होन्तु, अब्यापज्जा होन्तु, अनीघा होन्तु

शत्रु भय नभएका होऊन्, मानसिक दुःख नभएका होऊन्, शारीरिक दुःख नभएका होऊन् ।

सुखी अत्तानं परिहरन्तु

आ-आफ्नो जीवन सुखपूर्वक बिताउँदै जानसकून् ।

इमस्मिं आरामे सब्बे भिक्खू सामणेरा च उपासका उपासिकायो च

यस क्षेत्रभिन्नका सबै भिक्षु, श्रामणेरा, उपासकउपासिकाहरू,

अवेरा होन्तु अब्यापज्जा होन्तु अनीघा होन्तु

शत्रु भय नभएका होऊन्, मानसिक दुःख नभएका होऊन्, शारीरिक दुःख नभएका होऊन् ।

सुखी अत्तानं परिहरन्तु

आ-आफ्नो जीवन सुखपूर्वक बिताउँदै जानसकून् ।

अम्हाकं चतुपच्चयदायका

चतुप्रत्यय (चीवर, भोजन, औषधी र बास) दाताहरू ।

अवेरा होन्तु, अब्यापज्जा होन्तु, अनीघा होन्तु

शत्रु भय नभएका होऊन्, मानसिक दुःख नभएका होऊन्, शारीरिक दुःख नभएका होऊन् ।

सुखी अत्तानं परिहरन्तु

आ-आफ्नो जीवन सुखपूर्वक बिताउँदै जानसकून् ।

अम्हाकं आरक्खादेवता इमस्मिं विहारे इमस्मिं आवासे

हाम्रा आरक्षक देवताहरू, यस विहारका, यस ठाउँका

इमस्मिं आरामे आरक्खादेवता

यस क्षेत्रका आरक्षक देवताहरू,

अवेरा होन्तु, अब्यापज्जा होन्तु, अनीघा होन्तु

शत्रुभय नभएका होऊन्, खतरा नभएका होऊन् । मानसिक दुःख नभएका होऊन्, शारीरिक दुःख नभएका होऊन् ।

सुखी अत्तानं परिहरन्तु

आ-आफ्ना जीवन सुखपूर्वक बिताउँदै जानसकून् ।

सब्बे सत्ता सब्बे पाणा सब्बे भूता

सबै सत्वहरू, सबै प्राणीहरू जो स्वास फेर्छन्, सबै अदृश्य प्राणीहरू

सब्वे पुग्गला सब्वे अत्तभावपरियापन्ता

सब्वै पुद्गलहरू (व्यक्तिहरू), सब्वै आत्म भावसहित (शरीरसहित) का

सब्व्वा इत्थियो सब्वे पुरिसा सब्वे अरिया

सब्वै नारीहरू, सब्वै पुरूषहरू, सब्वै आर्यहरू

सब्वे अनरिया सब्वे देवा सब्वे मनुस्सा सब्वे विनिपातिका

सब्वै अनार्यहरू, सब्वै देवताहरू, सब्वै मनुष्यहरू, चारअपायमा परेका सब्वै प्राणीहरू,

अवेरा होन्तु, अब्यापज्जा होन्तु, अनीघा होन्तु

शत्रु भय नभएका होऊन् , मानसिक र शारीरिक दुःख नभएका होऊन् ।

सुखी अत्तानं परिहरन्तु

आ-आफ्नो जीवन सुखपूर्वक विताउँदै जानसकून् ।

दुक्खा मुच्चन्तु यथा लद्धसम्पत्तितो माविगच्छन्तु

दुःखबाट मुक्त भएका होऊन्, आ-आफूलाई प्राप्त भएका सम्पत्तिहरू नाश नहोस्, नहराओस्, नचोरियोस् ।

कम्मस्सका

आफूले गरिआएका राम्रा र नराम्रा कामनै कर्मका रूपमा आफ्नो निजी सम्पत्तिका रूपमा भएका होऊन् ।

पुरत्थिमाय दिसाय पच्छिमाय दिसाय

पूर्व दिशाका, पच्छिम दिशाका

उत्तराय दिसाय दक्खिणाय दिसाय

उत्तर दिशाका, दक्षिण दिशाका

पुरत्थिमाय अनुदिसाय पच्छिमाय अनुदिसाय

दक्षिण-पूर्व कुना(आग्नेय)का, उत्तर-पच्छिम कुना (वामत्य) का

उत्तराय अनुदिसाय दक्खिणाय अनुदिसाय

उत्तर-पूर्व कुना(ईसान)का, दक्षिण-पश्चिम कुना(नैऋत्य)का

हेट्ठिमाय दिसाय उपरिमाय दिसाय

तल दिशाका, माथि दिशाका

सब्बे सत्ता सब्बे पाणा सब्बे भूता

सबै सत्वहरू, सबै प्राणीहरू जो स्वास फेर्छन्, सबै अदृश्य प्राणीहरू

सब्बे पुग्गला सब्बे अत्तभाव परियापन्ना

सबै पुद्गलहरू (व्यक्तिहरू), सबै आत्म भावसहित (शरीरसहित) का

सब्बा इत्थियो सब्बे पुरिसा सब्बे अरिया

सबै नारीहरू, सबै पुरुषहरू, सबै आर्यहरू

सब्बे अनरिया सब्बे देवा सब्बे मनुस्सा सब्बे विनिपातिका

सबै अनार्यहरू, सबै देवताहरू, सबै मनुष्यहरू, चारअपायमा परेका सबै प्राणीहरू,

अवेरा होन्तु अब्यापज्जा होन्तु अनीघा होन्तु

शत्रु भय नभएका होऊन् , मानसिक दुःख नभएका होऊन्, शारीरिक दुःख नभएका होऊन् ।

सुखी अत्तानं परिहरन्तु

आ-आफ्नो जीवन सुखपूर्वक बिताउँदै जानसकून् ।

दुक्खा मुच्चन्तु यथा लद्धसम्पत्तितो माविगच्छन्तु

दुःखबाट मुक्त भएका होऊन्, आ-आफूलाई प्राप्त भएका सम्पत्तिहरू नाश नहोस्, नहराओस्, नचोरियोस् ।

कम्मस्सका

आफूले गरिआएका राम्रा र नराम्रा कामनै कर्मका रूपमा आफ्नो निजी सम्पत्तिका रूपमा भएका होऊन् ।

उद्धं याव भवग्गा च अधो याव अवीचितो
माथि भवाग्रवाट तल अविचिसम्मका

समन्ता चक्कवालेसु ये सत्ता पथविचरा
चक्रवाल चारैतर्फवाट पृथ्वीमा विचरण गर्दै हिड्ने जो सत्वहरू छन् ।

अब्यापज्जा निवेरा च निद्दुक्खा चानुपद्वा
ती सबै शारीरिक, मानसिक दुःख नभएका होऊन्, शत्रु नभएका, दुःख
र उपद्रव नभएका होऊन् ।

उद्धं याव भवग्गा च अधो याव अवीचितो
माथि भवाग्रवाट तल अविचिसम्मका

समन्ता चक्कवालेसु ये सत्ता उदकेचरा
चक्रवाल चारैतर्फवाट पानीमा विचरण गर्दै हिड्ने जो सत्वहरू छन् ।

अब्यापज्जा निवेरा च निद्दुक्खा चानुपद्वा
ती सबै शारीरिक, मानसिक दुःख नभएका होऊन्, शत्रु नभएका, दुःख
र उपद्रव नभएका होऊन् ।

उद्धं याव भवग्गा च अधो याव अवीचितो
माथि भवाग्रवाट तल अविचिसम्मका

समन्ता चक्कवालेसु ये सत्ता आकासेचरा
चक्रवाल चारैतर्फवाट आकाशमा विचरण गर्दै हिड्ने जो सत्वहरू छन् ।

अब्यापज्जा निवेरा च निद्दुक्खा चानुपद्वा
ती सबै शारीरिक, मानसिक दुःख नभएका होऊन्, शत्रु नभएका, दुःख
र उपद्रव नभएका होऊन् ।

साधु ! साधु ! साधु !

मैत्री भावना (नेपालभाषा)

आ: थन दुपिं भ्नीपिं सकलें, नित्य सुखी जुइमा शरीर व मनं ।
श्रमण गृहस्थ भ्नीपिं सकलें, नित्य सुखी जुइमा शरीर व मनं ।
अनन्त गुणवान गुरु आचार्यें, नित्य सुखी जुइमा शरीर व मनं ।
अनन्त गुणावान, मां बौ निम्हें, नित्य सुखी जुइमा शरीर व मनं ।
भ्नी विहार दुनेया आपालं सत्वपिं, नित्य सुखी जुइमा शरीर व मनं ।
भ्नी सहर दुनेया आपालं सत्वपिं, नित्य सुखी जुइमा शरीर व मनं ।
भ्नी क्षेत्र दुनेया आपालं सत्वपिं, नित्य सुखी जुइमा शरीर व मनं ।
सकल श्रमण संघगणपिं, नित्य सुखी जुइमा शरीर व मनं ।
प्यंगू प्रत्ययया दाता गणपिं, नित्य सुखी जुइमा शरीर व मनं ।
राज उपराज क्षेत्र दक्वयों, नित्य सुखी जुइमा शरीर व मनं ।
खुं दाखुं लुच्चा छुच्चा हेकासिं दक्व, नित्य सुखी जुइमा शरीर व मनं ।
भ्नी चक्वालया सकल सत्वपिं, नित्य सुखी जुइमा शरीर व मनं ।
अनन्त चक्वालया सकल सत्वपिं, नित्य सुखी जुइमा शरीर व मनं ।
अपाय प्यंगूया सकल सत्वपिं, नित्य सुखी जुइमा शरीर व मनं ।
मनुष्य देव व ब्रह्मा सकलें, नित्य सुखी जुइमा शरीर व मनं ।
स्वीछगू भूवनया सकल सत्वपिं, नित्य सुखी जुइमा शरीर व मनं ।

माभखण्ड विहारका तामाङ्ग भाषी बालिकाहरूद्वारा
नेपालभाषामा पाठ गरिएको मैत्री भावना सुन्नका
लागि यो कोड स्क्यान गर्नुहोला ।

धम्मचक्रकप्पवत्तन सुत्तः

सद्धर्मको प्रथम उद्घोष

“धम्मचक्रकप्पवत्तन सुत्त” भगवान् बुद्धले सम्यक् सम्बोधि प्राप्त गरेपछि बनारसको इसिपतन मृगदावनमा पञ्चवर्गीय भिक्षुहरूलाई दिनुभएको पहिलो उपदेश हो । यो सुत्त बौद्ध दर्शनको मेरुदण्ड र मध्यम मार्गको आधारशिला हो ।

धर्म अवबोध र देव-ब्रह्माहरूको धर्म लाभः

यो उपदेश केवल मानवका लागि मात्र नभई सम्पूर्ण ब्रह्माण्डका प्राणीहरूका लागि एक महान् आध्यात्मिक क्रान्ति थियो ।

प्रथम मानव फल प्राप्तिः उपदेश सुनिसकेपछि पाँच भिक्षुहरूमध्ये आयुष्मान् कोण्डन्यले सबैभन्दा पहिले 'धम्म-चक्षु' (ज्ञानको आँखा) प्राप्त गरी 'सोतापन्न' फल प्राप्त गर्नुभयो ।

देव-ब्रह्माहरूको विशाल सहभागिताः सुत्तको अन्त्यमा वर्णन गरिए अनुसार, यो उपदेश सुन्नका लागि दश हजार चक्रवालका असंख्य देवता र ब्रह्माहरू उपस्थित थिए ।

१८ करोड ब्रह्माहरूको धर्म लाभः बौद्ध शास्त्रहरूका अनुसार धम्मचक्रकप्पवत्तन सुत्तको यो पहिलो देशनावाट कोण्डन्य भन्तेका साथै १८ करोड (१८ कोटी) ब्रह्माहरूले धर्मको अवबोध गरी सोतापन्न फल प्राप्त गरेका थिए ।

ब्रह्माण्डमा हर्षोल्लासः जब भगवान् बुद्धले धर्मचक्र प्रवर्तन गर्नुभयो, तब भूमिरक्षक देवताहरूदेखि लिएर चातुर्महाराजिक, तावतियसा, यामा, तुसिता, निम्मानरती, परनिम्मितवसवर्ती हुँदै ब्रह्मलोकसम्मका देवताहरूले जयजयकार गर्दै धर्मको विजयको उद्घोष गरेका थिए ।

QR Code स्क्यान गरी सामूहिक वाचन सुन्नुहोस्

धम्मचक्रकप्पवत्तन सुत्त (Chanting): श्रद्धेय गुणघोष भन्ते र श्रद्धेय राहुल भन्तेको सामूहिक स्वरमा रहेको ओजस्वी वाचन सुन्नका लागि यो कोड स्क्यान गर्नुहोस् ।

धम्मचक्कप्पवत्तन सुत्त

हन्द मयं धम्मचक्कप्पवत्तन सुत्तपाठं भणाम से

भिक्षुनं पञ्चवग्गीनं, इसिपतन नामके ।
मिगदाये धम्मवरं, यं तं निब्बान पापकं ॥
सहम्पति नामकेन, महाब्रम्हेन याचितो ।
चतुसच्चं पकासेन्तो, लोकनाथो अदेसयि ॥
नन्दितं सब्ब देवेहि, सब्ब सम्पत्ति साधकं ।
सब्बलोक हितत्थाय, धम्मचक्कं भणाम हे ॥

एवं मे सुत्तं, एकं समयं भगवा वाराणसियं विहरति इसिपतने
मिगदाये । तत्र खो भगवा पञ्चवग्गिये भिक्षू आमन्तेसि ।

द्वे मे भिक्षवे अन्ता पब्बजितेन न सेवितब्बा । यो चायं कामेसु
कामसुखल्लिकानुयोगो हीनो गम्मो पोथुज्जनिको अनरियो अनत्थसंहितो ।
यो चायं अत्तकिलमथानुयोगो दुक्खो अनरियो अनत्थसंहितो । एते ते
भिक्षवे ! उभो अन्ते अनपुगम्म मज्झिमा पटिपदा तथागतेन अभिसम्बुद्धा
चक्खुकरणी ज्ञाणकरणी उपसमाय अभिञ्जाय सम्बोधाय निब्बाणाय
संवत्तति ।

कतमा च सा भिक्षवे मज्झिमा पटिपदा तथागतेन अभिसम्बुद्धा
चक्खुकरणी ज्ञाणकरणी उपसमाय अभिञ्जाय सम्बोधाय निब्बाणाय
संवत्तन्ति ? अयमेव अरियो अट्ठङ्गिको मग्गो, सेय्यथीदं ? सम्मादिट्ठि,
सम्मासङ्गप्पो सम्मावाचा, सम्माकम्मन्तो, सम्माआजीवो, सम्मावायामो,
सम्मासति, सम्मासमाधि । अयं खो सा भिक्षवे मज्झिमा पटिपदा
तथागतेन अभिसम्बुद्धा चक्खुकरणी ज्ञाणकरणी उपसमाय अभिञ्जाय
सम्बोधाय निब्बाणाय संवत्तति ।

इदं खो पन भिक्षवे दुक्खं अरियसच्चं । जातिपि दुक्खा जरापि
दुक्खा, व्याधिपि दुक्खो मरणमिपि दुक्खं अप्पियेहि सम्पयोगो दुक्खो
पियेहि विप्पयोगो दुक्खो यम्पिच्छं न लभति तमिपि दुक्खं । सङ्घित्तेन

पञ्चुपादानक्खन्धा दुक्खा ।

इदं खो पन भिक्खवे दुक्खसमुदयं अरियसच्चं । यायं तण्हा पोनोभविका नन्दिरागसहगता तत्रतत्राभिनन्दिनी । सेय्यथीदं, कामतण्हा, भवतण्हा, विभवतण्हा ।

इदं खो पन भिक्खवे दुक्खनिरोधं अरियसच्चं । यो तस्सायेव तण्हाय असेसविरागनिरोधो चागो पटिनिस्सगो मुत्ति अनालयो ।

इदं खो पन भिक्खवे दुक्खनिरोधगामिनी पटिपदा अरियसच्चं । अयमेव अरियो अट्ठङ्गिको मग्गो, सेय्यथीदं ? सम्मादिट्ठि, सम्मासङ्कप्पो, सम्मावाचा, सम्माकम्मन्तो, सम्माआजीवो, सम्मावायामो, सम्मासत्ति, सम्मासमाधि ।

इदं दुक्खं अरियसच्चन्ति मे भिक्खवे पुब्बे अननुस्सुतेसु धम्मेसु चक्खुं उदपादि ज्ञाणं उदपादि पञ्जा उदपादि विज्जा उदपादि आलोको उदपादि । तं खो पनिदं दुक्खं अरियसच्चं परिञ्जेय्यन्ति मे भिक्खवे पुब्बे अननुस्सुतेसु धम्मेसु चक्खुं उदपादि ज्ञाणं उदपादि पञ्जा उदपादि विज्जा उदपादि आलोको उदपादि । तं खो पनिदं दुक्खं अरियसच्चं परिञ्जातन्ति मे भिक्खवे पुब्बे अननुस्सुतेसु धम्मेसु चक्खुं उदपादि ज्ञाणं उदपादि पञ्जा उदपादि विज्जा उदपादि आलोको उदपादि ।

इदं दुक्खसमुदयं अरियसच्चन्ति मे भिक्खवे पुब्बे अननुस्सुतेसु धम्मेसु चक्खुं उदपादि ज्ञाणं उदपादि पञ्जा उदपादि विज्जा उदपादि आलोको उदपादि । तं खो पनिदं दुक्खसमुदयं अरियसच्चं, पहातब्बन्ति मे भिक्खवे पुब्बे अननुस्सुतेसु धम्मेसु चक्खुं उदपादि ज्ञाणं उदपादि पञ्जा उदपादि विज्जा उदपादि आलोको उदपादि । तं खो पनिदं दुक्खसमुदयं अरियसच्चं, पहीनन्ति मे भिक्खवे पुब्बे अननुस्सुतेसु धम्मेसु चक्खुं उदपादि ज्ञाणं उदपादि पञ्जा उदपादि विज्जा उदपादि आलोको उदपादि ।

इदं दुक्खनिरोधं अरियसच्चन्ति मे भिक्खवे पुब्बे अननुस्सुतेसु धम्मेसु चक्खुं उदपादि ज्ञाणं उदपादि पञ्जा उदपादि विज्जा उदपादि आलोको उदपादि । तं खो पनिदं दुक्खनिरोधं अरियसच्चं, सच्छिक्कातब्बन्ति मे

भिक्षवे पुब्बे अननुस्सुतेसु धम्मेषु चक्खुं उदपादि त्राणं उदपादि पञ्जा उदपादि विज्जा उदपादि आलोको उदपादि । तं खो पनिदं दुक्खनिरोधं अरियसच्चं, सच्छिकतन्ति मे भिक्षवे पुब्बे अननुस्सुतेसु धम्मेषु चक्खुं उदपादि त्राणं उदपादि पञ्जा उदपादि विज्जा उदपादि आलोको उदपादि ।

इदं दुक्खनिरोधगामिनी पटिपदा अरियसच्चन्ति मे भिक्षवे पुब्बे अननुस्सुतेसु धम्मेषु चक्खुं उदपादि त्राणं उदपादि पञ्जा उदपादि विज्जा उदपादि आलोको उदपादि । तं खो पनिदं दुक्खनिरोधगामिनी पटिपदा अरियसच्चं भावेतव्वन्ति मे भिक्षवे पुब्बे अननुस्सुतेसु धम्मेषु चक्खुं उदपादि त्राणं उदपादि पञ्जा उदपादि विज्जा उदपादि आलोको उदपादि । तं खो पनिदं दुक्खनिरोधगामिनी पटिपदा अरियसच्चं भावितन्ति मे भिक्षवे पुब्बे अननुस्सुतेसु धम्मेषु चक्खुं उदपादि त्राणं उदपादि पञ्जा उदपादि विज्जा उदपादि आलोको उदपादि ।

यावकीवञ्च मे भिक्षवे इमेसु चतूसु अरियसच्चेसु एवं तिपरिवट्टं द्वादसाकारं यथाभूतं त्राणदस्सनं न सुविसुद्धं अहोसि । नेव तावाहं भिक्षवे सदेवके लोके समारके सब्रह्मके सस्समण - ब्राह्मणिया पजाय सदेवमनुस्साय अनुत्तरं सम्मासम्बोधिं अभिसम्बुद्धोति पच्चञ्जासिं । त्राणञ्च पन मे दस्सनं उदपादि । अकुप्पा मे चेतोविमुत्ति आयमन्तिमा जाति । नत्थिदानि पुनब्भवोति ।

यतो च खो मे भिक्षवे इमेसु चतूसु अरियसच्चेसु एवं तिपरिवट्टं द्वादसाकारं यथाभूतं त्राणदस्सनं सुविसुद्धं अहोसि । अथाहं भिक्षवे सदेवके लोके समारके सब्रह्मके सस्समणब्राह्मणिया पजाय सदेवमनुस्साय अनुत्तरं सम्मासम्बोधिं अभिसम्बुद्धोति पच्चञ्जासिं । त्राणञ्च पन मे दस्सनं उदपादि । अकुप्पा मे चेतोविमुत्ति । अयमन्तिमा जाति नत्थिदानि पुनब्भवोति ।

इदमवोच भगवा अत्तमना पञ्चवग्गिया भिक्षू भगवतो भासितं अभिनन्दुन्ति ।

इमस्मिञ्च पन वेय्याकरणस्मिं भञ्जमाने आयस्मतो कोण्डञ्जस्स

विरजं वीतमलं धम्मचक्खुं उदपादि । यं किञ्चि समुदयधम्मं सब्बं तं निरोध धम्मन्ति ।

पवत्तिते च पन भगवता धम्मचक्के भुम्मा देवा सदमनुस्सावेसुं । एतं भगवता वाराणसियं इसिपतने मिगदाये अनत्तुरं धम्मचक्कं पवत्तितं अप्पटिवत्तियं समणेन वा ब्राम्हणेन वा देवेन वा मारेन वा ब्रह्मुना वा केनचि वा लोकस्मिन्ति ।

भुम्मानं देवानं सदं सुत्वा चातुम्महाराजिका देवा सदमनुस्सावेसुं । एतं भगवता वाराणसियं इसिपतने मिगदाये अनत्तुरं धम्मचक्कं पवत्तितं अप्पटिवत्तियं समणेन वा ब्राम्हणेन वा देवेन वा मारेन वा ब्रह्मुना वा केनचि वा लोकस्मिन्ति ।

चातुम्महाराजिकानं देवानं सदं सुत्वा तावतिसा देवा सदमनुस्सावेसुं । एतं भगवता वाराणसियं इसिपतने मिगदाये अनत्तुरं धम्मचक्कं पवत्तितं अप्पटिवत्तियं समणेन वा ब्राम्हणेन वा देवेन वा मारेन वा ब्रह्मुना वा केनचि वा लोकस्मिन्ति ।

तावतिसानं देवानं सदं सुत्वा यामा देवा सदमनुस्सावेसुं । एतं भगवता वाराणसियं इसिपतने मिगदाये अनत्तुरं धम्मचक्कं पवत्तितं अप्पटिवत्तियं समणेन वा ब्राम्हणेन वा देवेन वा मारेन वा ब्रह्मुना वा केनचि वा लोकस्मिन्ति ।

यामानं देवानं सदं सुत्वा तुसिता देवा सदमनुस्सावेसुं । एतं भगवता वाराणसियं इसिपतने मिगदाये अनत्तुरं धम्मचक्कं पवत्तितं अप्पटिवत्तियं समणेन वा ब्राम्हणेन वा देवेन वा मारेन वा ब्रह्मुना वा केनचि वा लोकस्मिन्ति ।

तुसितानं देवानं सदं सुत्वा निम्माणरति देवा सदमनुस्सावेसुं । एतं भगवता वाराणसियं इसिपतने मिगदाये अनत्तुरं धम्मचक्कं पवत्तितं अप्पटिवत्तियं समणेन वा ब्राम्हणेन वा देवेन वा मारेन वा ब्रह्मुना वा केनचि वा लोकस्मिन्ति ।

निम्माणरतिनं देवानं सदं सुत्वा परनिम्मितवसवत्ति देवा

आभस्सरानं देवानं सद्दं सुत्वा परित्तसुभा देवा सद्दमनुस्सावेसुं ।
एतं भगवता वाराणसियं इसिपतने मिगदाये अनुत्तरं धम्मचक्कं पवत्तितं
अप्पटिवत्तियं समणेन वा ब्राम्हणेन वा देवेन वा मारेन वा ब्रह्मुना वा
केनचि वा लोकस्मिन्ति ।

परित्तसुभानं देवानं सद्दं सुत्वा अप्पमाणसुभा देवा सद्दमनुस्सावेसुं ।
एतं भगवता वाराणसियं इसिपतने मिगदाये अनुत्तरं धम्मचक्कं पवत्तितं
अप्पटिवत्तियं समणेन वा ब्राम्हणेन वा देवेन वा मारेन वा ब्रह्मुना वा
केनचि वा लोकस्मिन्ति ।

अप्पमाणसुभानं देवानं सद्दं सुत्वा सुभकिण्णका देवा सद्दमनुस्सावेसुं ।
एतं भगवता वाराणसियं इसिपतने मिगदाये अनुत्तरं धम्मचक्कं पवत्तितं
अप्पटिवत्तियं समणेन वा ब्राम्हणेन वा देवेन वा मारेन वा ब्रह्मुना वा
केनचि वा लोकस्मिन्ति ।

सुभकिण्णकानं देवानं सद्दं सुत्वा वेहप्फला देवा सद्दमनुस्सावेसुं ।
एतं भगवता वाराणसियं इसिपतने मिगदाये अनुत्तरं धम्मचक्कं पवत्तितं
अप्पटिवत्तियं समणेन वा ब्राम्हणेन वा देवेन वा मारेन वा ब्रह्मुना वा
केनचि वा लोकस्मिन्ति ।

वेहप्फलानं देवानं सद्दं सुत्वा अविहा देवा सद्दमनुस्सावेसुं । एतं
भगवता वाराणसियं इसिपतने मिगदाये अनुत्तरं धम्मचक्कं पवत्तितं
अप्पटिवत्तियं समणेन वा ब्राम्हणेन वा देवेन वा मारेन वा ब्रह्मुना वा
केनचि वा लोकस्मिन्ति ।

अविहानं देवानं सद्दं सुत्वा अतप्पा देवा सद्दमनुस्सावेसुं । एतं भगवता
वाराणसियं इसिपतने मिगदाये अनुत्तरं धम्मचक्कं पवत्तितं अप्पटिवत्तियं
समणेन वा ब्राम्हणेन वा देवेन वा मारेन वा ब्रह्मुना वा केनचि वा
लोकस्मिन्ति ।

अतप्पानं देवानं सद्दं सुत्वा सुदस्सा देवा सद्दमनुस्सावेसुं । एतं
भगवता वाराणसियं इसिपतने मिगदाये अनुत्तरं धम्मचक्कं पवत्तितं
अप्पटिवत्तियं समणेन वा ब्राम्हणेन वा देवेन वा मारेन वा ब्रह्मुना वा

केनचि वा लोकस्मिन्ति ।

सुदस्सानं देवानं सहं सुत्वा सुदस्सी देवा सहमनुस्सावेसुं । एतं भगवता वाराणसियं इसिपतने मिगदाये अनुत्तरं धम्मचक्कं पवत्तितं अप्पटिवत्तियं समणेन वा ब्राम्हणेन वा देवेन वा मारेन वा ब्रह्मुना वा केनचि वा लोकस्मिन्ति ।

सुदस्सीनं देवानं सहं सुत्वा अकनिट्ठका देवा सहमनुस्सावेसुं । एतं भगवता वाराणसियं इसिपतने मिगदाये अनुत्तरं धम्मचक्कं पवत्तितं अप्पटिवत्तियं समणेन वा ब्राम्हणेन वा देवेन वा मारेन वा ब्रह्मुना वा केनचि वा लोकस्मिन्ति ।

इतिह तेन खणेन तेन मुहुत्तेन याव ब्रह्मलोका सहो अब्भुग्गच्छि । अयञ्च दस सहस्सी लोकधातु सङ्गम्पि सम्पकम्पि सम्पवेधि । अप्पमाणो च उलारो ओभासो लोके पातुरहोसि अतिककम्म देवानं देवानुभावन्ति ।

अथ खो भगवा इमं उदानं उदानेसि । अञ्जासि वत भो कोण्डञ्जो, अञ्जासि वत भो कोण्डञ्जोति । इति हिदं आयस्मतो कोण्डञ्जस्स अञ्जाकोण्डञ्जो त्वेव नामं अहोसीति ।

अथ खो आयस्मा अञ्जासि कोण्डञ्जो, दिट्ठधम्मो, पत्तधम्मो, विदितधम्मो, परियोगाल्हधम्मो, तिण्ण विचिकिच्छो, विगत कथंकथो, वेसारज्जप्पत्तो, अपरप्पच्चयो सत्थुसासने भगवन्तं एतदवोच । लभेय्याहं भन्ते, भगवतो सन्तिके पब्बज्जं, लभेय्यं उपसम्पदन्ति ।

एहि भिक्खु'ति भगवा अवोच स्वाक्खातो धम्मो । चर ब्रह्मचरियं सम्मादुक्खस्स अन्तकिरियाया'ति ॥ साव तस्स आयस्मतो उपसम्पदा अहोसी'ति ।

धम्मचक्कपवत्तन सुत्त निट्ठितं

धर्मचक्रप्रवर्तन सूत्रको अर्थ

ऋषिपत्तन (सारनाथ) नाम गरेको मृगदावनमा, भगवान् बुद्धले पाँच वर्गका भिक्षुहरूलाई (पञ्चवर्गीय भिक्षु) निर्वाण प्राप्त गराउने त्यो उत्तम धर्मको उपदेश दिनुभयो ।

सहम्पति नामक महाब्रह्माद्वारा धर्म देशनाका लागि प्रार्थना गरिएका, लोकका स्वामी बुद्धले चार आर्य सत्यको प्रकाश पाउँ यो उपदेश दिनुभयो ।

सम्पूर्ण देवताहरूद्वारा हर्षोल्लासपूर्वक स्वागत गरिएको, सबै प्रकारका सुख (सम्पत्ति प्रदान गर्ने र समस्त लोकको हितका लागि भनिएको यस (धर्मचक्र) को पाठ हामी मिलेर गरौं ।

मैले यस्तो सुनेको छु । एक समय भगवान बुद्ध वाराणसीको ऋषिपत्तन मृगदाय वनमा विहार गर्नुभएको थियो । त्यहाँ भगवान बुद्ध पञ्चवर्गीय भिक्षुहरूलाई सम्बोधन गर्नुभयो ।

भिक्षुहरू । यी दुइ अन्तमा प्रव्रजितहरू लाग्नु हुँदैन ।

१. जुन यी हीन, ग्राम्य, पृथकजनहरूलाई योग्य, अनार्य, अनर्थले युक्त कामवासनामा लिप्त हुने हो फेरी

२. जुन यी दुःखमय, अनार्य, अनर्थले युक्त आत्मपीडामा लाग्ने हो । भिक्षुहरू । यी दुइ अन्तमा नगइकन तथागतले मध्यमप्रतिपदामार्ग पत्तालगाउनु भयो । जुन उज्यालो देखाउनकोलागि, ज्ञान दिलाउनकोलागि, शान्तिकोलागि, अभिज्ञाकोलागि, सम्बोधि परम ज्ञानकोलागि, निर्वाणकोलागि हो ।

भिक्षुहरू । तथागतले जान्नु भएको, धर्मरूपी आँखा उत्पन्न गराउने, ज्ञान उत्पन्न गराउने, शान्तिकोलागि, अभिज्ञाकोलागि, सम्बोधिकोलागि उपयुक्त हुने जुन मार्ग छ त्यहि नै आर्य अष्टाङ्गिक मार्ग हो । जस्तै :

१. सम्यक दृष्टि २. सम्यक संकल्प ३. सम्यक वचन ४. सम्यक कर्मान्त ५. सम्यक आजीविका ६. सम्यक व्यायाम ७. सम्यक स्मृति ८. सम्यक समाधि । भिक्षुहरू । तथागतले जान्नु भएको, धर्मरूपी आँखा

उत्पन्न गराउने, ज्ञान उत्पन्न गराउने, शान्तिकोलागि, अभिज्ञाकोलागि, सम्बोधिकोलागि निर्वाणकोलागि उपयुक्त हुने मध्यम मार्ग यो नै हो ।

भिक्षुहरू । यो दुःख आर्यसत्य हो । जन्म पनि दुःख, वृद्धा हुनु पनि दुःख, रोग पनि दुःख, मृत्यु पनि दुःख, मन नपर्नेहरूसंग जीवन बिताउनु पनि दुःख, मनपर्नेहरूसंग बिछोडिनु पनि दुःख, इच्छा गरेको वस्तु प्राप्त नहुनु पनि दुःख, हो । संक्षिप्तमा भन्नुपर्दा पाँच उपादानस्कन्ध नै दुःख हो ।

भिक्षुहरू । यो दुःख समुदय आर्यसत्य हो । यो फेरी फेरी जन्म हुने, प्रीति र रागले युक्त, उत्पन्न भएको ठाउँमा मन लगाउने तृष्णा जस्तै काम तृष्णा, भव तृष्णा, र विभव तृष्णा दुःख समुदय आर्यसत्य हो ।

भिक्षुहरू । यो दुःख निरोध आर्यसत्य हो, जुन तृष्णा, सबै प्रकारले विराग हुने, निरोध हुने, त्याग, प्रतिनिसर्ग, मुक्ति, र लिन नहुने हुन्छ ।

भिक्षुहरू । यो दुःख निरोध गामिनि प्रतिपदा आर्यसत्य हो । यहि नै आर्य अष्टाङ्गिक मार्ग हो । जस्तै, १. सम्यक दृष्टि २. सम्यक संकल्प ३. सम्यक वचन ४. सम्यक कर्मान्त ५. सम्यक आजीविका ६. सम्यक व्यायाम ७. सम्यक स्मृति ८. सम्यक समाधि ।

यी दुःख आर्यसत्य पहिला मैले नसुनेको धर्म हो । यसले धर्मरूपी आँखा उत्पन्न भयो । ज्ञान उत्पन्न भयो । प्रज्ञा उत्पन्न भयो । विद्या उत्पन्न भयो, आलोक उत्पन्न भयो । यो दुःख आर्यसत्य परिज्ञेय (बुझ्नु पर्ने) धर्म, भिक्षुहरू । पहिला मैले नसुनेको धर्म हो । यसले धर्मरूपी आँखा उत्पन्न भयो । ज्ञान उत्पन्न भयो । प्रज्ञा उत्पन्न भयो । आलोक उत्पन्न भयो । यो दुःख आर्यसत्य परिज्ञात (जानिसकेको) धर्म, पहिला मैले नसुनेको धर्म हो । यसले धर्मरूपी आँखा उत्पन्न भयो । ज्ञान उत्पन्न भयो । प्रज्ञा उत्पन्न भयो । विद्या उत्पन्न भयो । आलोक उत्पन्न भयो ।

भिक्षुहरू । यो दुःख समुदय आर्यसत्य, पहिला मैले नसुनेको धर्म हो । यसले धर्मरूपी आँखा उत्पन्न भयो । ज्ञान उत्पन्न भयो । प्रज्ञा उत्पन्न भयो । विद्या उत्पन्न भयो । आलोक उत्पन्न भयो । भिक्षुहरू ।

यो दुःख समुदय आर्यसत्य प्रत्यावह (छोडन मिल्ले) धर्म भनी पहिला मैले नसुनेको धर्म हो । यसले धर्मरूपी आँखा उत्पन्न भयो । ज्ञान उत्पन्न भयो । प्रज्ञा उत्पन्न भयो । विद्या उत्पन्न भयो । आलोक उत्पन्न भयो । भिक्षुहरू । यो दुःख समुदय आर्यसत्य प्रहिण धर्म भनी पहिला मैले नसुनेको धर्म हो । यसले धर्मरूपी आँखा उत्पन्न भयो । ज्ञान उत्पन्न भयो । प्रज्ञा उत्पन्न भयो । विद्या उत्पन्न भयो । आलोक उत्पन्न भयो ।

भिक्षुहरू । यो दुःख निरोध आर्यसत्य, पहिला मैले नसुनेको धर्म हो । यसले धर्मरूपी आँखा उत्पन्न भयो । ज्ञान उत्पन्न भयो । प्रज्ञा उत्पन्न भयो । विद्या उत्पन्न भयो । आलोक उत्पन्न भयो । भिक्षुहरू । यो दुःख निरोध आर्यसत्य साक्षात्कार गर्नुपर्ने भनी, पहिला मैले नसुनेको धर्म हो । यसले धर्मरूपी आँखा उत्पन्न भयो । ज्ञान उत्पन्न भयो । प्रज्ञा उत्पन्न भयो । विद्या उत्पन्न भयो । आलोक उत्पन्न भयो । भिक्षुहरू । यो दुःख समुदय आर्यसत्य साक्षात्कार गरिसकेँ भनी, पहिला मैले नसुनेको धर्म हो । यसले धर्मरूपी आँखा उत्पन्न भयो । ज्ञान उत्पन्न भयो । प्रज्ञा उत्पन्न भयो । विद्या उत्पन्न भयो । आलोक उत्पन्न भयो ।

भिक्षुहरू । यो दुःख निरोधगामिनी प्रतिपदा आर्यसत्य, पहिला मैले नसुनेको धर्म हो । यसले धर्मरूपी आँखा उत्पन्न भयो । ज्ञान उत्पन्न भयो । प्रज्ञा उत्पन्न भयो । विद्या उत्पन्न भयो । आलोक उत्पन्न भयो । भिक्षुहरू । यो दुःख निरोधगामिनी प्रतिपदा आर्यसत्य भावना गर्नुपर्ने धर्म, पहिला मैले नसुनेको धर्म हो । यसले धर्मरूपी आँखा उत्पन्न भयो । ज्ञान उत्पन्न भयो । प्रज्ञा उत्पन्न भयो । विद्या उत्पन्न भयो । आलोक उत्पन्न भयो । भिक्षुहरू । यो दुःख समुदय आर्यसत्य भावना गरिसकेको धर्म भनी पहिला मैले नसुनेको धर्म हो । यसले धर्मरूपी आँखा उत्पन्न भयो । ज्ञान उत्पन्न भयो । प्रज्ञा उत्पन्न भयो । विद्या उत्पन्न भयो । आलोक उत्पन्न भयो ।

भिक्षुहरू । जहिलेसम्म यी चारआर्य सत्य तीन परिवर्त र बाह्र आकारले ममा यथार्थज्ञान-दर्शन भएको थिएन । तबसम्म भिक्षुहरू । मैले देवताहरू सहित, मारहरू सहित, ब्रम्हाहरू सहित, समस्त लोकमा देवमार

सहित, मनुष्य सहित, श्रमण ब्राम्हणहरू सहित, समस्त प्राणीहरूमध्ये सर्वोत्तम सम्यक सम्बोधि प्राप्त गरें, ममा ज्ञान दर्शन उत्पन्न भयो, मेरो चेतना विमुक्ति अचल भयो, यो नै मेरो अन्तिम जन्म हो, फेरी मेरो जन्म हुनेछैन भनी भनिन ।

भिक्षुहरू । जब यी चारआर्य सत्य तीन परिवर्त र बाह्य आकारले ममा यथार्थ ज्ञान-दर्शन भयो । त्यसपछि मात्र भिक्षुहरू । मैले देवताहरू सहित, मारहरू सहित, ब्रम्हाहरू सहित, समस्त लोकमा देवमार सहित, मनुष्य सहित, श्रमण ब्राम्हणहरू सहित, समस्त प्राणीहरूमध्ये सर्वोत्तम सम्यक सम्बोधि प्राप्त गरें, ममा ज्ञान दर्शन उत्पन्न भयो, मेरो चेतना विमुक्ति अचल भयो, यो नै मेरो अन्तिम जन्म हो, फेरी मेरो जन्म हुनेछैन भनी भने ।

यसरी भगवान बुद्धले आज्ञा गर्नुभयो । पञ्चवर्गीय भिक्षुहरूले सन्तुष्ट भई तथागतको उपदेशलाई अभिनन्दन गरे ।

यसरी तथागतले व्याख्यान सहित बयान गर्नुहुँदा आयुष्मान कौण्डिन्यलाई जुन उत्पन्न स्वभाव हो ती सबै नाशवान हो भनी परिशुद्ध, मलरहित धर्मचक्षु उत्पन्न भयो ।

तथागतले धर्मचक्र प्रवर्तन गर्नुभएको बेला भूमिमा बस्ने देवताहरूले उद्घोष गरे (शब्द गरे, साधुवाद दिए) । तथागतले जुन लोकमा श्रमण, ब्राम्हण, देव, मार, ब्रम्हा वा अरू कुनै व्यक्तिले प्रवर्तन गर्न नसकेको, वाराणसि ऋषिपतन मृगदावनमा अनुपम धर्मचक्र प्रवर्तन गर्नुभयो ।

भूमिमा बस्ने देवताहरूको आवाज सुनेर चातुर्महाराजिक देवताहरूले उद्घोष गरे (शब्द व्यक्त गरे, साधुवाद दिए) । तथागतले जुन लोकमा श्रमण, ब्राम्हण, देव, मार, ब्रम्हा वा अरू कुनै व्यक्तिले प्रवर्तन गर्न नसकेको, वाराणसि ऋषिपतन मृगदावनमा अनुपम धर्मचक्र प्रवर्तन गर्नुभयो ।

चातुर्महाराजिक देवताहरूको आवाज सुनेर त्रयतिंश देवताहरूले उद्घोष गरे (शब्द व्यक्त गरे, साधुवाद दिए) । तथागतले जुन लोकमा

श्रमण, ब्राम्हण, देव, मार, ब्रम्हा वा अरू कुनै व्यक्तिले प्रवर्तन गर्न नसकेको, वाराणसि ऋषिपतन मृगदावनमा अनुपम धर्मचक्र प्रवर्तन गर्नुभयो ।

त्रयतिंश देवताहरूको आवाज सुनेर यामा देवताहरूले उद्घोष गरे (शब्द व्यक्त गरे, साधुवाद दिए)। तथागतले जुन लोकमा श्रमण, ब्राम्हण, देव, मार, ब्रम्हा वा अरू कुनै व्यक्तिले प्रवर्तन गर्न नसकेको, वाराणसि ऋषिपतन मृगदावनमा अनुपम धर्मचक्र प्रवर्तन गर्नुभयो ।

यामा देवताहरूको आवाज सुनेर तुषित देवताहरूले उद्घोष गरे (शब्द व्यक्त गरे, साधुवाद दिए) । तथागतले जुन लोकमा श्रमण, ब्राम्हण, देव, मार, ब्रम्हा वा अरू कुनै व्यक्तिले प्रवर्तन गर्न नसकेको, वाराणसि ऋषिपतन मृगदावनमा अनुपम धर्मचक्र प्रवर्तन गर्नुभयो ।

तुषित देवताहरूको आवाज सुनेर निर्माणरति देवताहरूले उद्घोष गरे (शब्द व्यक्त गरे, साधुवाद दिए) । तथागतले जुन लोकमा श्रमण, ब्राम्हण, देव, मार, ब्रम्हा वा अरू कुनै व्यक्तिले प्रवर्तन गर्न नसकेको, वाराणसि ऋषिपतन मृगदावनमा अनुपम धर्मचक्र प्रवर्तन गर्नुभयो ।

निर्माणरति देवताहरूको आवाज सुनेर परनिर्मितवशवर्ती देवताहरूले उद्घोष गरे (शब्द व्यक्त गरे, साधुवाद दिए) । तथागतले जुन लोकमा श्रमण, ब्राम्हण, देव, मार, ब्रम्हा वा अरू कुनै व्यक्तिले प्रवर्तन गर्न नसकेको, वाराणसि ऋषिपतन मृगदावनमा अनुपम धर्मचक्र प्रवर्तन गर्नुभयो ।

परनिर्मितवशवर्ती देवताहरूको आवाज सुनेर ब्रम्हपरिषद् देवताहरूले उद्घोष गरे (शब्द व्यक्त गरे, साधुवाद दिए) । तथागतले जुन लोकमा श्रमण, ब्राम्हण, देव, मार, ब्रम्हा वा अरू कुनै व्यक्तिले प्रवर्तन गर्न नसकेको, वाराणसि ऋषिपतन मृगदावनमा अनुपम धर्मचक्र प्रवर्तन गर्नुभयो ।

ब्रम्हपरिषद् देवताहरूको आवाज सुनेर ब्रम्हपुरोहित देवताहरूले उद्घोष गरे (शब्द व्यक्त गरे, साधुवाद दिए) । तथागतले जुन लोकमा

श्रमण, ब्राम्हण, देव, मार, ब्रम्हा वा अरू कुनै व्यक्तिले प्रवर्तन गर्न नसकेको, वाराणसि ऋषिपतन मृगदावनमा अनुपम धर्मचक्र प्रवर्तन गर्नुभयो ।

ब्रम्हपुरोहित देवताहरूको आवाज सुनेर महाब्रम्हा देवताहरूले उद्घोष गरे (शब्द व्यक्त गरे, साधुवाद दिए) । तथागतले जुन लोकमा श्रमण, ब्राम्हण, देव, मार, ब्रम्हा वा अरू कुनै व्यक्तिले प्रवर्तन गर्न नसकेको, वाराणसि ऋषिपतन मृगदावनमा अनुपम धर्मचक्र प्रवर्तन गर्नुभयो ।

महाब्रम्हा देवताहरूको आवाज सुनेर परित्ताभा देवताहरूले उद्घोष गरे (शब्द गन्यो, साधुवाद दिए) । तथागतले जुन लोकमा श्रमण, ब्राम्हण, देव, मार, ब्रम्हा वा अरू कुनै व्यक्तिले प्रवर्तन गर्न नसकेको, वाराणसि ऋषिपतन मृगदावनमा अनुपम धर्मचक्र प्रवर्तन गर्नुभयो ।

परित्ताभा देवताहरूको आवाज सुनेर अप्रमाणाभा देवताहरूले उद्घोष गरे (शब्द व्यक्त गरे, साधुवाद दिए) । तथागतले जुन लोकमा श्रमण, ब्राम्हण, देव, मार, ब्रम्हा वा अरू कुनै व्यक्तिले प्रवर्तन गर्न नसकेको, वाराणसि ऋषिपतन मृगदावनमा अनुपम धर्मचक्र प्रवर्तन गर्नुभयो ।

अप्रमाणाभा देवताहरूको आवाज सुनेर आभाश्वर देवताहरूले उद्घोष गरे (शब्द व्यक्त गरे, साधुवाद दिए) । तथागतले जुन लोकमा श्रमण, ब्राम्हण, देव, मार, ब्रम्हा वा अरू कुनै व्यक्तिले प्रवर्तन गर्न नसकेको, वाराणसि ऋषिपतन मृगदावनमा अनुपम धर्मचक्र प्रवर्तन गर्नुभयो ।

आभाश्वरा देवताहरूको आवाज सुनेर परित्तशुभ देवताहरूले उद्घोष गरे (शब्द व्यक्त गरे, साधुवाद दिए) । तथागतले जुन लोकमा श्रमण, ब्राम्हण, देव, मार, ब्रम्हा वा अरू कुनै व्यक्तिले प्रवर्तन गर्न नसकेको, वाराणसि ऋषिपतन मृगदावनमा अनुपम धर्मचक्र प्रवर्तन गर्नुभयो ।

परित्तसुभा देवताहरूको आवाज सुनेर अप्रमाणशुभ देवताहरूले

उद्घोष गरे (शब्द व्यक्त गरे, साधुवाद दिए) । तथागतले जुन लोकमा श्रमण, ब्राम्हण, देव, मार, ब्रम्हा वा अरू कुनै व्यक्तिले प्रवर्तन गर्न नसकेको, वाराणसि ऋषिपतन मृगदावनमा अनुपम धर्मचक्र प्रवर्तन गर्नुभयो ।

अप्रमाणशुभ देवताहरूको आवाज सुनेर शुभकिण्ड देवताहरूले उद्घोष गरे (शब्द व्यक्त गरे, साधुवाद दिए)। तथागतले जुन लोकमा श्रमण, ब्राम्हण, देव, मार, ब्रम्हा वा अरू कुनै व्यक्तिले प्रवर्तन गर्न नसकेको, वाराणसि ऋषिपतन मृगदावनमा अनुपम धर्मचक्र प्रवर्तन गर्नुभयो ।

शुभकिण्ड देवताहरूको आवाज सुनेर वेहत्फल देवताहरूले उद्घोष गरे (शब्द व्यक्त गरे, साधुवाद दिए) । तथागतले जुन लोकमा श्रमण, ब्राम्हण, देव, मार, ब्रम्हा वा अरू कुनै व्यक्तिले प्रवर्तन गर्न नसकेको, वाराणसि ऋषिपतन मृगदावनमा अनुपम धर्मचक्र प्रवर्तन गर्नुभयो ।

वेहत्फल देवताहरूको आवाज सुनेर अविहा देवताहरूले उद्घोष गरे (शब्द व्यक्त गरे, साधुवाद दिए) । तथागतले जुन लोकमा श्रमण, ब्राम्हण, देव, मार, ब्रम्हा वा अरू कुनै व्यक्तिले प्रवर्तन गर्न नसकेको, वाराणसि ऋषिपतन मृगदावनमा अनुपम धर्मचक्र प्रवर्तन गर्नुभयो ।

अविहा देवताहरूको आवाज सुनेर अतप्पा देवताहरूले उद्घोष गरे (शब्द व्यक्त गरे, साधुवाद दिए)। तथागतले जुन लोकमा श्रमण, ब्राम्हण, देव, मार, ब्रम्हा वा अरू कुनै व्यक्तिले प्रवर्तन गर्न नसकेको, वाराणसि ऋषिपतन मृगदावनमा अनुपम धर्मचक्र प्रवर्तन गर्नुभयो ।

अतप्पा देवताहरूको आवाज सुनेर सुदर्श देवताहरूले उद्घोष गरे (शब्द व्यक्त गरे, साधुवाद दिए)। तथागतले जुन लोकमा श्रमण, ब्राम्हण, देव, मार, ब्रम्हा वा अरू कुनै व्यक्तिले प्रवर्तन गर्न नसकेको, वाराणसि ऋषिपतन मृगदावनमा अनुपम धर्मचक्र प्रवर्तन गर्नुभयो ।

सुदर्श देवताहरूको आवाज सुनेर सुदर्शी देवताहरूले उद्घोष गरे (शब्द व्यक्त गरे, साधुवाद दिए)। तथागतले जुन लोकमा श्रमण, ब्राम्हण,

देव, मार, ब्रम्हा वा अरू कुनै व्यक्तिले प्रवर्तन गर्न नसकेको, वाराणसि ऋषिपतन मृगदावनमा अनुपम धर्मचक्र प्रवर्तन गर्नुभयो ।

सुदर्शी देवताहरूको आवाज सुनेर अकनिष्ठक देवताहरूले उद्घोष गरे (शब्द व्यक्त गरे, साधुवाद दिए) । तथागतले जुन लोकमा श्रमण, ब्राम्हण, देव, मार, ब्रम्हा वा अरू कुनै व्यक्तिले प्रवर्तन गर्न नसकेको, वाराणसि ऋषिपतन मृगदावनमा अनुपम धर्मचक्र प्रवर्तन गर्नुभयो ।

यस प्रकारले त्यस क्षणमा, त्यस मुहुर्तमा यो उद्घोष, आवाज ब्रम्हलोकसम्म पुग्यो । यी दश हजार लोकधातु पनि कम्प भयो । प्रकम्प भयो । गुन्जायमान भयो । देवताहरूको ज्योति भन्दा पनि उलार, उत्तम, अप्रमाणले युक्त भएको ज्योति संसारमा प्रादुर्भाव भयो ।

त्यसपछि भगवान बुद्धले यो उदान व्यक्त गर्नुभयो । अहा कोण्डन्यले बुभयो कोण्डन्यलाई ज्ञात भयो । यसै कारणले कोण्डन्यको नाम अज्ञात कौण्डन्य भयो ।

त्यसपछि आयुष्मान् अञ्जसि कोण्डञ्ज (कोण्डन्य), जसले धर्मलाई देख्नुभयो, धर्मलाई प्राप्त गर्नुभयो, धर्मलाई जान्नुभयो र धर्ममा गहिरो ज्ञान प्राप्त गर्नुभयो । जसका सबै शंकाहरू हटेर गए, जो दुविधाबाट मुक्त हुनुभयो र शास्ता (गुरु)को शासनमा आत्मविश्वास प्राप्त गरी अरूमा निर्भर नपर्ने (स्वयं अनुभूती प्राप्त) हुनुभयो । उहाँले भगवान् बुद्धलाई यसो भन्नुभयो—भन्ते, मैले भगवान्को सामिप्यमा प्रब्रज्या र उपसम्पदा (भिक्षु दीक्षा) पाउँ ।

भगवान् बुद्धले भन्नुभयो— एहि भिक्खु (आऊ भिक्षु), धर्म राम्ररी व्याख्या गरिएको छ । सबै दुःखको अन्त्य गर्नका लागि ब्रह्मचर्यको पालना गर । त्यही शब्द नै ती आयुष्मानको उपसम्पदा (दीक्षा) भयो।

धम्मचक्कपवत्तन सुत्त समाप्त भयो ।

अनत्तलक्खण सुत्तः अहंकार र मोहबाट मुक्तिको मार्ग

“अनत्तलक्खण सुत्त” भगवान् बुद्धले बनारसको इसिपतन मृगदावनमा पञ्चवर्गीय भिक्षुहरूलाई दिनुभएको दोस्रो उपदेश हो। धम्मचक्रप्पवत्तन सुत्तबाट 'सोतापन्न' भएका पाँचै जना भिक्षुहरूलाई पूर्ण रूपमा विकारमुक्त (अर्हत) बनाउन बुद्धले यो गहन उपदेश दिनुभएको थियो। यस सुत्तले 'म', 'मेरो' र 'मेरो आत्मा' भन्ने भ्रमलाई चिरेर यथार्थ ज्ञान प्रदान गर्दछ।

उपदेशको मुख्य सार (Key Teachings):

पञ्चस्कन्ध र अनात्मः बुद्धले रूप, वेदना, संज्ञा, संस्कार र विज्ञान (पञ्चस्कन्ध) लाई विश्लेषण गर्दै यी कुनै पनि वस्तु 'आत्मा' वा 'स्थायी' नभएको स्पष्ट पार्नुभयो ।

अनित्य र दुःखः जे कुरा अनित्य (क्षणभंगुर) छ, त्यो दुःखदायी हुन्छ र जुन कुरा दुःखदायी छ, त्यसलाई 'म' वा 'मेरो' भन्नु अज्ञानता हो ।

वैराग्य र मुक्तिः पञ्चस्कन्धप्रति आसक्ति हटेपछि वैराग्य उत्पन्न हुन्छ र वैराग्यबाट नै राग र मोहको क्षय भई पूर्ण मुक्ति (निर्वाण) प्राप्त हुन्छ ।

धर्म अवबोध र अर्हत् पद प्राप्तिः

पाँच अर्हत्हरूको उदयः यो उपदेश सुनिसकेपछि पाँचै जना भिक्षुहरू—कोण्डन्य, वप्प, भद्दिय, महानाम र अस्सजि—को मन आसक्तिरहित भयो र उहाँहरूले अर्हत् पद प्राप्त गर्नुभयो ।

संसारमा ६ अर्हत्ः यस उपदेशको समाप्तिसँगै स्वयम् बुद्ध र पाँच भिक्षुहरू गरी संसारमा अर्हत्हरूको संख्या ६ पुगेको थियो ।

QR Code स्क्यान गरी धर्म श्रवण गर्नुहोस्

अनत्तलक्खण सुत्त (Chanting): श्रद्धेय भन्तेहरूको सामूहिक स्वरमा रहेको यो गहन सुत्तको वाचन सुन्नका लागि यो कोड स्क्यान गर्नुहोस् ।

उपासिका संगीता शाक्य, बनेपाको स्वरमा रहेको अनत्तलक्खण सुत्त पाठ सुन्नका लागि यो कोड स्क्यान गर्नुहोस् ।

यस पाठको महत्त्व:

अहंकारको नाश: यो सुत्तको मननले मानिसमा रहेको 'म' भन्ने अहंकार र अहंकारजन्य दुःखहरू कम गर्दछ ।

विपश्यनाको जग: अनत्तलक्खण सुत्त विपश्यना साधनाको सैद्धान्तिक जग हो, जसले साधकलाई यथार्थको दर्शन गराउँछ ।

अनत्तलक्खण सुत्त

नमो तस्स भगवतो अरहतो सम्मासम्बुद्धस्सा

निदान

धम्मचक्कं पवत्तेत्वा, आसाळ्हियं हि पुण्णमे ॥
नगरे बाराणसियं, इसिपतनह्वये वने ।
पापेत्वादि फलं नेसं, अनुक्कमेन देसयि ।
यं तं पक्खस्स पञ्चम्यं, विमुत्तत्थं भणाम हे ।

सूत्रारम्भ

एकं समयं भगवा बाराणसियं विहरति इसिपतने मिगदाये ।
तत्र खो भगवा पञ्चवग्गिये भिक्खू आमन्तेसि – “भिक्खवो”ति ।
“भदन्ते”ति ते भिक्खू भगवतो पच्चस्सोसुं । भगवा एतदवोच –

“रूपं भिक्खवे, अनत्ता । रूपञ्च हिदं भिक्खवे, अत्ता अभविस्स,
नयिदं रूपं आबाधाय संवत्तेय्य, लब्भेथ च रूपे – ‘एवं मे रूपं होतु,
एवं मे रूपं मा अहोसी’ति । यस्मा च खो, भिक्खवे, रूपं अनत्ता,
तस्मा रूपं आबाधाय संवत्तति, न च लब्भति रूपे – ‘एवं मे रूपं
होतु, एवं मे रूपं मा अहोसी’” ति ।

“वेदना अनत्ता । वेदना च हिदं, भिक्खवे, अत्ता अभविस्स,
नयिदं वेदना आबाधाय संवत्तेय्य, लब्भेथ च वेदनाय–‘एवं मे वेदना
होतु, एवं मे वेदना मा अहोसी’ति । यस्मा च खो भिक्खवे, वेदना
अनत्ता, तस्मा वेदना आबाधाय संवत्तति, न च लब्भति वेदनाय–‘
एवं मे वेदना होतु, एवं मे वेदना मा अहोसी’”ति ।

“सञ्जा अनत्ता । सञ्जा च हिदं, भिक्खवे, अत्ता अभविस्स,

नयिदं सञ्जा आबाधाय संवत्तेय्य, लब्भेथ च सञ्जाय – ‘एवं मे सञ्जा होतु, एवं मे सञ्जा मा अहोसी’ति । यस्मा च खो भिक्खवे, सञ्जा अनत्ता, तस्मा सञ्जा आबाधाय संवत्तति, न च लब्भति सञ्जाय – ‘एवं मे सञ्जा होतु, एवं मे सञ्जा मा अहोसी’”ति ।

“सङ्गारा अनत्ता । सङ्गारा च हिदं, भिक्खवे, अत्ता अभविस्सं, नयिदं सङ्गारा आबाधाय संवत्तेय्यं, लब्भेथ च सङ्गारेसु – ‘एवं मे सङ्गारा होन्तु, एवं मे सङ्गारा मा अहेसु’न्ति । यस्मा च खो भिक्खवे, सङ्गारा अनत्ता, तस्मा सङ्गारा आबाधाय संवत्तन्ति, न च लब्भति सङ्गारेसु – ‘एवं मे सङ्गारा होन्तु, एवं मे सङ्गारा मा अहेसु’”न्ति ।

“विञ्जाणं अनत्ता । विञ्जाणञ्च हिदं, भिक्खवे, अत्ता अभविस्स, नयिदं विञ्जाणं आबाधाय संवत्तेय्य, लब्भेथ च विञ्जाणे – ‘एवं मे विञ्जाणं होतु, एवं मे विञ्जाणं मा अहोसी’ति । यस्मा च खो भिक्खवे, विञ्जाणं अनत्ता, तस्मा विञ्जाणं आबाधाय संवत्तति, न च लब्भति विञ्जाणे – ‘एवं मे विञ्जाणं होतु, एवं मे विञ्जाणं मा अहोसी’”ति ।

“तं किं मञ्जथ, भिक्खवे, रूपं निच्चं वा अनिच्चं वा”ति ? “अनिच्चं, भन्ते ।” “यं पनानिच्चं दुक्खं वा तं सुखं वा”ति ? “दुक्खं, भन्ते ।” “यं पनानिच्चं दुक्खं विपरिणामधम्मं, कल्लं नु तं समनुपस्सितुं – ‘एतं मम, एसोहमस्मि, एसो मे अत्ता’”ति । “नो हेतं, भन्ते ।”

“वेदना निच्चा वा अनिच्चा वा”ति ? “अनिच्चा, भन्ते ।” “यं पनानिच्चं दुक्खं वा तं सुखं वा”ति ? “दुक्खं, भन्ते ।” “यं पनानिच्चं दुक्खं विपरिणामधम्मं, कल्लं नु तं समनुपस्सितुं – ‘एतं मम, एसोहमस्मि, एसो मे अत्ता’”ति । “नो हेतं, भन्ते ।”

“सञ्जा निच्चा वा अनिच्चा वा”ति ? “अनिच्चा, भन्ते ।” “यं पनानिच्चं दुक्खं वा तं सुखं वा”ति ? “दुक्खं, भन्ते ।” “यं पनानिच्चं

दुःखं विपरिणामधम्मं, कल्लं नु तं समनुपस्सितुं - 'एतं मम, एसोहमस्मि, एसो मे अत्ता'ति । "नो हेतं, भन्ते ।"

"सङ्घारा निच्चा वा अनिच्चा वा"ति ? "अनिच्चा, भन्ते ।" "यं पनानिच्चं दुःखं वा तं सुखं वा"ति ? "दुःखं, भन्ते ।" "यं पनानिच्चं दुःखं विपरिणामधम्मं, कल्लं नु तं समनुपस्सितुं - 'एतं मम, एसोहमस्मि, एसो मे अत्ता'ति । "नो हेतं, भन्ते ।"

"विञ्जाणं निच्चं वा अनिच्चं वा"ति ? "अनिच्चं, भन्ते ।" "यं पनानिच्चं दुःखं वा तं सुखं वा"ति ? "दुःखं, भन्ते ।" "यं पनानिच्चं दुःखं विपरिणामधम्मं, कल्लं नु तं समनुपस्सितुं - 'एतं मम, एसोहमस्मि, एसो मे अत्ता'ति ? "नो हेतं, भन्ते ।"

"तस्मातिह, भिक्खवे, यं किञ्चि रूपं अतीतानागतपच्चुप्पन्ना अज्झत्ता वा बहिद्धा वा ओळारिका वा सुखुमा वा हीना वा पणीता वा या दूरे सन्तिके वा, सब्बं रूपं - 'नेतं मम नेसोहमस्मि, न मेसो अत्ता'ति एवमेतं यथाभूतं सम्मप्पञ्जाय दट्ठब्बं ।

या काचि वेदना अतीतानागतपच्चुप्पन्ना अज्झत्ता वा बहिद्धा वा ओळारिका वा सुखुमा वा हीना वा पणीता वा या दूरे सन्तिके वा, सब्बा वेदना - 'नेतं मम नेसोहमस्मि, न मेसो अत्ता'ति एवमेतं यथाभूतं सम्मप्पञ्जाय दट्ठब्बं ।

या काचि सञ्जा अतीतानागतपच्चुप्पन्ना अज्झत्ता वा बहिद्धा वा ओळारिका वा सुखुमा वा हीना वा पणीता वा या दूरे सन्तिके वा, सब्बा सञ्जा - 'नेतं मम नेसोहमस्मि, न मेसो अत्ता'ति एवमेतं यथाभूतं सम्मप्पञ्जाय दट्ठब्बं ।

ये केचि सङ्घारा अतीतानागतपच्चुप्पन्ना अज्झत्ता वा बहिद्धा वा ओळारिका वा सुखुमा वा हीना वा पणीता वा ये दूरे सन्तिके वा, सब्बा सङ्घारा - 'नेतं मम नेसोहमस्मि, न मेसो अत्ता'ति एवमेतं यथाभूतं सम्मप्पञ्जाय दट्ठब्बं ।"

यं किञ्चि विञ्जाणं अतीतानागतपच्चुप्पन्नं अज्झत्तं वा बहिद्धा वा ओच्छारिकं वा सुखुमं वा हीनं वा पणीतं वा यं दूरे सन्तिके वा, सब्बं विञ्जाणं – ‘नेतं मम, नेसोहमस्मि, न मेसो अत्ता’ति एवमेतं यथाभूतं सम्मप्पञ्जाय दट्ठब्बं ।”

“एवं पस्सं, भिक्खवे, सुतवा अरियसावको रूपस्मिम्पि निब्बिन्दति, वेदनायपि निब्बिन्दति, सञ्जायपि निब्बिन्दति, सङ्गारेसुपि निब्बिन्दति, विञ्जाणस्मिम्पि निब्बिन्दति । निब्बिन्दं विरज्जति, विरागा विमुच्चति । विमुत्तस्मिं विमुत्तमिति ज्ञाणं होति । ‘खीणा जाति, वुसितं ब्रह्मचरियं, कतं करणीयं नापरं इत्थत्ताया’ति पजानाती”ति ।

इदमवोच भगवा, अत्तमना पच्चवग्गिया भिक्खू भगवतो भासितं अभिनन्दन्ति ।

इमस्मिञ्च पन वेय्याकरणस्मिं भञ्जमाने पच्चवग्गियानं भिक्खूनां अनुपादाय आसवेहि चित्तानि विमुच्चिंसूति ।

अनत्तलक्खणसुत्तं निट्ठितं

एतेन सच्चवज्जेन सोत्थि ते होतु सब्बदा ।

एतेन सच्चवज्जेन सब्ब रोगो विनस्सतु ।

एतेन सच्चवज्जेन होतु ते जयमङ्गलं ।

अनत्तलक्खण सूत्रको भावानुवाद

भगवान बुद्धले आषाढ पूर्णिमाको दिन धर्मचक्र प्रवर्तन गरेर पञ्चवर्गीय भिक्षुहरूलाई श्रोतापत्ति फलमा पुर्याएपछि, कृष्ण पक्षको पञ्चमीको दिन उहाँहरूलाई अर्हत् फलमा पुर्याउन यो सूत्र देशना गर्नुभएको थियो ।

सूत्रको सुरुवात

यसरी मैले (आनन्दले) सुनेँ – एक समय भगवान बुद्ध वाराणसीको ऋषिपतन मृगदावनमा विहार गरिरहनुभएको थियो । त्यहाँ उहाँले पञ्चवर्गीय भिक्षुहरूलाई “भिक्षुहरू!” भनी सम्बोधन गर्नुभयो । उहाँहरूले “भन्ते!” भनेर उत्तर दिए । तब भगवान बुद्धले यो अनत्तलक्खण सूत्र आज्ञा गर्नुभयो ।

पाँच स्कन्ध अनात्मको उपदेश

भगवान बुद्धले भन्नुभयो कि रूप अनात्मा (आत्मा नभएको) हो । यदि रूप आत्मा हुन्थ्यो भने, यो दुःख, कष्ट वा बाधा दिने खालको हुने थिएन । त्यस अवस्थामा “मेरो रूप यस्तो होस्, मेरो रूप यस्तो नहोस्” भनी रूपमाथि आफ्नो इच्छा अनुसार अधिकार चलाउन सक्नुपर्थ्यो । तर, यस्तो गर्न नसकिने हुनाले, रूप अनात्मा हो, र यो दुःख कष्ट बाधाको कारण बन्न पुग्यो ।

त्यसैगरी, वेदना अनात्मा हो । यदि वेदना आत्मा हुन्थ्यो भने, यो दुःख कष्ट बाधा दिने खालको हुने थिएन, र यसमा “मेरो वेदना यस्तो होस्, मेरो वेदना यस्तो नहोस्” भनी इच्छा अनुसार अधिकार चलाउन सक्नुपर्थ्यो । यस्तो गर्न नसकिने हुनाले वेदना अनात्मा हो ।

त्यस्तै, संज्ञा (बोध) पनि अनात्मा हो । यदि संज्ञा आत्मा हुन्थ्यो भने, यो दुःख कष्ट बाधा दिने खालको हुने थिएन, र संज्ञामाथि इच्छा अनुसार अधिकार चलाउन सक्नुपर्थ्यो । तर यसो नभएकाले संज्ञा अनात्मा हो, र दुःख कष्ट बाधाको कारण बन्न पुग्यो ।

संस्कार पनि अनात्मा हो । यदि संस्कारहरू आत्मा हुन्थे भने, यिनीहरू दुःख कष्ट बाधा दिने खालका हुने थिएनन्, र यिनमाथि पनि “मेरो संस्कार यस्तो होस्, मेरो संस्कार यस्तो नहोस्” भनी इच्छा अनुसार अधिकार चलाउन सक्नुपर्थ्यो । यस्तो नहुनाले संस्कार अनात्मा हो ।

अन्तमा, विज्ञान (चेतना) पनि अनात्मा हो । यदि विज्ञान आत्मा हुन्थ्यो भने, यो दुःख कष्ट बाधा दिने खालको हुने थिएन, र विज्ञानमाथि पनि इच्छा अनुसार अधिकार चलाउन सक्नुपर्थ्यो । तर यस्तो नहुनाले विज्ञान अनात्मा हो, र दुःख कष्ट बाधाको कारण बन्न पुग्यो ।

त्रिलक्षणको विवेचना

भगवान बुद्धले भिक्षुहरूलाई सोध्नुभयो कि रूप नित्य हो कि अनित्य? भिक्षुहरूले अनित्य हो भनेर जवाफ दिए । अनित्य भएको कुरा दुःख हो कि सुख? भिक्षुहरूले दुःख हो भनेर जवाफ दिए । त्यसपछि उहाँले अनित्य, दुःख र परिवर्तनशील भएको रूपलाई “यो मेरो, म र मेरो आत्मा हो” भनी मान्नु उचित होला त भनी सोध्नुभयो । भिक्षुहरूले उचित हुँदैन भनी स्वीकार गरे । यही प्रश्न-उत्तरको क्रम वेदना, संज्ञा, संस्कार र विज्ञानमा पनि दोहोर्याइयो, जहाँ सबैलाई अनित्य, दुःख र अनात्म नै मान्नुपर्ने निष्कर्ष निस्कियो ।

Dhamma Digital सम्यक् प्रज्ञाद्वारा विरक्ति

त्यसैले, भिक्षुहरूलाई उपदेश दिइयो कि पहिलेको, पछिको, अहिलेको, भित्रको, बाहिरको, स्थूल, सूक्ष्म, हीन, प्रणीत, टाढाको वा नजिकको जति पनि रूपहरू छन्, ती सबैलाई “मेरो होइन, म होइन, मेरो आत्मा होइन” भनी यथार्थ रूपमा सम्यक् प्रज्ञा द्वारा देखेर ग्रहण गर्नुपर्छ । यसैगरी, वेदना, संज्ञा, संस्कार, र विज्ञानलाई पनि समान रूपले सम्यक् प्रज्ञाद्वारा “मेरो होइन, म होइन, मेरो आत्मा होइन” भनी देखेर ग्रहण गर्नुपर्छ । यसरी देखेर बुझ्न सक्ने श्रुतवान आर्य श्रावक रूप, वेदना, संज्ञा, संस्कार र विज्ञान सबैमा विरक्त हुन्छ ।

विमुक्तिको ज्ञान

विरक्त भइसकेपछि ऊ आशक्त नभई तृष्णाको जालबाट मुक्त हुन्छ । तृष्णाबाट मुक्त भएपछि “म विमुक्त भएँ” भन्ने ज्ञान उसमा उत्पन्न हुन्छ । तब उसले आफूभित्रै जान्दछ कि अब पुनर्जन्म हुँदैन, ब्रह्मचर्य पूर्ण भयो, गर्नुपर्ने सबै चर्या गरिसकियो, र यो पाँच स्कन्धबाट अब उप्रान्त अर्को पाँच स्कन्धको उत्पत्ति हुँदैन ।

सूत्रको समाप्ति

भगवान बुद्धले यो अनात्म लक्षण सूत्र देशना गरिसकेपछि, पञ्चवर्गीय भिक्षुहरूले उहाँको उपदेशलाई हर्ष र प्रसन्नताका साथ अभिनन्दन (स्वागत) गरे । भगवान बुद्धले यो सूत्र देशना गरिरहनुभएको बेला पञ्चवर्गीय भिक्षुहरू उपादान (पकड) रहित भई आश्रव (क्लेश) बाट मुक्त भए । यसरी अनात्म लक्षण सूत्र समाप्त भयो ।

